

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
TEOLOĢIJAS FAKULTĀTE

**Entropijas jēdziens kā strukturālā grēka izpratnes pamats
H.L.Segundo evolucionārajā teoloģijā**

MAGISTRA DARBS

Autors: **Ivars Golsts**
Stud. apl. ig18027

Darba vadītājs:
profesors Dr. Theol. Normunds Titāns

RĪGA 2021

Anotācija

Maģistra darbā tiek aplūkots entropijas jēdziens kā strukturālā grēka izpratnes pamats Huana Luisa Segundo evolucionārajā teoloģijā. Caur šo analīzi tiek pamatota nepieciešamība pēc mūsdienīgas grēka reinterpretācijas, izmantojot sistēmiskās hamartoloģijas pieeju. Izmantojot Segundo evolucionārajā teoloģijā aplūkoto entropijas un negentropijas jeb grēka un žēlastības dialektiskā un komplementārā pāra izpratni, tiek paplašināts grēka jēdziena tvērums, attiecinot to uz evolucionārajiem procesiem visās dabas un cilvēku norisēs.

Darbā tiek sniegts entropijas jēdziena skaidrojums, tā lietojuma piemēri, izklāstītas Segundo evolucionārās teoloģijas idejas, kā arī analizēti aktuāli grēka reinterpretācijas piemēri mūsdienu sociālajās un bioloģiskajās norisēs.

Atslēgvārdi

Entropija, strukturālais grēks, evolucionārā teoloģija, Huans Luiss Segundo

Summary

The master's thesis *The Concept of Entropy as a Basis for Understanding Structural Sin in Juan Luis Segundo's Evolutionary Theology* considers the concept of entropy as the basis for understanding structural sin in Juan Luis Segundo's evolutionary theology. Through this analysis, the need for a modern reinterpretation of sin using the approach of systemic hamartiology is substantiated. Employing Segundo's understanding of entropy and negentropy, or the dialectical and complementary pair of sin and grace, considered in evolutionary theology, the scope of the concept of sin is extended to evolutionary processes in all natural and human activities.

The paper provides an explanation of the concept of entropy, examples of its use, presents the ideas of Segundo's evolutionary theology, as well as analyzes topical examples of reinterpretation of sin in modern social and biological processes.

Keywords

Entropy, Structural Sin, Evolutionary Theology, Juan Luis Segundo

Saturs

Ievads.....	1
I. Entropijas jēdziens.....	4
1. Entropijas jēdziena lietojuma piemēri.....	6
1.1. Filoloģijā.....	6
1.2. Filosofijā.....	7
1.3. Socioloģijā.....	7
2. Entropijas jēdziena lietojums mūsdienu teoloģijā.....	8
II. Segundo ideju konteksts.....	10
1. Civilizācijas Otrais un Trešais vilnis.....	10
2. Segundo dzīves gājums.....	13
III. Segundo evolucionārā procesa interpretācijas shematika.....	15
1. Evolucionārais sliekšnis – cilvēces iznākšana no kuģa tilpnes uz tā komandtiltiņa.....	15
2. Pamata heuristiskie rīki (paņēmieni) evolucionārā konteksta radīšanai.....	16
3. Trīs galvenie Segundo evolucionārās kristoloģijas koncepti.....	17
3.1. Enerģijas ekonomija.....	18
3.2. Līdzsvars starp iedzimtības un homeostatiskajiem mehānismiem.....	18
3.3. Evolucionārā elastība.....	20
4. Interpretatīvās shēmas jēdzienu elementi.....	21
4.1. Stohastiskie un mērķtiecīgie procesi.....	21
4.2. Entropijas un negentropijas dialektiskā komplementaritāte.....	22
4.3. Evolūcijas procesa virziens.....	25
5. Vēsturiskā Jēzus nozīme evolucionārajā paradigmā.....	26
5.1. Enerģijas ekonomija.....	27
5.2. Līdzsvars starp iedzimtājiem un homeostatiskajiem mehānismiem.....	27
5.3. Evolucionārā elastība.....	28
5.4. Procesu mērķtiecīgums.....	29
5.4.1. Dieva Valstība.....	29
5.4.2. Galda biedri un dziedināšanas.....	30
5.4.3. Līdzības.....	30
5.4.4. Attieksme pret bauslību.....	31
5.4.5. Mācekļi.....	31
6. Vēsturiskais Jēzus un entropijas un negentropijas dialektiskais pāris.....	32
6.1. Jēzus un entropija.....	32
6.2. Vēsturiskais Jēzus un negentropija.....	34
6.3. Vēsturiskais Jēzus un evolūcijas procesa virziens.....	35
7. Ticības Kristus interpretācija evolucionārajā teoloģijā.....	36
7.1. Ticības Kristus un enerģijas ekonomija.....	37
7.1.1. Ticības Kristus un homeostatiskie mehānismi.....	37
7.1.2. Ticības Kristus un evolucionārā elastība.....	38
7.1.3. Ticības Kristus un procesu mērķtiecība.....	39
7.2. Ticības Kristus un entropijas-negentropijas dialektiskā komplementaritāte.....	40
7.2.1. Ticības Kristus un entropija.....	41
7.2.2. Ticības Kristus un negentropija.....	42
7.2.3. Ticības Kristus un evolūcijas procesa virziens.....	43
IV. Segundo strukturālā grēka izpratnes elementu izklāsts.....	45
1. Masas un minoritātes.....	47
2. Masas un enerģijas ekonomija.....	49
3. Pasaules grēks un sociālie mehānismi.....	52
4. Iedzimtais grēks kā strukturālā grēka teoloģiskais pamats.....	53

5. Nekārtnā iekāre un instinktīvā dzīve.....	56
6. Grēka paulīnistiskā interpretācija.....	58
V. Diskusija, piemēri un secinājumi.....	60
1. Diskusija: strukturālā grēka izpausmes sociālajā jomā.....	60
2. Piemēri.....	63
2.1. Žēlastības struktūras.....	63
2.2. Individuālās transformācijas un grēka struktūras.....	65
2.3. Grēks un somatika.....	66
2.4. Upuris kā Neša līdzsvara risinājums.....	68
3. Secinājumi.....	69
Izmantotā literatūra un avoti.....	71

Ievads

“Nagla, uz kuras viss karājas¹” – tā Karls Bārts raksturoja teoloģijas interešu jomu, apcerot tās vietu universitāšu izglītības sistēmā un zinātņu nozaru attiecībās kopumā. Šajā darbā aplūkosim tieši šo intelektuālās domas apgabalu – vietu, kur sastopas dabas zinātņu un teoloģijas skatījumi uz galējām lietām – evolūcijas procesiem un mehānismiem, to mērķi un jēgu, kā arī cilvēku lomu un sūtību tajos. Darbā aizstāvēšu tēzi, ka cilvēces stāvoklis mūsdienu pasaulē un tās jaunie izaicinājumi pieprasa, lai grēka izpratnē jeb hamartoloģijā tiktu izmantota sistēmiskās analīzes pieeja, kā to savos evolucionārās teoloģijas izvērsumos ir demonstrējis viens no Latīņamerikas atbrīvošanās teoloģijas pamatlicējiem Huans Luiss Segundo (Juan Luis Segundo).

Darbā demonstrēšu un argumentēšu, ka gan pasaule, gan mūsu izpratne un zināšanas par to ir attīstījušās tik tālu, ka, lai saprastu grēka būtību un pretdarbotos tai, vairs neder *statiskā, fiksētā, lineārā* vai binārā izpratne, ko piedāvā tradicionālā hamartoloģija, spriežot par cilvēka rīcību kā ainu, kurā cilvēki liek uz svaru kausiem labo un ļauno un brīvi izvēlas vienu no tiem. Ir jāskatās sistēmiski, inkorporējot visu, ko par evolūcijas gaitu jeb kustību no Radišanas uz Eshatonu – no sākuma uz Omegas punktu, mums vēsta intelekta ietiekšanās fizikālo, bioloģisko, sociālo, politisko un citu norišu mehānismos. Šim nolūkam aplūkosim Segundo radīto teoloģisko bāzi grēka, kas nav brīvās gribas akts, bet gan paverdzinošs apstāklis, evolucionārai interpretācijai.

Šīs analīzes pamatā tiks likti entropijas un strukturālā grēka jēdzieni. Ideju topogrāfijā entropijas jēdziens pēc tā lietojuma sākuma termodinamikā un informācijas teorijā ir migrējis un ieaudzis uz palikšanu ikvienā zinātņu nozarē, kas aplūko sistēmiskas vai strukturālas dabas fenomenus. Savukārt, lai gan strukturālā grēka jēdziens latviski lasošajiem² ir vairāk zināms kā viena no politiskās teoloģijas virziena – atbrīvošanās teoloģijas, pamattēzēm, kas aicina uz atbrīvošanos no apspiedošajām struktūrām, Segundo to lieto, lai tvertu grēka sistēmisko iedabu un parādītu tā darbības mehāniku visās evolūcijas norisēs.

1 Karls Bārts, “Dieva vārds kā teoloģijas uzdevums” // *Evanģēliskās teoloģijas teksti*, sast. Vilfrīds Kerle (Rīga: Klints, 2012), 152.

2 Valdis Tēraudkalns, *Kristus un Cēzars* (Rīga: Zinātne, 2010), 250-251.

Atbrīvošanās teoloģijas, kuru ievērojamais mūsdienu domātājs Noams Čomskis (*Noam Chomsky*) nodēvē³ par kristietības masīvāko atgriešanos pie Evaņģēlija vēsts pēc tās tapšanas par bagātnieku reliģiju imperatora Konstantīna laikā, pamatā ir pārdomas par sabiedrības struktūrām. Jezuītu priesteris Miguels Lambino (*Miguel B. Lambino, S.J.*), kura apkopoto Segundo uzskatu interpretatīvo shēmu aplūkosim tālāk šajā darbā, vērš uzmanību uz diviem domātājiem – Imanuēlu Kantu un Kārli Marksu, kuru pieeju dažādību var piesaukt, lai demonstrētu atšķirības starp Eiropas un Latīņamerikas teoloģiskās domas virzieniem. Sekojot Kanta tradīcijai, Eiropas teoloģiskā doma ir pārsvarā reflektējusi par indivīdu prāta struktūrām, kamēr Latīņamerikas tradīcija ir izmantojusi Marksa pieeju⁴ pievērsties un analizēt arī sabiedrības struktūras.⁵

Atbrīvošanās teoloģiju pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados izveido Eiropā lieliski izglītotu Latīņamerikas garīdznieku grupa, kas mēģina iedzīvināt pārtikušās Eiropas kristietības doktrīnas sociāli traģiskajā Latīņamerikas realitātē. Segundo, attīstot tālāk Nikolaja Berdjajeva (*Николай Бердяев*) un Pjēra Teijāra de Šardēna (*Pierre Teilhard de Chardin, S.J.*) idejas, pārdomas par sociālajām struktūrām ievieto plašākā – evolucionārā skatījuma gaismā.

Segundo evolucionārās teoloģijas idejas ir skatāmas vispārējā ticības nozīmes pārvērtēšanas kontekstā. Segundo sapratnē ticība ir cilvēka dzīva un dinamiska apņemšanās, nevis īpašumtiesības uz saturu, kas sastāv no iekonservētām formulām, pie kurām indivīds vēršas, kad viņš tiek konfrontēts ar dzīves grūtībām.⁶ Lai pilnībā saprastu un pieņemtu ticību, cilvēkam vispirms ir jāsaprot viņa dzīves un apkārtējās pasaules procesi un ticības nozīme tajos. Savas ierobežotības dēļ cilvēks nevar zināt savu dzīves ceļu, taču, liekot likmi uz izraudzīto virzienu, viņš var paļauties uz referenciāliem lieciniekiem⁷, kuru pieredze ir apkopota ticības struktūrās. To jēga virziena noteikšanai ir nemainīga, taču pašas struktūras var mainīties un tām ir jātop izvērtētām atbilstoši laikmeta apstākļiem.

3 Noam Chomsky, *On Religion and Politics*, interviewed by Amina Chaudary, (Islamica Magazine, Issue 19, April-May, 2007) <https://chomsky.info/200704/> / (skatīts 16.05.2021)

4 Lambino strikti aizrāda, ka izmantot marksisma pieejas instrumentāriju nenozīmē šīs mācības ideoloģijas akceptēšanu.

5 Miguel B. Lambino, S J., "The Influence of the Liberationist Perspective on Juan Luis Segundo's Evolutionary Christology" (Doctoral Dissertation, The Department Of Theology At Fordham University, New York December, 2000), 293.

6 Bryan P. Stone, *Effective Faith: A Critical Study of the Christology of Juan Luis Segundo* (Lanham, Maryland: University Press of America, 1994), 46-47.

7 Angliski – *referential witnesses*

Līdzās sistēmiskās hamartoloģijas nepieciešamības aizstāvībai šī darba mērķis ir sniegt ieskatu par entropijas jēdziena vietu teoloģiskajā domā un norādīt uz jaunām iespējām, kuras kristīgajai mācībai paver izpratne par grēka struktūru būtību un darbības mehānismiem.

Darbā tiek pielietota analītiskā pētniecības metode. Tajā, galvenokārt, tiek izmantotas H.L.Segundo grāmatas, vairākas teoloģijas vai reliģijas filosofijas doktora grāda iegūšanai rakstītas disertācijas gan par Segundo ideju interpretāciju, gan entropijas jēdziena lietojumu, gan citiem grēka mūsdienu izpratnes aspektiem, kā arī citi sekundārie avoti.

Darbam ir šāda struktūra:

- tiek dots skaidrojums entropijas jēdzienam un piemēri tā lietojumam dažādās zinātņu nozarēs;
- Segundo idejas tiek aprādītas sistēmteorijas veidojošo ideju kontekstā;
- tiek sniegta Segundo strukturālā grēka interpretatīvā shēma un analizēti to veidojošie elementi;
- diskusiju un rezultātu sadaļā tiek dota padziļināta sociālā grēka analīze un, izmantojot Segundo pieeju, tiek iztirzāti aktuāli mūsdienu situāciju piemēri, parādot, ka sistēmiskā grēka izpratne daudz precīzāk tver situācijas, kur tradicionālajai hamartoloģiskajai pieejai būtu grūti vai pat neiespējami dot verdiktu.

I. Entropijas jēdziens

Entropija⁸ ir komplekss jēdziens un dažādās zinātņu nozarēs – sākot ar fiziku, informācijas teoriju, bioloģiju, līdz pat literatūras teorijai, filosofijai un teoloģijai, tas tiek interpretēts nedaudz citādi. Tomēr, neraugoties uz atšķirīgo, ar entropiju, galvenokārt, tiek saprasta sistēmas sakārtotības pakāpe jeb strukturētības līmenis. Strikti lietojot, entropija norāda uz sistēmas stāvokli, taču plašākā un vaļīgākā lietojumā tā nereti tiek asociēta ar procesa virzienu: entropisku – pretī lielākai neorganizētībai, negentropisku⁹ – uz lielāku kārtību.

Entropija ir mums visapkārt, piemēram, kad no rīta ar kafijas tasi apsēžamies pie rakstāmgalda, kuru vakar esam aizmirsuši sakārtot un prātojam, ka nevaram kaut ko padarīt savā darbā, jo priekšnieks ir aizmirsis mums kaut ko svarīgu pateikt. Kafijas tases atdzišanas gadījumā mēs redzam termodinamikas ideju par enerģijas izkliedēšanos, nekārtība uz rakstāmgalda ir aprakstāma ar statistiskās mehānikas teoriju un informācijas trūkums ir informācijas teorijas lauciņš. Entropijas īpatnība ir tāda, ka tai vienmēr ir tendence palielināties, ja sistēma tiek atstāta novārtā pati par sevi. Pretdarbība entropijai jeb negentropija pieprasa apzinātu iejaušanos procesu kultivācijā.

Fenomenoloģiski runājot, mēs varam pamanīt, ka entropiskie procesi notiek *hronosā*, tātad tie ir izprotami *laika bultas* jeb virziena vektora kontekstā. Novecošana un nāve, kā to redzēsīm turpmākajā analīzē, ir cieši saistīta ar bioloģisko un sociālo sistēmu enerģiju aktivācijas un deaktivācijas cikliem. Īsāk sakot, ja mēs skatāmies uz savu pieredzi metodiskā naturālisma ietvaros, tad redzam, ka mēs dzīvojam entropiskajā stāvoklī, kur nekas Visumā, kas pats par sevi ir termodinamiskā sistēma, nav imūns pret otro termodinamikas likumu.¹⁰

Entropijas jēdzienu zinātniskajā apritē 1865. gadā ieviesa vācu zinātnieks Rūdolfs Klauziuss (*Rudolf Clausius*), raksturojot enerģijas pārveidošanās procesus. Vēlāk – 1877. gadā, austrietis Ludvigs Bolcmans (*Ludwig Eduard Boltzmann*) sniedza tā statistisko interpretāciju, analizējot neatgriezeniskus jeb ārpus līdzsvara esošus procesus. 1948.gadā amerikāņu matemātiķis un inženieris Klods Šenons (*Claude Elwood Shannon*), veidojot informācijas pārraides teoriju, sasaistīja entropijas un informācijas jēdzienus.

8 Grieķiski -- εντροπία – pagrieziens, transformācija

9 Vārds veidots, apvienojot divus vārdus: **negatīvā entropija**. Entropijai pretēju procesu apzīmēšanai tiek lietoti arī tādi termini kā sintropija, anentropija, ekotropija, antientropija.

10 Matthew Zaro Fisher, “Theology and the Entropic Condition: A Systems Theory approach to Philosophy of Religion” (Doctoral Dissertation, Claremont Graduate University, 2015), 2-3.

Klauziusa entropija ir proporcionāla sistēmā esošās saistītās enerģijas daudzumam, kuru nevar pārvērst mehāniskā darbā. (Šeit jāatceras fizikālās enerģijas nezūdamības likums – enerģija noslēgtā sistēmā var pārvērsties no viena veida otrā, taču nevar pazust vai rasties no jauna). Termodinamikā maksimālā sistēmas entropija nozīmē līdzsvara stāvokļa iestāšanos, kurā jau turpmākas enerģijas transformācijas nav iespējamas: visa enerģija ir pārvērtusies siltumā, un ir iestājies siltuma līdzsvara stāvoklis.

Saskaņā ar Otro termodinamikas likumu spontānie procesi izolētā sistēmā vienmēr noved pie šīs sistēmas entropijas pieauguma līdz termodinamiskā līdzsvara stāvoklim, kurā temperatūra, spiediens un citi rādītāji dažādās sistēmas daļās izlīdzinās. Klauziuss attiecībā uz šādu situāciju secināja, ka, ja mūsu Visums ir ierobežota un slēgta sistēma, entropija Visumā pastāvīgi palielinās un tiecas uz maksimumu. Tieši tā slēgtā sistēmā notiek entropijas, haosa palielināšanās process. No šī secinājuma ir radusies hipotēze par iespējamo Visuma “siltuma nāvi”.

Bolcmans ar entropiju vairāk saprata sistēmas nesakārtotības pakāpi. Viņa izpratnē tā ir sistēmu (vai vienas sistēmas dažādo stāvokļu) nesakārtotības, haosa, viendabīguma rādītājs.

Informācijas pārraides teorijas pamatlicēja Kloda Šenona izpratnē entropija raksturo informācijas / trokšņa attiecību informācijas pārraides procesā. Pētot atšķirīgus procesus – termodinamiskos un informācijas¹¹, tika secināts, ka sistēmas entropijas un informācijas procesu jēdzieni ir analogi un savstarpēji atšķiras tikai ar pretēju aritmētisko zīmi. Tas ir, jo augstāka ir sistēmas informācijas sakārtotība, jo zemāka ir tās entropija, un otrādi – samazinoties sistēmas strukturētībai, tas ir – sistēmas elementu saišu komplicētībai, palielinās sistēmas entropija. Entropijas maksimuma stāvoklī sistēma beidz pastāvēt, jo tās elementi vairs nav saistīti un nekādi sinerģētiski procesi vairs nenotiek.

Lai skaidrāk izprastu atšķirīgo Klauziusa, Bolcmaņa un Šenona entropijas jēdziena lietojumus, aplūkosim vienkāršotu piemēru. Pieņemsim, ka mums ir jānovērtē entropija LU TF viena gada izlaiduma maģistrantu darbos, kas ir izdrukāti, iesieti un iesniegti dekanātā. Termodinamikas izpratnē visi šie darbi agrāk (procesu var pasteidzināt, sarīkojot grāmatu dedzināšanas akciju) vai vēlāk (to var palēnināt, aizceļojot uz Svēto zemi un noslēpjot darbus Kumrānas alās) pārvērtīsies pīšļos. Bolcmaņa entropijas līmeņa noteikšanai būtu jānovērtē, vai tie ir kārtīgi salikti plauktos un indeksēti, vai arī izmētāti un ar izrautām lapām. Savukārt,

11 Šķirkļis *Shannon* no interneta resursa *Information Philosopher*, <https://www.informationphilosopher.com/solutions/scientists/shannon/> (skatīts 16.05.2021).

entropijas kā informācijas ar pretēju zīmi izprašana būtu subjektīvs pasākums, jo saskaņā ar Šenona informācijas pārraides teoriju informācijas nodošanas kanālā ir ne tikai avots un uztvērējs, bet arī kodētājs un dekodētājs, respektīvi, jēgas līmeņa noteikšana attiecībā pret *troksni* būtu atkarīga no tajā iesaistītajiem cilvēkiem un viņu sagatavotības.

Šeit ir būtiski pamanīt, ka, spriežot par entropiju enerģijas apmaiņas, sintēzes un degradācijas procesu kontekstā, mēs paliekam noslēgtās sistēmas premisā, savukārt, informācijas teorija jautājumā par informācijas galīgo apjomu klusē. Kā redzēsime turpmākajās nodaļās, Segundo samērā brīvi pāriet enerģijas un informācijas procesu izpratnes robežas. Tā kā viņa analīze ir balstīta uz enerģijas ekonomijas principu, kas ir spēkā tikai noslēgtās sistēmās, uzskatīsim, ka informācija ir imanenta jebkuru matērijas vai enerģijas struktūru daļa.

XX gadsimtā entropijas jēdziens ieguva tālāku pielietojumu ārpus eksakto zinātņu nozarēm – bioloģijā, sociālajās zinātnēs, literatūrkritikā, filosofijā un, protams – kā to apskatīsim šajā darbā, arī teoloģijā.

1. Entropijas jēdziena lietojuma piemēri

Lai rastu plašāku ieskatu entropijas jēdziena vietai mūsdienu akadēmiskajā domā, aplūkosim dažus piemērus tā lietojumam sociālajās un humanitārajās zinātnēs.

1.1. Filoloģijā

Lingviste Dr. Tamilla Alijeva (*Tamella Aliyeva*) savā rakstā “Entropija kā kultūrkodu globālās transformācijas elements”¹² izvirza tēzi, ka globālās pārmaiņas, kas notiek pasaules politiskajās un sociālajās sistēmās, rod savu atspoguļojumu postmodernajā literatūrā, kas, savukārt, ir semiotiski analizējama caur tās nesto kodu nomaiņas procesu. Izmantojot Šenona informācijas teorijas elementus, Alijeva aprāda kā kultūrkodu sistēmas izšķīst, transformējas, saplūst vai apvienojas – tādējādi šos procesus var aprakstīt caur entropijas palielināšanās vai samazināšanās prizmu. Piemēram, var apgalvot, ka teksts sasniedz maksimālo entropijas līmeni tad, kad visas saites starp tajā izmantotajiem jēdzieniem ir sagrautas. Te ir piemērs šāda veida analīzei:

¹² Tamella Aliyeva, *Энтропия как элемент глобальной трансформации культурных кодов* (Karadeniz, 2015; (25)) 11-19. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155496> (skatīts 16.05.2021)

Tādējādi, aprēķinot teksta entropijas indeksu, jāņem vērā šādi kvantitatīvie parametri – analizētā teksta apjoms proporcionālā līmenī, bifurkāciju punktu (fluktuāciju rašanās gadījumi) skaits: ar mīnus zīmi – entropijas pieaugums vai ar plus zīmi – entropijas samazināšanās, "komunikatīvo defektu" skaits, kas noved pie autora makrointendences (nodoma) realizācijas "pasliktināšanās", "komunikatīvo defektu" skaits, kas izraisa fluktuācijas (ar plus un mīnus zīmēm) un kuru atrašanās vietu tekstā tā rezultātā ar sakrīt ar bifurkāciju punktu.¹³

1.2. Filosofijā

Serbu filosofs Nikola Kajtezs¹⁴ (*Nikola Kajtez*) savā grāmatā "Entropijas filosofija: negentropijas perspektīva"¹⁵ izceļ Anrī Bergsona domu, ka Otrais termodinamikas likums, kurā tiek formulēta termodinamisko sistēmu entropijas jēdziens, ir pats metafiziskākais no visiem fizikas likumiem¹⁶. Reflektējot par postulēto "izlietotās" (efektivitāti zaudējušās, saistītās, paverdzinātās) enerģijas daudzuma palielināšanos, ir jāpārvērtē visu cilvēcisko pūļu, vērtību un sasniegumu metafiziskā jēga. Kajtezs apgalvo, ka, ņemot vērā, ka termodinamiskajiem principiem ir ontoloģiskas sekas, entropijas fenomens ir jāapskata ne tikai kā filosofisks jēdziens, bet gan kā filosofiska kategorija.

Pētot entropiju, nedrīkst aizmirst redzējumu, ka tā nav sagrūšana kā tāda, bet gan robežakmens cilvēka pašizziņas ceļā. Bez entropijas nebūtu cīņas ar to, un līdz ar to nebūtu dzīves gudrības, augstāku eksistences veidu izpratnes un nebūtu vajadzības tiekties pēc tiem. Faktiski visu veidu esamības – neorganiskās, organiskās, psihiskās un garīgās – evolūcija ir spontānas dinamiskas reakcijas rezultāts izaicinājumam, kuru mums met entropija. Ja cilvēks ir kosmiskā veseluma sastāvdaļa, pētot dabas entropiju un entropijas dabu, viņš tuvosies esamības izcelsmes un jēgas izpratnei; bet ja nē, tad ne apziņas, ne eksistenciālajā nozīmē viņam nav uz ko cerēt.¹⁷

1.3. Socioloģijā

Baltkrievijas akadēmiķis Jevgēņijs Babosovs (*Бабосов Евгений Михайлович*)¹⁸ ar entropijas jēdziena lietojumu skaidro Padomju Savienības sabrukumu¹⁹. Viņš raksta, ka cilvēku darbības radītais pašregulācijas pieaugums un aktīvas cilvēka darbības antientropija nebūt neizslēdz noteiktu entropisku parādību un procesu parādīšanos sociālajā dzīvē.

13 Alijeva, 14.

14 <https://nikolakajtez.com/en/main-page/> (skatīts 16.05.2021)

15 Никола Кайтез, *Философия энтропии. Негэнтропийная перспектива* (Издательство «Алетейя» (СПб.), 2019)

16 Кайтез, 6.

17 Кайтез, 7.

18 <https://socio.bas-net.by/babosov-evgenij-mihajlovich/> (skatīts 16.05.2021)

19 Бабосов, Е. М., *Антиэнтропийная направленность человеческого бытия и социальная энтропия*, («Социология» : научно-теоретический журнал 2011, №1), 15.

Babosova izpratnē, sociālā entropija ir rādītājs sociālās sistēmas vai tās atsevišķu segmentu un elementu novirzei no normālā stāvokļa un funkcionēšanas. Visbiežāk sociālajā dzīvē darbojas divas pretēji vērstas tendences – gan entropijas palielināšanās, gan samazināšanās. Atkarībā no tā, kura no tām kļūst par dominējošo, iestājas vai nu augstāka sociālās sistēmas organizētība, vai arī tās dezorganizācija – haosa un sabrukšanas elementu pieaugums tajā.

Padomju Savienības sabrukums ir šis otrais gadījums, kad pieaugošās dezorganizācijas un efektivitātes samazināšanās gandrīz visās apakšsistēmās – galvenokārt ekonomikas un politikas, kontroles un uzticēšanās varai mehānismos, beidzās ar sistēmas sabrukumu. Pēc Babosova domām šī pieredze liecina, ka gadījumā, kad kopējais sociālās entropijas pieaugums pārsniedz negentropisko un anti-entropisko procesu kopējo pieaugumu, tad sistēmā sāk dominēt virzība uz nesakārtotību, nenoteiktību, iznīcību, haosu, kas galu galā noved pie šīs sistēmas iznīcināšanas.

2. Entropijas jēdziena lietojums mūsdienu teoloģijā

Pusotru gadsimtu pēc Klauziusa postulētajiem termodinamikas likumiem un pusgadsimtu pēc Segundo uzskatu formulēšanas, attīstoties sistēmu teorijām un tām arvien plašāk rodot pielietojumu ne tikai dabaszinātnēs, bet arī sociālajās un humanitārajās zinātnēs, entropijas jēdziens ir ieguvis stabilu vietu teoloģiskajā diskursā. Metju Zaro Fišers²⁰ (*Matthew Zaro Fisher*) savā 2015. gada doktora disertācijā “Teoloģija un entropiskā nosacītība: sistēmteorijas pieeja reliģijas filosofijai”²¹ izvirza tēzi, ka reliģija ir cilvēka protests pret entropisko nosacītību. Viņš norāda uz šķietamu pretrunu²². Lai gan no vienas puses teoloģija kā intelektuāla nodarbe ir pakļauta otrā termodinamikas likuma postulātam gan kā indivīda smadzeņu neiroloģiskā aktivitāte, gan kā socio-kulturālo sistēmu jēgveidojošā darbība, no otras puses, neraugoties uz šo apstākli, tā izsaka ticību realitātei, kas ir tieši pretēja, tas ir – nav ierobežota ar šo empīriski sajūtamo entropisko nosacītību.

Fišers atzīmē²³, ka “entropijas problēma” nav nekas konceptuāli jauns – cilvēce jau izsenis ir pazinusi šo Visuma norišu fenomenu – dēvējot to gan par dabisko ļaunumu, gan grēka stāvokli, gan *samsāras* ratu, gan Šivu – iznīcinātāju no dievišķās triādes.

20 Metju Fišera biogrāfija: <https://marymountcalifornia.academia.edu/MatthewZaroFisher/CurriculumVitae> (skatīts 16.05.2021)

21 Matthew Zaro Fisher, “*Theology and the Entropic Condition: A Systems Theory approach to Philosophy of Religion*” (Doctoral Dissertation, Claremont Graduate University, 2015)

22 Fisher, 1.

23 Fisher, 3.

Fišers ir apkopojis²⁴ dažādu teologu un reliģijas filosofu pēdējo dekāžu darbus, kas analizē izmanto entropijas jēdzienu. Priekšstata iegūšanai par problemātikas klāstu aplūkosim dažus to priekšmetus un tēzes:

- korelācija starp entropiju un iedzimto grēku;
- Prigožina ne-līdzsvara termodinamisko modeļu un fizikas teleoloģisko principu izpratne atvērta Visuma kontekstā, kas tādējādi paredz telpu dievišķās darbības iespējai;
- termodinamikas trīskāršā punkta analogija ar Trīsvienību;
- termodinamikas otrā likuma interpretācija caur Kosmiskās elpas koncepciju hinduismā;
- cilvēku laimes un ciešanu izpratne jūdaismā caur entropijas prizmu;
- cilvēku ļaunuma filoģenētiskie pamati entropijas kontekstā;
- termodinamikas un teoloģijas dažādie, taču savītie ceļi patiesības meklējumos;
- kristīgās filosofijas antropā principa premisu daudzveidība kontekstā ar entropijas un citu modernās “mehānikas” jēdzienu attīstību;
- neredukcionistisks skatījums uz individuālo apziņu līdzdalību *kosmiskajā aprātā*.

Fišers uzsver²⁵, ka teoloģiskās tradīcijas eshatoloģiskais raksturs ir nemitīgs protests pret cilvēka entropisko nosacītību, *pretī cerībai cerot*²⁶ uz dzīvi viņpus entropijas mehānismiem. Šis protests ir iederīgs evolucionārās kristoloģijas kontekstā, kurā Dievs nevis triumfāli salauž dabas norišu sistēmu, bet gan kenotiski solidarizējas ar savu radību. Šai solidaritātei ir jēgu un cerību dodoša nozīme un tā dod liecību par realitāti viņpus entropiskās pieredzes.

24 Fisher, 17-18.

25 Fisher, 278-279.

26 Rom 4:18

II. Segundo ideju konteksts

Lai ieliktu Segundo idejas plašākā ideju attīstības un spektra perspektīvā, aplūkosim tās mūsu civilizācijas attīstības, teoloģisko ideju formēšanās, kas sakņota gan akadēmiskās, gan politiskās reālijās, un Segundo dzīves gājuma kontekstos.

1. Civilizācijas Otrais un Trešais vilnis

Pagājušā gadsimta septiņdesmito un astoņdesmito gadu publicists Alvins Toflers (*Alvin Toffler*) mums vislabāk pazīstamās civilizācijas attīstības posmus iedala trīs posmos jeb viļņos: lauksaimnieciskais posms, rūpnieciskais posms un informācijas (revolūcijas) posms²⁷. Tie tiek iedalīti, vadoties pēc tā, kurai no trim mums zināmajām dabaszinātņu pamatkategorijām – matērija, enerģija, informācija, cilvēce noteiktā laika posmā pievērš uzmanību jeb kuru tā primāri apstrādā gan materiālajās, gan izziņas norisēs.

Cilvēce, pārejot no izdzīvošanas caur līdzdalību tikai dabas procesos (vākšana un medības) uz *kultivēšanu* jeb dabas procesu pārveidošanu un pielāgošanu savām vajadzībām, pievēršas, galvenokārt, matērijas izziņāšanas un izmantošanas jautājumiem. Šajā lauksaimniecības vilnī cilvēce dzīvo vairākus gadu tūkstošus. Abstraktā domāšana un izglītība ir pieejama samērā šaurām cilvēku grupām, turklāt tās ir visai noslēgtas, kas neveicina ideju attīstības ātrumam nepieciešamās sinerģijas.

Pirms apmēram trīs gadsimtiem sākas pievēršanās enerģijas izpētei un *kultivēšanai* jeb izmantošanai. Tas ir laiks, kas iezīmē industriālā viļņa sākumu. Tam nepieciešamais matemātiskais aparāts kļūst abstraktāks – lai attīstītu adekvātus inženiertehniskos matemātiskos modeļus, ir jāizmanto tādas abstrakcijas kā bezgalīgi mazi vai bezgalīgi lieli lielumi, matemātisko funkciju analīze, izpratne par robežlielumiem utmlīdz. Izglītība kļūst pieejama plašākam ļaužu lokam, līdz ar ko top ātrāka zinātniskās domas attīstība. Parādās un tiek formulēta izpratne par sistēmām, struktūrām, elementiem, sistēmu savstarpējo mijiedarbību, sinerģijām. Klauziuss savus termodinamikas likumus formulē industriālā viļņa uzplaukuma laikā un visai ātri to principus savā analīzē iekļauj arī citu zinātņu nozaru pārstāvji – biologi, sociologi, filosofi un teologi. Industriālais vilnis ilgst dažus gadu simtus.

27 Alvin Toffler, *The Third Wave* (US and Canada: Bantam Books, 1980)

Informācijas vilnis jeb idejas par to, ka var atsevišķi analizēt un *kultivēt* informācijas aprites procesus ir sācies pirms nepilniem deviņdesmit gadiem. Simboliski par tā sākumu var uzskatīt²⁸ Alana Tjūringa (*Alan Turing*) 1936.gadā publicēto manifestu²⁹ par mehanizētas un automatizētas informācijas apstrādes iespējamību, kas faktiski ielika pamatus datorzinātnei un mākslīgā intelekta attīstībai. Notiek eksplozīva ideju attīstība informācijas jēdziena apjēgšanas un izmantošanas laukā. Norberts Vīners³⁰ (*Norbert Wiener*) 1948.gadā publicē darbu, kas tiek uzskatīts par kibernetikas stūrakmeni: “Kibernetika: jeb vadība un komunikācija dzīvniekā un mašīnā³¹”. Tajā pašā gadā Klods Šenons³² (*Claude E. Shannon*) publicē savu darbu, kas kļūst par pamatu informācijas komunikācijas teorijai, radot matemātisko aparātu informācijas nodošanas un apstrādes procesu aprakstīšanai: “Komunikācijas matemātiskā teorija³³”. Tiek veidots matemātiskais aparāts stohastisko procesu analīzei, darbam ar nenoteiktībām, piemēram – Brauna kustību, kā arī attīstīti matemātiskās loģikas, diskrētās matemātikas un citi datorsistēmu konstruēšanas instrumenti.

Attīstoties skaitļošanas tehnikas jaudai, dažu desmitu gadu laikā kļūst iespējama arvien lielāku apjomu matemātiskā modelēšana. Secīgi, parādās iespējas apjēgt globālu un ļoti kompleksu dabas un sabiedrības procesu norisi un veidot to matemātiskos modeļus. Rodas tādas idejas kā Haosa teorija³⁴ – kas apskata tādu paradoksālu fenomenu kā determinētā varbūtība jeb to, vai stohastiskie procesi var būt pilnīgi stohastiski. Šīs idejas populārākā formā ir zināma kā “Tauriņa efekts”, kas norāda uz gan uz kompleksu sistēmu stabilitātes problemātiku, gan dziļo procesu elementu savstarpējo sakarību un atkarību.

Jaudīgas grafiskās modelēšanas iespējas pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados pārnesa fraktāļus no matemātiskās teorijas uz populārās intereses jomu. Benuā Mandelbrota³⁵

28 Šķirkļis *Alan Turing*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/turing/> (skatīts 16.05.2021)

29 Alan Turing, *On computable numbers, with an application to the Entscheidungsproblem*, (Proc. London Maths. Soc. (Series 2), 42: 230–265, 1936) <https://www.abelard.org/turpap2/tp2-ie.asp> (skatīts 16.05.2021)

30 Šķirkļis *Norbert Wiener*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Norbert-Wiener> (skatīts 16.05.2021)

31 Šķirkļis *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Cybernetics-or-Control-and-Communication-in-the-Animal-and-the-Machine> (skatīts 16.05.2021)

32 Šķirkļis *Claude Shannon*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Claude-Shannon> (skatīts 16.05.2021)

33 Šķirkļis *A Mathematical Theory of Communication*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/A-Mathematical-Theory-of-Communication> (skatīts 16.05.2021)

34 Šķirkļis *Chaos Theory*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/science/chaos-theory> (skatīts 16.05.2021)

35 Šķirkļis *Benoit Mandelbrot*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Benoit-Mandelbrot> (skatīts 16.05.2021)

(Benoit Mandelbrot) 1982.gadā publicētais darbs “Dabas fraktālā ģeometrija”³⁶ paplašināja izpratni par paterniem dabas un sociālajās norisēs. Pirmkārt, procesu vai struktūru elementi ir pašlīdzīgi (*self-similar*) lielajām sistēmas daļām jeb, citiem vārdiem sakot – tā ir tēze par mikrokosma un makrokosma vienādumu, kā arī analogiju pastāvēšanu starp sistēmām. Otrkārt, kompleksas struktūras caur daudzskaitlīgām iterācijām veidojas no vienkāršiem izejas parametriem³⁷. To varam saprast tā, ka Pasaules radīšana nav nepieciešami jāsaprot kā momentāna *ex nihilo* darbība, bet gan kā radīšanas process, kam sākumā var uzdot pavisam vienkāršus uzstādījumus un kompleksumu panākt caur daudzskaitlīgu iterāciju posmiem. Treškārt, fraktāļu teorija parāda, ka dabā nepastāv taisnas līnijas; tās pastāv tikai cilvēku vienkāršotajās izpratnēs par dabas parādībām un norisēm.

Pēdējo dekadžu notikums sistēmas pētošās teorijās ir Sinhronizācijas teorijas³⁸ rašanās. Tā apskata spontānas sinhronizācijas fenomenus mehāniskās (piemēram – tiltu rezonanse), bioloģiskās (piemēram – sīko zivtiņu bara “noformēšanās” par “milzu zivi”), psihiskās (piemērs – empātija), sociālās un citās sistēmās. Šīs teorijas īpatnība ir anti-redukcionistisks uzstādījums – apzināti pretējs virziens valdošajam zinātniskajam redukcionismam, kas tiecas uz partikulārā izolēšanu un izpēti kā ceļu pie Patiesības, piemēram – apgalvojumi, ka Stīgas vienādojums būs Dieva pasaules radīšanas vienādojums. Iespējams, ka šī zinātnē dominējošā redukcionisma dēļ cilvēcei paslīd garām kompleksā pasaules aina.

Teologu tieša iesaiste zinātniskās domas veidošanā beidzās ar natūrteologu pienesumu rūpnieciskā viļņa laikā veiktajos atklājumos. Lai gan divdesmitajā gadsimtā daži zinātnieki cenšas mest tiltu uz teoloģiju, pārinterpretējot savas idejas teoloģiskās kategorijās, kā, piemēram – Norberts Vīners savā 1964.gada grāmatā “Dievs un golems³⁹”, zinātnes idejas teoloģiskās domas aprītē nonāk ar vairāku gadu desmitu nobīdi. Starp Klauziusa un Šardēna vai Berdjajeva darbiem ir apmēram 40-50 gadu nobīde; Segundo savos darbos atsaucas uz 20-30 gadus agrāk izteiktām zinātnes atziņām. Tādējādi varam pamanīt, ka Segundo entropijas jēdziena izpratne ir vairāk termodinamikas nozares kontekstā. Varam tikai spekulēt, vai viņš, piemēram – savas analogijas metodes pamatojumam būtu piesaucis fraktāļus, vai arī būtu inkorporējis Haosa un Sinhronizācijas teorijas savam negentropiskā

36 Šķirkļis *The Fractal Geometry of Nature*, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/The-Fractal-Geometry-of-Nature> (skatīts 16.05.2021)

37 Piemērs: Drakona fraktālis: <https://www.youtube.com/watch?v=UBuPWdSbyf8> (skatīts 16.05.2021)

38 Populārs Sinhronizācijas teorijas skaidrojums: <https://www.youtube.com/watch?v=t-VPRCtiUg> (skatīts 16.05.2021)

39 Norbert Wiener, *God and Golem, Inc., A Comment on Certain Points where Cybernetics Impinges on Religion* (Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1964)

vektora pamatojumam. Iespējams, viņa uzmanību varētu piesaistīt tas, ka Sinhronizācijas teorijas tvērumā ietilptu arī tāds fenomens kā *Zeitgeist*.

Tomēr arī teoloģiskā doma pēdējos gadsimtos ir piedzīvojusi būtisku attīstību. Šardēns, Berdjajevs, Segundo ir bijuši vieni no pirmajiem, kas ir raudzījušies uz evolūcijas gaitu kopumā, tverot jēdzienus sistēmiskuma un procesu kontekstā. Var novērot, ka, piemēram – hamartoloģijā notiek kustība grēka jēdziena izpratnes paplašināšanai no individuālā grēka uz grēka deprivatizāciju jeb tā izpratni, izmantojot sistēmisku pieeju. Tā piemēram – jau piesauktais Metjū Fišers izmanto sociālo procesu sistēmteorijas pieeju; Hanss Madume (*Hans Madueme*) savā disertācijā “Grēka evolūcija: grēks, teistiskā evolūcija un bioloģiskais jautājums – teoloģisks apskats”⁴⁰ rauga savienot grēka medicīniskās, bioloģiskās, psiholoģiskās un sociālās reinterpretācijas ar klasikajām doktrīnām.

Šāda pāreja ir ne tikai likumsakarīga tāpēc, ka, pateicoties eksplozīvajai Trešā viļņa attīstībai, cilvēcei top pieejamas arvien plašākas zināšanas par dabas un sabiedrības procesu norises principiem, bet arī, kā to uzsver Segundo – nepieciešama, jo cilvēces atbildība līdz ar nokļūšanu planētas procesu stūres telpā pieprasa dziļu sistēmisku izpratni par notiekošā būtību.

2. Segundo dzīves gājums

Huans Luiss Segundo ir dzimis Urugvajas galvaspilsētā Montevideo 1925.gadā.⁴¹ 16 gadu vecumā viņš pievienojās jezuītiem un uzsāka filosofijas studijas jezuītu seminārā Sanmigelā Argentīnā. 1951.gadā Segundo turpināja teoloģijas studijas Lēvenā, Beļģijā. Viņš tika ordinēts 1955.gadā un 1963.gadā Sorbonnā aizstāvēja savu doktora disertāciju: “Berdjajevs: kristīgas pārdomas par cilvēku”.

Jau agrīnos studiju gados Segundo aizrāvās ar Nikolaja Berdjajeva (*Николай Бердяев*) idejām. Viņu ieinteresēja Berdjajeva uzskati par ideoloģijām kā līdzekļu sistēmām, cilvēka brīvības Dieva priekšā tēma, kā arī viņa uzskati par iedzimto grēku.

Studējot Beļģijā, Segundo uzzināja par Pjēru Teijāru de Šardēnu (*Pierre Teilhard de Chardin*), par kuru ir klejojusi gandrīz mītiskas personas reputācija. Pēc Šardēna nāves 1955.gada Lieldienās tika publicēti viņa dzīves laikā npublicētie raksti, ar kuriem Segundo

40 Hans Madueme, “The Evolution Of Sin: Sin, Theistic Evolution, And The Biological Question—A Theological Account” (Doctoral Dissertation, Deerfield, Illinois, August 2012)

41 Rosemarie E. Gorman, “The Contributions of Gustavo Gutierrez and Juan Luis Segundo to a Theology of Social Sin” (Doctoral Dissertation, Faculty of the Department of Theology School of Religious Studies Of The Catholic University of America, 1996), 401.

pamatīgi iepazīnās un kuri vēlāk kļuva par viņa entropijas un negentropijas jēdzienu izpratnes stūrakmeni. Pēc laikabiedru atmiņām Segundo ir jutis dziļas simpātijas pret savu ordeņa biedru, kas, neraugoties uz sastapto noliegumu savām tālu laikam priekšā esošajām idejām, ir palicis uzticīgs baznīcai un ordenim.

Eiropas studiju laikā Segundo ir iepazīnis ar Gustavo Gutjerešu (*Gustavo Gutiérrez*), ar kuru viņam ir izveidojusies draudzība un kopdarbība atbrīvošanās teoloģijas ideju formulēšanā un realizēšanā mūža garumā.

Kopš sešdesmito gadu sākuma Segundo ir dažādos amatos darbojies Urugvajas teoloģiskajā un sekulārajā vidē, kā arī ticis aicināts kā lektors uz Harvardas, Čikāgas, Toronto, Monreālas un Birmingemas universitātēm.

Līdzās tam viņš ir aktīvi piedalījies Latīņamerikas teologu formulētajā un virzītajā atbrīvošanās teoloģijas kustībā. Brāļu Bofu sarakstītajā pārskatā par būtiskāko atbrīvošanās teoloģijas vēsturē⁴² Segundo tiek minēts kā viens no tās pamatideju veidotājiem. Viņš pārstāv atbrīvošanās teologu paaudzi, kas ir izglītojies Eiropā, un praktizē Latīņamerikā, sastopoties ar akūtu nepieciešamību *pirmās* pasaules valstu vidē tapušās doktrīnas salāgot ar *trešās* pasaules valstu dramatiski atšķirīgo realitāti.

Segundo zemes gaitas beidzas 1996.gadā.

42 Boff L., Boff C., *Introducing Liberation Theology* (Maryknoll, New York: Orbis Books, 1989)

III. Segundo evolucionārā procesa interpretācijas shematika

Šajā nodaļā tiek sniegts pārskats par Segundo evolucionārā procesa interpretācijas shematiku, ko savā doktora disertācijā ir konsolidējis filipīniešu teologs jezuīts Miguels Lambino⁴³.

1. Evolucionārais sliekšnis – cilvēces iznākšana no kuģa tilpnes uz tā komandtiltiņa

Segundo novērojums, ka cilvēce savā vēsturiskajā attīstībā, pateicoties kodoltehnoloģijām un nevērīgajai attieksmei pret dabas resursiem, ir sasniegusi spēju iznīcināt dzīvību uz zemes, ir devis pamatu atzīmēt jauna vēsturiska *sliekšņa* sasniegšanu. Izmantojot Šardēna metaforu, ka evolūcija ir kā kuģis un cilvēki ir tā pasažieri, Segundo norāda, ka cilvēki var būt pasažieri tikai līdz brīdim, kamēr viņi vēl nav apzinājušies evolucionāros procesus un savu vietu tajos. Līdz šim laikam cilvēce ir mitusi kuģa tilpnēs, taču tagad tai ir jāiznāk no tām un jāstājas pie kuģa vadības⁴⁴.

Lietojot Šardēna evolucionārā *sliekšņa* jēdzienu – evolūcijas gaitas lēcieni uz kvalitatīvi jaunu stāvokli, Segundo aprāda, ka šī kustība, lai gan tā ir šķietami diskrēts solis, ir jāaplūko procesa kontinuitātē. Šķietamais diskrētums jeb pārtrauktība ir saistīts ar plašajiem apvārsņiem un jauna tipa kognitīvajiem izaicinājumiem, ko tā paver. Tā kā Šardēna *sliekšņa* šķērsošanas koncepts attiecas gan uz fizikālo, gan jēdzienu pasauli, attiecībā uz pēdējo ir nepieciešama refleksija par jaunās situācijas vērtībām un jēgu. Segundo to dara, pārinterpretējot Jēzus nozīmi evolucionārā kontekstā. Cilvēces evolucionārais mērķis viņa skatījumā ir virziens uz Dieva valstības izveidošanu uz zemes, ar to saprotot taisnīgāku un humānāku globālo sociālo kārtību, kurā nabadzīgie ir labāk integrēti pilnīgākā savstarpējo saišu jeb sociālā audekla sistēmā.

Apjaušot jaunus izaicinājumus, Segundo izceļ apsvērumus, kurus nav uzrunājis Šardēns. Proti, zināšanas par kuģa vadīšanu nerodas automātiski tikai tāpēc vien, ka kāds ir nokļuvis komandtiltiņā. Ir jāpieliek apzinātas pūles, lai saprastu, kā darbojas kuģis un kā navigēt nepazīstamos ūdeņos. Tas nozīmē, ka ir jāizprot evolucionārie procesi un jāspēj tos integrēt ar uzskatiem par Jēzus nozīmi tajos⁴⁵.

43 Miguel B. Lambino, S.J., "The Influence of the Liberationist Perspective on Juan Luis Segundo's Evolutionary Christology" (Doctoral Dissertation, The Department Of Theology At Fordham University, New York December, 2000).

44 Lambino, 199.

45 Lambino, 201.

Segundo uzsver, ka jaunās realitātes izprašanai ir svarīga evolucionāro mehānismu kritiska izpēte. Tas ļautu izveidot konceptuālas evolucionārās kategorijas, kas kalpotu par pamatu mūsdienīgai Jēzus nozīmes izpratnei.⁴⁶ Viņš saredz, ka šāda dinamiska, evolucionārā virziena domāšana krasi kontrastē ar statistiskajām⁴⁷ jēdzienu kategorijām. Pēdējās pēc viņa domām nespēj pienācīgi atbildēt uz visiem izaicinājumiem, ko sniedz mainīgā un progresējošā pasaule. Pāreja no statiska uz dinamisku pasaules skatījumu prasa dziļu izpratni par evolucionārajiem mehānismiem, kas veido virzību pāri attīstības sliekšņiem.

Lambino norāda⁴⁸ uz Segundo uzskatu, ka statistisks pasaules uzskats mēdz nošķirt jēgu un nozīmi no vēstures, turpretī evolucionārajam pasaules redzējumam būtu tendence ņemt vērā vēsturisko laiku un vietu, skaidrojot to jēgu un nozīmi. Ņemot par piemēru Iemiesošanos, viņš apgalvoja, ka statistiskā pasaules redzējumā tā būtu varējusi notikt tūkstoš gadus agrāk vai vēlāk, un tās nozīmīgums un nozīme būtu bijusi tāda pati, taču evolucionārajā pasaules redzējumā laiks un vieta, kurā Iemiesošanās notika, paskaidro tā jēgu un nozīmi.

Pirms teoloģiskajiem mēģinājumiem saistīt evolūciju un kristoloģiju diskusija par Jēzus nozīmīgumu ir risinājusies kuģa tilpnēs un tā ir risinājusies statistiskās prāta kategorijās. Tagad, kad ir kļuvušas pieejamas zināšanas par evolūcijas procesiem, Segundo uzskata par nepieciešamu pārinterpretēt Jēzus nozīmīgumu, saistot to ar fizikālo, bioloģisko un sociālo norišu dinamisko izpratni.

2. Pamata heuristiskie rīki (paņēmienu) evolucionārā konteksta radīšanai

Lambino norāda, ka Segundo ir labi apzinājies, ka būs jāsastopas ar situāciju, ka ne tikai evolucionārais pasaules uzskats vēl ir attīstības stadijā un nav radis masu izplatību, bet arī to, ka statistiskais pasaules uzskats ir spēcīgi indoktrinēts, kalpojot par tradicionālu jeb vairumā gadījumu noklusēto⁴⁹ domāšanas veidu. Tādējādi, reinterpretējot Jēzus nozīmi evolucionārajā kontekstā, viņam būs vienlaikus jāiesaista un jāizskaidro evolūcijas jēdzieni.

Segundo ir izmantojis divus heuristiskos paņēmienus: analogiju un formālo līdzību atrašanu dažādos eksistences līmeņos.

Evolucionārajā epistemoloģijā būtiskais analogijas princips var tikt izmantots, lai norādītu sakarības starp dažādu zinātņu nozaru jēdzieniem, procesiem un metodēm.

46 Lambino, 433.piezīme

47 Angliski -- *immobilist*

48 Lambino, 202.

49 Angliski -- *default*

Analoģijas izmantošana postulē, ka pastāv jēgas regularitāte (paterni), kuru var kodificēt kā konstanti. Šādu kodificētu konstanti *prāts* spēj dekodēt jeb nolasīt. Plašākā nozīmē prāts rīkojas ar informāciju par sakarībām norišu paternos un dotajos kontekstos. Segundo ir uzskatījis, ka šī cilvēka prāta īpašība dod iespēju plaši un sekmīgi pielietot analoģiju dažādos eksistences līmeņos darbojošos mehānismu izpratnei, kā arī to projicēšanai vai retrojicēšanai uz nākotnes vai pagātnes norisēm. Analoģijas princips ļauj nepilnīgā un evolucionējošā pasaulē darboties radoši un adaptēt sekmīgus uzvedības modeļus.

No analoģijas principa izriet otrs heuristiskais rīks – formālo līdzību atrašana. Raugoties no informācijas teorijas⁵⁰ postulātiem – informācija ir kaut kas, kas ir atšķirīgs. Formālo līdzību uztvere ir saistīta ar priekšstatu, ka informācija ir balstīta uz atšķirīgā uztveri.

Lambino skaidro⁵¹, ka katrs jauns zinātnes atklājums biosfērā ir kaut kā atšķirīga dzimšana, un to var noteikt kā atšķirīgu, jo tas ir regularitātes (likumsakarības) pārtraukums. Laika gaitā šī inovācija kļūst par jaunu un sarežģītāku likumsakarību, un tādējādi to var izpētīt tālāk. Šajās novatoriskajās likumsakarībās, kas nemitīgi izsprāgst dažādos sliekšņos, kurus šķērso evolūcija, analoģijas ļauj cilvēka prātam atklāt formālās līdzības starp dažādiem eksistences plāniem un pāri pār sliekšņiem.

Tā kā materiālais saturs, kas iekļauj sevī noteiktos katra plāna mehānismus, attiecas uz katru atsevišķo eksistences plānu, formālo līdzību atrašana transcendē šos plānus. Analogā domāšana paceļas pāri konkrēto zinātņu nozaru specifiskajām metodēm un fokusējās uz sakarībām un procesiem atsevišķos plānos un starp tiem. Segundo ir norādījis⁵², ka analoģijas dažādībā apstiprinājums ir pamats Jēzus nozīmes reinterpretācijai evolucionārās kategorijās.

3. Trīs galvenie Segundo evolucionārās kristoloģijas koncepti

Trīs galvenie savstarpēji saistītie koncepti, kurus Segundo izmanto evolucionāro procesu virzības aprakstīšanai, ir enerģijas ekonomija, dialektiskais entropijas un negentropijas pāris un evolucionāro procesu virzība uz lielāku kārtību, kompleksitāti⁵³ un savstarpējo konektivitāti⁵⁴.

50 Neesmu atradis tiešas references uz Šenona darbiem, taču hronoloģiski Segundo varētu būt bijis ar tiem pazīstams – Šenons savu teoriju ir publicējis 1948.gadā.

51 Lambino, 204-205.

52 Segundo Juan Luis, *Jesus of Nazareth Yesterday and Today: An Evolutionary Approach to Jesus of Nazareth* vol. 5 (Maryknoll, NY: Orbis Books, 1984), 36-41.

53 *Angliski -- Complexity* – sistēmteorijas jēdziens, kas apraksta sistēmas elementu saišu relācijas

54 *Angliski -- Interconnectedness*

3.1. Enerģijas ekonomija

Termodinamikas likumi postulē, ka enerģijas daudzums Visumā ir konstants. Tā evolūcijai ir pieejams ierobežots, nemainīgs enerģijas daudzums un nav paredzama tās pieplūde no ārpuses. Iztirzājot enerģijas saglabāšanas jēdzienu, Segundo atzīmē, ka pasaule ir attīstījusies no inertas matērijas līdz sarežģītām cilvēces aktivitātēm, izmantojot vienu un to pašu enerģijas daudzumu⁵⁵. Mēs varam analizēt atšķirīgo evolucionārajā procesā radītajiem enerģijas izkliedes un koncentrēšanās paterniem visos eksistences līmeņos – no nedzīviem objektiem līdz pašrefleksējošām personām.

Enerģijas sintēzes vienkāršākās formas ir daudz lielākā apjomā nekā tās sarežģītākie veidi. Ja šo attiecību iedomājas kā piramīdu, vienkāršākās enerģijas sintēzes veido plašu bāzi sarežģītākām un specializētākām enerģijas sintēzes formām piramīdas augšgalā. Lambino norāda⁵⁶, ka šo enerģijas sadalījumu starp visām eksistences formām, pēc Segundo domām, ietekmē trīs faktori: līdzsvars starp ģenētisko iedzimtību un homeostatiskajiem mehānismiem, evolucionārā elastība un sadarbība starp stohastiskajiem un mērķtiecīgajiem⁵⁷ procesiem.

3.2. Līdzsvars starp iedzimtības un homeostatiskajiem mehānismiem

Evolucionārais process biosfērā notiek, uzturot līdzsvarā iedzimtības un homeostatiskos procesus. Iedzimtības mehānisms nodrošina, ka noteiktas īpašības (struktūras) pāriet no vienas paaudzes un nākamo. Raugoties no enerģijas ekonomijas viedokļa, tas ir veids, kā taupīt enerģiju, paredzot noteiktas automātiskas reakcijas uz vides izaicinājumiem. Savukārt, homeostatiskie mehānismi ir energoietilpīgāki, jo uz jauno un negaidīto atbild caur mēģinājumiem un kļūdām. Dzīvās dabas norisēs tiek uzturēts līdzsvars starp šiem mehānismiem, tādējādi nodrošinot optimālu enerģijas izmantošanu.

Informācijas teorijā šī ir *hardware* un *software* situācija – veicamais algoritms var tikt realizēts caur aparatūru, jeb “iešūts dzelžos”, vai arī caur programmatūru, kas katru reizi jāielādē operatīvajā atmiņā.

Lambino norāda⁵⁸, ka Segundo homeostatiskā mehānisma principu attiecina uz cilvēka prātu vai vispārinot – uz jebkura *prāta* jeb algoritma, kas spēj apstrādāt informāciju

55 Juan Luis Segundo, *The Liberation of Theology* (Maryknoll, NY: Orbis Books, 1976), 224.

56 Lambino, 207.

57 Angliski -- *purposive*

58 Lambino, 208.

un pieņemt atbildes reakcijas vai procesa vadības lēmumu, darbību. Caur šādu *prāta* izpratnes prizmu, var teikt, ka evolucionārajos procesos darbojas *prātīgums*⁵⁹.

Pielietojot analogijas principu, šo mehānismu var novērot arī cilvēku radītajās norisēs. Šādi Segundo pāriet uz sociālajām norisēm, skaidrojot, ka cilvēku sociālās evolūcijas dimensijā cilvēku brīvība kā viņu tiesības ir homeostatiskais mehānisms, bet likumdošana un tradīcijas ir analogi iedzimtības mehānismiem. Apspiedošas valdības šo līdzsvaru izjauc, pārvietojot uzsvāru uz likumdošanu, vienlaikus samazinot tiesības uz cilvēciskās pašrealizācijas brīvību. Šādi tiek grauta evolucionārā elastība un traucēts evolucionārais progress.

Runājot par Latīņamerikas apspiedošajiem režīmiem, Segundo ir norādījis⁶⁰ uz nepieciešamību pēc rīcības, lai atjaunotu un uzturētu šo izjaukto līdzsvaru, šādi veidojot taisnīgāku sociālo ekoloģiju. To Segundo definē kā

visu attiecību sistēmu, kas pastāv starp cilvēkiem un viņu kontekstiem vai vidi. "Sociālais" sociālajā ekoloģijā uzsvē sociālās attiecības, kas kalpo kā konteksts, kurā dzīvo cilvēki attiecīgajā sabiedrībā; un "ekoloģija" sociālajā ekoloģijā norāda uz bioloģisko attiecību sarežģītību starp cilvēkiem un viņu vidi.⁶¹

Likumdošanā iestrādātā netaisnība ir radījusi institucionālo vardarbību un apspiedošu sociālo ekoloģiju, kas sistemātiski marginalizē lielu nabadzīgo iedzīvotāju daļu. Tās pārveidošana nozīmē sabiedrisko struktūru elementu attiecību bāzes pārveidošanu. Saprotot evolucionāros mehānismus, tie var tikt apzināti iestrādāti sociālajā ekosistēmā.

Izvēršot analogijas principu tālāk, Segundo attiecina⁶² iedzimtības un homeostatiskos mehānismus uz antropoloģiskās ticības un ideoloģiju attiecībām. Antropoloģiskā ticība jebkurā reliģijā sastāv no vērtību vai jēgas struktūrām un tādējādi kalpo enerģijas taupīšanai. Savukārt, ideoloģija kā homeostatiskais mehānisms prioritizē enerģijas novirzīšanu šo struktūru aktualizēšanai un turpināšanai. Kultūras tradīcijas kopumā pilda iedzimtības mehānisma funkcijas un Segundo ir uzsvēris⁶³, ka evolucionārās elastības nodrošināšanai tradīcijās ir nepieciešams ieviest izmaiņas, taču tas ir jādara ļoti piesardzīgi, uzmanīgi izvērtējot komplementaritāti starp tradīciju un tās kritiku.

59 Angliski -- *mindfulness*

60 Lambino, 209.

61 Juan Luis Segundo, *Jesus of Nazareth Yesterday and Today: Faith and Ideologies*, vol. 1 (Maryknoll, NY: Orbis Books, 1984), 285-86.

62 Lambino, 210.

63 Lambino, 211.

3.3. Evolucionārā elastība

Evolucionārā elastība ir atkarīga no līdzsvara uzturēšanas starp iedzimtību un homeostatiskajiem mehānismiem. Konstantu evolucionāro izaicinājumu risināšanai mazākais enerģijas patēriņš ir panākams ar iedzimtības mehānismiem, savukārt, mainīgu un nepazīstamu problēmu risināšanai ir nepieciešami homeostatiskie mehānismi. Ja, piemēram, kultūras tradīcijas ir ļoti rigīdas, tās visticamāk izrādīsies neadekvātas jaunu un negaidītu izaicinājumu priekšā. Vienlaikus, aizvirzot izvēļu izdarīšanu uz homeostatiskajiem mehānismiem, enerģija var tikt patērēta nerimstošām diskusijām un lēmumu pieņemšanas grūtībām.

Evolucionārā elastība ir tieši saistīta arī ar spēju izmantot problēmu risināšanai pieejamo enerģiju visoptimālākajā veidā. Segundo paskaidro:

Ja visaugstākā evolucionārā kvalitāte ir elastība, saskaroties ar vides problēmām, šāda elastība acīmredzami rodas, saglabājot līdzsvaru starp ģenētisko mantojumu un homeostatiskajiem mehānismiem. Šis līdzsvars vienmēr ir jāpatur kontrolē. Tādējādi var tikt nodrošināts optimums starp enerģijas taupīšanu un tās atbrīvošanu radošajām darbībām.⁶⁴

Lambino aprāda⁶⁵, ka, iedvesmojoties no plaša pasaules redzējuma britu dabas zinātniekiem Alfrēda Rasela Vollesa (*Alfred Russell Wallace*) un Gregorija Batesona (*Gregory Bateson*), Segundo, domājot par savstarpēji saistītu elementu sistēmām, uzsver, ka to izdzīvošanas pamatā ir ne tik daudz ārējās vides ietekme, bet gan iekšējais evolucionārās elastības faktors, kas dzīvām būtnēm ļauj izveidot savstarpēji bagātinošas un papildinošas (reciprocitātes) attiecības, tā panākot labāku sistēmas integrētību un tās enerģijas ekonomiju. Jo vairāk dzīvo būtņu ir integrētas sistēmā, jo vairāk ir iespējama dažādo sistēmas iekšējo saišu izmantošana sarežģītāku uzdevumu risināšanai. Tas rada negentropijas palielināšanos. Šādas sistēmas atbild vides izaicinājumiem gan regulējot savas iekšējās funkcijas, gan iejaucoties vides procesos. Negentropijai augot, kļūst lielākas iespējas apkārtējās vides regulācijai.

Segundo, turpinot norādīt uz analogijām ar sociālajiem procesiem, izdala trīs evolucionāro elastību veidojošos faktoros – divus iekšējos – mums jau zināmo iedzimtību un homeostatisko mehānismu, un ārējo – interakcijas spēju ar ārējo vidi. Neuzturot pienācīgu līdzsvaru starp antropoloģisko ticību un ideoloģiju, izveidojusies neelastība kavē jaunu optimālāku sociālo mehānismu radīšanu un rašanos. Šāda sociālo procesu “pārkaļķošanās”

⁶⁴ Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 310.

⁶⁵ Lambino, 212.

rodas no jauno izaicinājumu noliegšanas un sekojošas izvairīšanās darboties ar tiem. Šādās situācijās ir nepieciešams izvērtēt, vai ir nepieciešams dot lielāku brīvību homeostatiskajiem procesiem, vai arī bagātināt ticību, pasargājot to no ideoloģiskas vienkāršošanas.

Skaidrojot Segundo jēdzienu lietojumu, Lambino atzīmē⁶⁶, ka Segundo terminu lietojumā ticība un ideoloģija ir antropoloģiskas dimensijas, kas ir universālas kā pati cilvēce un neatkarīgas no tā, vai ir iesaistīta reliģija. Ticība ir nozīmes un vērtību struktūra, kas piemīt ikvienam cilvēkam, savukārt ideoloģija ir visa dabisko vai mākslīgo līdzekļu un metožu sistēma, ko izmanto kāda mērķa sasniegšanai. Ideoloģija, kā zināšanu par efektivitāti sistematizācija, cenšas vēsturē ierakstīt noteiktu vērtību un nozīmes struktūru un cenšas pēc iespējas kļūt zinātniska un racionāla. Segundo izpratnē ticība nosaka ideoloģijas izvēli, nevis otrādi.

Apzinoties, ka reliģiskās un kultūras tradīcijas pārnes noteiktu vērtību un nozīmju struktūru, Segundo vienlaikus ir uzsvēris⁶⁷ kristīgās ticības autentiskumu iepretim citām reliģiskām tradīcijām. Tas, viņaprāt, paceļ to pāri reliģiski-kulturālo tradīciju ierobežojumiem, ja vien kristietība uztur savu evolucionāro elastību, izprotot atklāsmi kā mācīšanās mācīties procesu. Šādā veidā kristīgā tradīcija var palikt vienlaikus normējoša un atbrīvojoša. Tās mērķis ir uzturēt fundamentālos evolūcijas procesus globalizētas savstarpējās atkarības situācijā, veicinot taisnīgumu ar globāliem politiskiem un ekoloģiskiem līdzekļiem.

Lambino izceļ Segundo norādi⁶⁸, ka šādai evolucionāro mehānismu izpratnei ir jākļūst par automātisku domāšanas veidu jeb, lietojot šeit apskatīto terminoloģiju – jāpārceļas uz iedzimtības mehānismu.

4. Interpretatīvās shēmas jēdzienu elementi

4.1. Stohastiskie un mērķtiecīgie procesi

Gadījums jeb varbūtisks notikums, matemātiskās varbūtības teorijas izpratnē, ir fundamentāls evolūcijas mehānisma elements ne tikai bioloģiskajā sfērā, bet arī jebkuros citos kompleksu sistēmu evolucionārajos procesos. Segundo to kontrastē ar mērķtiecīgu iejaukšanos procesos, kad cilvēki apzināti rīkojas, lai ātrāk sasniegtu vēlamu rezultātu. Pretēji tam, stohastiskie procesi izmaiņas evolūcijas gaitā ievieš lēni, jo atlase notiek no skaitliski lielas variāciju kopas. Balstoties uz ģenētikas atziņām, Segundo aizrāda⁶⁹, ka mērķtiecīgām

66 Lambino, 216.

67 Lambino, 215.

68 Lambino, 218.

69 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 16.

izmaiņām ir jābūt ārkārtīgi pārdomātām, pretējā gadījumā iejaukšanās sarežģītās sistēmās ar lielu skaitu mainīgo elementu var novest pie neparedzamām un neatgriezeniskām sekām.

Runājot par 20.gadsimta sociālajiem izaicinājumiem, kurus raksturo aizvien pieaugošs savstarpējo saišu un mainīgo elementu skaits, Segundo aicina būt ļoti uzmanīgiem, veicot izmaiņas sociālajās sistēmās. Globālā līmeņa mainīgie elementi maina sakarības starp vērtībām, kas ir ticību pamatā un ideoloģijām, kas cenšas šīs vērtības ierakstīt sociālajā realitātē. Lai uzturētu vai atgūtu evolucionāro elastību, ideoloģijām ir jāuztur līdzsvars starp visiem globālajiem mainīgajiem elementiem. Segundo uzskatīja, ka kristīgajai ticībai būs grūti vai pat neiespējami atzīt kādu vienu ideoloģiju kā tās vērtību nesēju. Lai efektīvi izveidotu elastīgu kultūras tradīciju, kas ļaus nodot un ierakstīt kristīgās vērtības sociālajā realitātē, kristīgajai ticībai var būt jāpielāgo dažādas ideoloģijas, kas būs piemērotas un efektīvas dažādos kontekstos.

4.2. Entropijas un negentropijas dialektiskā komplementaritāte

Entropijas un negentropijas jēdzienus dažādu zinātņu nozaru lietojumā esam iztirzājuši sīkāk iepriekš, tādēļ šeit aplūkosim to lietojumu Segundo izvērstās evolucionārās teoloģijas kontekstā.

Lambino norāda, ka entropijas un negentropijas līdzāspastāvēšana ir epistemoloģiska premisa, kuru Segundo ir aizguvis no Batesona. Tas ir dialektisks pāris, kas ir pastāvējis no evolūcijas sākuma, tomēr, lai gan tie ir viena procesa dalībnieki, tie darbojas atsevišķos plānos – entropija kvantitatīvajā un negentropija – kvalitatīvajā. Segundo raksta:

Šīs koncepcijas pamats ir termodinamikas likums. Atšķirība starp visām esošajām būtnēm nav vis viņu rīcībā esošais enerģijas daudzums, bet gan atšķirīgais enerģijas daudzuma sadalījums un tā specializācija. Vienu un to pašu enerģijas daudzumu var sadalīt atšķirīgi, kā tas ir redzams radību dažādībā. Enerģijas daudzums un šī paša enerģijas daudzuma specifiskais sadalījums un specializācija ietver dinamisku komplementaritāti, labilu (nestabilu) līdzsvaru, dialektiku. “Kvalitāte” ir tieši proporcionāla sarežģītākas un spēcīgākas enerģijas – dzīves, apziņas, brīvības – izplatīšanas un specializācijas parādīšanās procesam. Enerģija tiek “degradēta”, kad tā pārveidojas vienkāršās, izkliedētās un neizmantojamās formās. Zemākā enerģijas noārdīšanās forma ir pārvēršanās siltumā — tas netiek zaudēts, taču izplūst apkārtējā gaisā un izkliedējas tālu un plaši.⁷⁰

Šāda enerģijas pāreju vienkāršākā un mazāk izmantojamā formā Segundo sauc par enerģijas degradāciju vai deģenerāciju. Entropijas virziens ir pretējs evolūcijas virzienam, taču tas ir statistiski dominējošais enerģijas sintēzes veids. Tomēr evolūcijas virzienu

⁷⁰ Segundo, *Liberation of Theology*, 222–224.

nodrošina skaitliski neliela, taču kvalitatīvi daudz pārāka un daudz sarežģītāka enerģijas sintēze, kas ved uz dzīvību, apziņu, brīvību. Tā ir entropijai pretēja kustība – negentropija.

Lambino⁷¹ norāda, ka Segundo negentropiju ir saistījis arī ar informāciju, kas prātam ir nepieciešama, lai palielinātu sistēmu sakārtotības, organizētības līmeni. Attiecinot entropijas konceptu uz visām lietām un sistēmām, Segundo noraida, ka šāda pieeja varētu tikt uztverta kā vienkāršots materiālisms, gluži pretēji – tā izriet no zinātniski konsekventas pieejas:

Ja kāds domā vispārējās evolūcijas kategorijās, tad loģiski nav iespējams noliegt, ka daži likumi, kas darbojas inertās matērijas dimensijā, var ietekmēt un ietekmē arī cilvēku sfēru. Tikpat neloģiski ir dažos gadījumos atzīt šo likumu ietekmi, bet apgalvot, ka noteiktas cilvēku darbības sfēras ir imūnas pret šiem likumiem – it kā tie darbotos ar enerģijas avotiem, kas nāk no kādas citas vai antitētiskas galaktikas. Šim zinātniskās konsekvences pienākumam nav nekāda sakara ar vienkāršotu materiālismu, kas visas esošās parādības reducētu tikai uz mehāniskiem procesiem.⁷²

Negentropijas virziena pastāvēšana var tikt saskaņota, retrospektīvi jeb reversi hronoloģiskā kārtībā izvērtējot mums zināmo evolūcijas procesu. Neraugoties uz entropisko nosacītību, notiek attīstība no vienkāršāk organizētām sistēmām uz sarežģītākām. Tā kā cilvēka prāts, kas var aktīvi piedalīties negentropiskos procesos, ir samērā nesena evolūcijas parādība, Segundo atzīmē, ka *prāta* jeb *inteligences* darbību var novērot jau no pašiem attīstības pirmssākumiem. Tai ir mērķtiecīgs jeb teleonomisks raksturs. Lai gan varbūtiskiem gadījumiem, kā apskatīts iepriekš, ir sava vieta evolucionārajās norisēs, tie pēc savas būtības nevar būt mērķtiecīgi. Vienlaikus Segundo aizrāda, ka, projicējot uz matērijas vienkāršākajām norisēm tādas jēdzienus, kā *prāts*, *informācija*, *mērķtiecība*, tie nav jāsaprot strikti zinātniskā nozīmē.

Tie ir *epistemoloģiski*. Tie nav atklājumi par lietām, bet gan metaatklājumi: atklājumi par atklājumiem. Tie nesniedz zināšanas par lietām. Viņi galvenokārt sniedz zināšanas par lietu zinātni, par to, kā strukturēt pašu zinātni, tās hipotēzes un izmeklēšanas metodes.⁷³

Atšķirībā no entropijas, kas tiek postulēta otrajā termodinamikas likumā, negentropija ir koncepcija, kas tiek izmantota, lai aprakstītu skaitliski nelielu, bet kvalitatīvu kustību uz lielāku organizētību un kompleksitāti evolucionārajos procesos. Tās verifikācija būs iespējama beigu laikā, tā ir transcendentāls dotums⁷⁴, tā ir daļēja, nepilnīga, šķietami neiespējama, taču stabila kustība.

71 Lambino, 221.

72 Segundo, *Liberation of Theology*, 221-222.

73 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 48-49.

74 datum

Segundo norāda, ka evolūcijas procesa gaitā mērķtiecība pakāpeniski pārņem no varbūtiskiem notikumiem vadību pār procesiem, taču nekad pilnībā neizslēdz tos. Šardēna Omegas punkta izpratne ir pamatā Darvina “piemērotākā izdzīvošanas” hipotēzes daļējai noraidīšanai. Neatmetot stohastisko lielumu ietekmi, Segundo nepieņem Darvina ierobežotās teleonomijas izpratni. Darvina minimālistiskā mērķtiecība postulē sīko izdzīvošanas mērķi un pati *piemērotākā izdzīvošana* ir nejauša sakritība starp “labvēlīgām” ģenētiskām anomālijām un gadījumrakstura izmaiņām apkārtējā vidē. Šādā gadījumā ir grūti runāt par procesa negentropisko raksturu.

Pats Darvins, darvinisti un neodarvinisti ir saistīti ar kopīgu epistemioģisku pieņēmumu: tieksme pēc hipotēzēm, kas pēc iespējas novērsīs vai samazinās antropomorfās un mērķtiecīgās adaptācijas. [...] Viņi ievēro “objektivitātes postulātu”. Viņi nevar noliegt, ka visas dzīvās būtnes ir apveltītas ar teleonomiju, taču tās loma evolūcijā ir samazināta līdz minimumam: *griba* izdzīvot, cīņa pret kopīgo ienaidnieku, nāve. Tā ir *aklā* daba, kas izvēlas starp pretendentiem. Visu, kas nav saistīts ar vēlmi dzīvot, veic *dabiskā atlase*, kas tāpat rodas no gadījuma, kas ir ārpus indivīda, apkārtējās vides formā. Neapzināti tas izvirza izaicinājumus, kas tikai dažiem ļauj izdzīvot. Un izdzīvojušos *jau pēc šī fakta* sauc par “piemērotākajiem”.⁷⁵

Segundo par labāku atzīst Volesa hipotēzi, kas ir balstīta uz tēzi par visaptverošas dabiskas homeostatiskas sistēmas pastāvēšanu. Raugoties retrospektīvi uz sistēmām un vidi, var formulēt, ka homeostatiska sistēma darbojas caur secīgiem enerģiju aktivēšanas un deaktivēšanas cikliem, kas nepieciešami, lai sasniegtu sistēmas funkcionēšanai nepieciešamo līdzsvaru.

Kaila izdzīvošanas griba nepilnīgi raksturo dzīvo būtnu teleonomiju, tā nevar būt vienīgais biosfēras teleonomiju raksturojošais saturs. Sugu izdzīvošana ir jāskata jaunu īpašību izveidošanas gaismā, kas attiecīgajai sugai piešķir jaunu funkcionalitāti, kura bagātina sugu kompleksa un to savstarpējo reciprociālo attiecību sistēmu. *Izdzīvojušie piemērotākie* ir piemērotākie integrācijai reciprociālo funkciju sistēmā. Šāda dažādo sugu integrēšana reciprociālo attiecību sistēmā veido dinamisku ekoloģisko līdzsvaru. Uz to ir virzīta dzīvo būtnu teleoģija.

Ģenētiskās mutācijas un labvēlīgas vides varbūtīgā sakritība palielinātu sugas izdzīvošanas iespējas. Bet tiktāl, ciktāl labvēlīgs vides spiediens būtu specializējis sugas atbilstoši noteiktai izdzīvošanai, turpmākās iespējamās ārējās vides izmaiņas izraisītu tās panīkšanu vai pilnīgu pazušanu un dotu vietu citai sugai. Sistēmas negentropijai, kurai kā tādai ir piešķirta mērķtiecība, būtu jāizmanto katrs apstāklis, lai savstarpēji savienotu vairāk sugu dinamiski līdzsvarotā sistēmā. Šķiet, ka tieši šādā veidā, nevis nejauši vai ar „dabisko ārējās vides atlasī”, negentropija nepārtraukti pieaug planētas biosfērā.⁷⁶

⁷⁵ Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 55

⁷⁶ Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 58

Lambino norāda⁷⁷, ka Segundo, izmantojot evolucionārā procesa nepārtrauktības analogiju, šādā veidā negentropiju saista ar lielāku organizētību un dažādošanu, kā arī pakāpenisku un stabilu dzīvo būtņu savstarpējo saišu izveidošanu dinamiski līdzsvarotā sistēmā. *Prātīgums*⁷⁸ šeit izpaužas kā izdevību izmantošana šī procesa pastiprināšanai evolūcijas kritiskajos punktos un *sliekšņos*.

Šādi spriedumi noved pie atziņām, ka apzinīgo dzīvo būtņu izdzīvošana arvien vairāk ir saistāma ne tik daudz ar piemērošanos apkārtējās vides spiedienam, kā ar efektīvu savstarpējās integrētības ar citām sugām palielināšanu. Raugoties no sugas izdzīvošanas apsvērumiem, sugai tas dod lielāku evolucionāro elastību savas vietas atrašanai reciprociālo funkciju sistēmā, kas savukārt veicina lielāku sistēmas kopējo integrētību. Tās rezultātā, dinamiskajā sistēmā attiecīgi pieaug katras sugas dažādo iespēju brīvība.

4.3. Evolūcijas procesa virziens

Lambino norāda⁷⁹, ka Segundo interpretatīvās shēmas trešais elements ir evolucionārā procesa virziena jēdziens. Lūkojoties pagātnes evolucionārajās norisēs, var pamanīt, ka pastāv cieša saite starp negentropijas pieaugumu un kopējo dabas sistēmu kompleksuma un integrētības palielināšanos. Pieaug gan atsevišķo sistēmu dažādība, gan to sastarpējo saišu un attiecību kompleksums, gan arī sistēmisko regulācijas mehānismu sarežģītība. Negentropijas kvalitatīvās iedarbības manifestācijas rezultāts ir enerģijas atbrīvošanās jaunām funkcionalitātēm. Ar apziņu apveltītu būtņu izveidošanās būtiski palielina dabas homeostatiskās sistēmas komplicētību.

Segundo izsaka domu⁸⁰, kas ir līdzīga dažus desmitus gadus vēlāk izvirzītajai fraktālās norišu un “Visuma arhitektūras” izpratnes idejai, proti – evolucionārais process rada sistēmas, kas, esot lielāku sistēmu elementi, pēc savas uzbūves līdzinās lielajai sistēmai. Paternu replicēšana notiek dažādos sistēmas līmeņos.

Virzību uz lielāku kārtību un kompleksitāti uztur entropijas un negentropijas dialektiskā komplementaritāte. Segundo to ir sapratis kā “sistēmisko loģiku” iepretīm lineārajai loģikai. Pēdējā ir tradicionāli bieži lietotā izpratne par taisnvirziena kustību starp ideālu un realitāti. Tā neņem vērā faktorus, kas ir ietverti sistēmiskajā loģikā – laiku un

77 Lambino, 229.

78 Angliski – *mindfulness*

79 Lambino, 230.

80 Lambino, 230.

entropiju. Sistēmiskajā loģikā entropijai var izšķirt gan negatīvo, gan pozitīvo aspektu. Tendence uz degradāciju un nesakārtotību, kas faktiski ir enerģijas deaktivācija, ir nepieciešamais priekšnoteikums enerģijas iesaistīšanai lielāka kompleksuma un integrētības veidošanā. Entropijas un negentropijas dialektiskā komplementaritāte paredz gan to pret darbību, gan sadarbību evolucionārās attīstības virziena noteikšanā. Pretēji taisnvirziena attīstības izpratnei, kas paredz viengabalainu ideāla kopijas pārņemšanu uz realitāti, negentropiskie procesi ir pakļauti laikam, dinamiski, cikliski, ar pārrāvumiem un lēcieniem.

Segundo, kā to norāda Lambino⁸¹, sistēmiskās loģikas jēdzienu paplašina arī uz ticības un ideoloģijas attiecībām un skaidro tās caur enerģijas sadalījuma izpratni:

Sociālās struktūras, kuras iemieso un uztur ideoloģija, ir enerģijas sadalījuma struktūras, kas cenšas ierakstīt noteiktu vērtību struktūru. Šī enerģijas sadales sociālā struktūra ir sistēma visaptverošajā dabas homeostatiskajā sistēmā, un tādējādi tā ir daļa no evolūcijas procesa, jo tā virzās uz arvien sarežģītākām funkcijām un sarežģītākām un efektīvākām savstarpējām attiecībām dinamiskā sistēmā.⁸²

No evolucionārās attīstības virziena Segundo deducē *prātu*, kas ir saskatāms aiz visa notiekošā un klātesošs visā notiekošajā. Viņa izpratnē evolucionārais process ir skatāms tiešu caur epistemoloģisko prizmu: "lai izskaidrotu, kā ir tikusi pārvarēta tendence uz entropiju, tiesa – tikai daļēji un nepilnīgi, bet tomēr pakāpeniski un pastāvīgi, ir jāpieņem aktīva prāta⁸³ un ieceres pastāvēšana jau no sākuma."⁸⁴

Lambino uzsver⁸⁵, ka Segundo ir devis šādu evolucionārā procesa interpretatīvo shematiku, lai, reinterpreterējot Jēzus nozīmīgumu, palīdzētu mūsdienu kristiešiem sākt apzināties viņu lomu evolūcijas procesā un pieņemt izaicinājumu veidot taisnīgāku un humānāku globālo kārtību, darbojoties ar mehānismiem, kas veido evolūcijas progresu.

5. Vēsturiskā Jēzus nozīme evolucionārajā paradigmā

Lambino, analizējot Segundo idejas par vēsturiskā Jēzus nozīmi, izceļ Segundo uzskatus, ka tāda mēroga vēstures notikums kā Jēzus dzīve un darbi rezumē⁸⁶ jeb atkalapstiprina Visuma jēgu⁸⁷. Lai gan darbojies evolucionārā procesa ietvaros, Jēzus ir piešķīris tam nozīmi. Jēzus ir radījis būtisku ietekmi uz cilvēku darbības jomas negentropiju.

81 Lambino, 232.

82 Lambino, 232.

83 Angliski – *intelligence*

84 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 51.

85 Lambino, 233.

86 Angliski – *recapitulate*

87 Lambino, 233.

Analizējot Jēzus notikumu iepriekš aprakstītās interpretatīvās shēmas ietvaros, Segundo aprāda visus tās aspektus Jēzus darbībā. Apskatīsim to detalizētāk.

5.1. Enerģijas ekonomija

Atbrīvošanās teoloģijas garā Segundo norāda, ka Jēzus darbība, sludinot Valstību ar vārdiem un darbos, ir bijusi politiska aktivitāte, taču ne varas iegūšanas nozīmē, bet gan caur ietekmi uz cilvēku attiecībām un sabiedrības uzbūvi. To var saprast kā sarežģītākas enerģijas sadales un sintēzes sistēmas izveidošanu.

5.2. Līdzsvars starp iedzimtajiem un homeostatiskajiem mehānismiem

Jēzus laika Izraēlā pastāvošo sociālo kārtību uzturēja paaudzēs nodoti ideoloģiskie mehānismi, savukārt Jēzus ir ievērojis rūpīgu pieeju homeostatisko mehānismu pielietošanā. Viņš ir koncentrējis enerģiju uz dažām problēmām, īpaši — nabadzīgo apspiešanu un marginalizāciju, kā arī ideoloģiskajiem mehānismiem, kas to attaisnoja.

Lambino aizrāda⁸⁸, ka Jēzus, kad Viņš savā sludināšanā diskreditēja farizejus, kuru likuma interpretācija sankcionēja sociopolitisko struktūru, kas bija mazinājusi nabadzīgo ļaužu brīvības jomu, faktiski uzbruka it kā dievišķi apstiprinātajai Izraēlas kultūras tradīcijai un socio-politiskajai struktūrai. Līdzīgi kā iedzimtība, šī sociālā kārtība ierobežoja nabadzīgo cilvēku kritisko domāšanu un spriešanu, nevis piedāvāja viņiem iespēju uzzināt kaut ko jaunu par Dieva atbildi viņu nabadzības un ciešanu situācijai. Izraēlas kultūras mantojumā nabadzības pasludināšana par grēcīguma rezultātu bija likuma interpretācija, un šī interpretācija piedāvāja nabadzīgo situācijas ideoloģisko pamatojumu. Tas ne tikai attaisnoja nabadzīgo ciešanas un atstumtību sabiedrības un pašu nabadzīgo acīs, bet arī caur ideoloģisku spiedienu mazināja viņu cilvēcību.

Jēzus atbilde ir viņa dzīves enerģijas ieguldīšana jaunas sociālās sistēmas izveidošanā caur rūpīgu homeostatisko mehānismu izmantošanu. Viņa uzbrukums pastāvošajai sociālajai sistēmai, mainot reliģiski-kulturālo tradīciju uz tādu, kas iemiesotu Valstības vērtību sistēmu, piesaistīja nabadzīgo un marginalizēto uzmanību.

Apzinoties enerģijas daudzumu, kas būs nepieciešams sabiedrības transformācijai, Jēzus aktivizēja un ievirzīja šo enerģiju caur saviem līdzstrādniekiem. Sludinot Dieva īpašo attieksmi pret nabagajiem⁸⁹ un Valstību, kas iemiesotu jaunu sociālo kārtību, Jēzus atraisīja

88 Lambino, 238.

89 Angliski – *Preferential option for the poor*

marginalizēto ļaužu cilvēcisko potenciālu un radošo brīvību. Kritizējot farizejus un viņu uzturēto kārtību izmantojošos valdniekus, Jēzus ir aktualizējis kritisku refleksiju par apspiedošajām normām, kas rada netaisnīgu sociālo sistēmu.

Lambino izceļ⁹⁰ Segundo ideju, ka *priekšroka nabagajiem* ir lakoniski izteikta Svētību pasludināšanā, kas nozīmēja nabadzīgo sociālās situācijas izmaiņu uz pretēju jeb jaunas sociālās kārtības pieteikumu. Nabadzīgos no piespiedu atrašanās izraēļu sabiedrības nomalē Jēzus virzīja uz līdzdalību sociālajos labumos, kā to simbolizēja Jēzus koptgalds ar nabagiem un grēciniekiem.

Kā to aplūkosim Neša līdzsvara analizē, Jēzus mēģinājums radīt jaunu kultūras tradīciju, kas nostiprināta jaunā sabiedriskā kārtībā, prasīja lielas kvalitatīvas cilvēciskās enerģijas izmaksas, un galu galā maksāja Jēzum viņa dzīvību.

Lambino⁹¹ arī norāda, ka Segundo ar *kvalitatīvu* cilvēcisko enerģiju saprot enerģiju, kas ir patērēta cilvēku un sociālo attiecību kopšanai, kā to Jēzus ir mācījis Kalna sprediķī – tas ir negentropijas virziens. Savukārt, ļaušanās vieglākajam jeb entropiskajam virzienam – nepieņemoties attiecību veidošanā, ved uz citu cilvēku izmantošanu savu ideoloģisko mērķu sasniegšanai.

5.3. Evolucionārā elastība

Izraēlas sabiedrībā pastāvošie ideoloģiskie mehānismi un sociālās struktūras, savstarpēji atbalstot un uzturot sevi, bija noveduši pie iesīkstējušām jeb neelastīgām nabadzīgo apspiešanas un marginalizācijas struktūrām. To pamatā ir savtīgs un ārkārtīgi neelastīgs ideoloģiskais mehānisms – Dieva likumu kļūdaina interpretācija apspiedošas varas interesēs un to uzturēšanai. Jaunajā Derībā fiksētie Jēzus konflikti ar farizejiem ir aplūkojami šādā kontekstā. Šo neelastību rada tradīcijas autoritāšu sirds cietība, kas manifestējas caur legālo fanātismu vai strikto legālismu, un noved pie neaizsargāto sabiedrības slāņu izolācijas.

Pasludinot labo vēsti, Jēzus nodoms ir bijis ieviest sabiedrībā radošo enerģiju atraisošo elastību, atbrīvojot savstarpējās attiecības kvalitatīvi bagātinošos homeostatiskos mehānismus. Jēzus darbības virziens ir sociālpolitiskās kārtības transformācija, tādējādi papildot Dieva plānu pilna cilvēciskā potenciāla realizācijai jeb humanizācijai. Dieva valstības radīšana uz zemes pēc Segundo domām nozīmē jaunu sociālo struktūru ieviešanu cilvēku sociālajās attiecībās. Segundo raksta:

90 Lambino, 240.

91 Lambino, 240.

Marginalizācija nozīmēja arī to, ka liela sabiedrības daļa bija vāji integrēta. Katra ideoloģiskā detaļa tika izmantota, lai tai uzkrautu visu vainu, nicināšanu un atraidīšanu, tāpat kā vara un tās attaisnošana koncentrējās otrā galējībā. Nabadzīgos, kuriem Jēzus sludināja valstību, kas viņus atbrīvotu no viņu pašreizējās stāvokļa, Izraēlā uzskatīja par “grēciniekiem”. Tas nozīmē, ka sabiedrība viņus bija integrējusi līdz zemākajam līdzdalības līmenim sabiedrības materiālo un garīgo labumu izmantošanā. Tas arī izskaidro, kāpēc uz Jēzu varētu attiecināt “graušanas”, “destabilizācijas” un sociālās vai politiskās “aģitācijas” apzīmējumus. Viņš vēlējās integrēt nabadzīgos sabiedrībā, reizē ar viņu iniciatīvu, brīvību un likumīgajām pretenzijām.⁹²

5.4. Procesu mērķtiecīgums

Jēzus apzinātās darbības jaunu kultūras tradīciju iemiesošanā sociālajā kārtībā, kas ir būvēta uz mīlestības un taisnīguma principiem, norāda uz procesa mērķtiecīgumu. Visu Jēzus darbību un misiju Segundo raksturo ar vienu vārdu – *atbrīvošana*, ar to saprotot izmaiņu ieviešanu bloķētajos un aizsērējušajos iedzimtības un homeostatisko mehānismu procesos. Tā ir cilvēka potenciāla atbrīvošana caur izmaiņām ideoloģiskajos mehānismos un sociālajās struktūrās.

Aktualizējot Valstības piedāvāto vērtību struktūru, Jēzus ir pievērsies trīs cilvēku grupām – nabagajiem un apspiestajiem, reliģiskajām autoritātēm un saviem sekotājiem. Savā analizē Segundo aplūko piecus aspektus: Dieva valstības jēdzienu, Jēzus galda biedrus un dziedināšanas, līdzības, attieksmi pret bauslību un mācekļiem.

5.4.1. Dieva Valstība

Segundo izpratnē, kā to atzīmē Lambino,⁹³ Dieva Valstības nākšana, kas vienmēr ir saistīta ar vēsturisko procesu un cilvēka indivīda un politiskas būtnes dabu, nozīmē dievišķo iejaukšanos, lai novērstu nabadzību kā traucējošo apstākli nabago cilvēciģuma atraisīšanai un reizē ar to – apstiprinātu nabadzīgo privilēģēto vietu Jēzus mācībā. Viņa atbrīvojošā stratēģija paredzēja reliģisko autoritāšu konvertāciju un augstāku apziņas stāvokli saviem sekotājiem, taču paradoksālā kārtā nedeva uzstādījumus pašiem nabagajiem. Segundo uzskata, ka tā ir apzināta izvēle, ņemot vērā viņu eksistenciālajai izdzīvošanai pakārtoto stāvokli: "Dievs neizsaka spriedumu cilvēkam, kurš vēl nav īsti cilvēks. Tāpēc Dievs nāk ar savu Valstību: pārstrukturēt sabiedrību, kas pakļauj nabadzībai, atstumj un nomāc lielāko cilvēku daļu, pārvēršot viņus par zemcilvēkiem."⁹⁴

92 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 62-63.

93 Lambino, 245-246.

94 Juan Luis Segundo, *Jesus of Nazareth Yesterday and Today: The Historical Jesus of the Synoptics* vol. 2 (Maryknoll, NY: Orbis Books, 1985), p. 140.

Segundo atzīmē, ka Jēzus ir īpaši pievērsies nabago konvertācijai – sludinot, ka viņu marginalizētais stāvoklis nenozīmē Dieva nepatiku pret viņiem, bet tieši pretēji – Dieva valstības tuvumu. Teoloģiskajā strīdā par to, vai Jēzus īpašā attieksme pret nabagajiem kā *svētītajiem* nozīmē viņu īpašās morālās vai reliģiskās kvalitātes, vai arī viņu izstumtības stāvokli, Segundo ir pārliecināts par pēdējo:

...Svētību teoloģiskais skandāls slēpjas faktā, ka pēc “nabadzīgajiem” ir likts punkts. Savā skaidrākajā un senākajā izpratnē⁹⁵ tās mums vēsta, ka pastāv iekšēja un pozitīva saite starp Valstību un katra nabadzīgā cilvēka situāciju, starp Valstības atnesto laimi un nabadzību (punkts!).⁹⁶

5.4.2. Galda biedri un dziedināšanas

Lambino⁹⁷ norāda uz to, ka Segundo uzsver Jēzus dalīšanos maltītē ar nabagajiem un atstumtajiem kā dievišķo protestu pret Izraēlas sociālo kārtību, kas nabagajiem liedza pienācīgu iztiku un pilnvērtīgu iekļaušanos sociālajās norisēs, pateicoties aizspriedumam, ka nabadzība ir saistīta ar reliģisko nešķīstību. Grēcīgums tika uzskatīts par iemeslu nabadzībai un izstumšanai. Šāda interpretācija tika nostiprināta ideoloģiskajā apspiešanas mehānismā, savukārt Jēzus iekļaujošā rīcība, kas pavēra iespējas plašākai atstumto iekļaušanai sociālo attiecību sistēmās, radīja viņam adresētus nicinošus apzīmējumus – “redzi, kāds negausis un vīna dzērājs, muitnieku un grēcinieku draugs”.⁹⁸

Segundo skaidro, ka Jēzus piedrošanās ar atstumtajiem ir gan iekļaujoša rīcība, gan vēsturiski nosacīta dievišķā apsolījuma izpaušme tiem, kas cieš no sociālās nevienlīdzības:

Jēzus atklātais Dievs nav tikai līdzjūtīgs Dievs, kas apņēmieš būt ar tiem, kas cieš. Viņš nav tikai Dievs, kas savā eshatoloģiskajā valstībā uzņems arvien vairāk nomocītu cilvēku grupu. Esot uzticīgam sev, Dievam ir pienākums cīnīties pret ideoloģiju, kas reliģiskos likumus izmanto kā apspiešanas instrumentu.⁹⁹

Jēzus veiktās dziedināšanas, kā to norāda Segundo¹⁰⁰, lielākajā daļā ir bijusi beznosacījumu rīcība, kas nav bijusi saistīta ar dziedināto īpašām morālajām kvalitātēm. Tās nabagajiem rāda Dieva valstības tuvumu un atbrīvo viņus no ciešanu pilnajiem nehumānajiem apstākļiem, kas kavē viņu cilvēciskuma attīstību.

5.4.3. Līdzības

Lambino pievērš uzmanību¹⁰¹ Segundo redzējumam, ka lielākā daļa (21 no 38)

līdzību, ko savā sludināšanā ir izmantojis Jēzus, apstiprina priekšroku nabagajiem un

95 Visdrīzāk Segundo šeit domā Q avotu (Paldies Aļesjai Lavrinovičai par konsultāciju!)

96 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, 108-09.

97 Lambino, 248.

98 Mt 11:19

99 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, 118.

100 Lambino, 249.

101 Lambino, 250.

demonstrē Dieva rūpes par cilvēces pilna mēroga humanizāciju. Viņš Mateja evaņģēlija tekstu: “Nedomājiet, ka es atnācu atcelt baušļus un praviešus: es neatnācu atcelt, bet izpildīt.”¹⁰² interpretē kā uzstādījumu Izraēlas reliģiskajām autoritātēm mainīties savā pieejā un patiesi rūpēties par marginalizēto stāvokļa uzlabošanu, un ne tik daudz par likumu tradīcijas studijām, uzlabošanu un izplatīšanu.

Ar labā samārieša līdzību tiek invertēti vērtību uzstādījumi – reliģisko autoritāšu uzturēto Dieva gribu kropļojošo likumu vietā tiek liktas rūpes par tiem, kam nepieciešama palīdzība. Tādējādi viņi tiek labāk integrēti sociālo attiecību sistēmā.

5.4.4. Attieksme pret bauslību

Segundo uzskata, ka Jēzus ir izteikti iestājies pret Izraēlas valdošo reliģisko autoritāšu pašapkalpojošo un savu sociālo statusu nostiprinošo bauslības lasījumu. Marginalizēto cilvēku vajadzības ir galvenās, tulkojot bauslību atbrīvošanas teoloģijas garā. Ja tā tiktu interpretēta atbilstoši līdzjutīgā Dieva vēlmēm, tad nabadzīgo cilvēku reliģiskā prakse uzlabotu viņu dzīves kvalitāti un veicinātu viņu cilvēcību. Segundo raksta¹⁰³:

Jābūt acīmredzamai, ka polemiskās līdzības un šīs teoloģiskās debātes apvienojas, veidojot Jēzus vispārējo stratēģiju nabadzīgo labā. Viņš nojauks ideoloģiskos mehānismus, ar kuriem nabadzīgie paši savu praktizēto reliģiju pārvērš par sevis apspiešanas instrumentu par labu Izraēlā pie varas esošajiem. Viņa vēsts piedāvātā eshatoloģiskā samierināšanās ietver pretējo interešu konflikta un tā slēpto mehānismu atmaskošanu un akcentēšanu sava laika un valsts sabiedrībā, lai to upurus padarītu par apzinīgiem, aktīviem cīņas subjektiem.

5.4.5. Mācekļi

Atšķirībā no uzstādījuma reliģiskajām autoritātēm mainīt savu pārkalpojušos uzskatus, saviem sekotājiem Jēzus, Segundo lasījumā¹⁰⁴, attīsta pravietiskās īpašības, kas nepieciešamas kopdarbībai Valstības pasludināšanā nabago labā. Marka evaņģēlija vēstījums tiek lasīts kā norādes uz Jēzus atkārtotām prasībām saviem sekotājiem izprast ideoloģiskos un reliģiskos mehānismus, kurus reliģiskās autoritātes izmanto nabago marginalizācijai. Tādējādi mācekļi tiek aicināti mainīt savu izpratni, lai sekmīgāk iekļautos atstumto integrācijas projektā. Viņi tiek arī aicināti efektīvāk sadarboties, izplatot dievišķās atklāsmes atbrīvojošo koncepciju, kā hermeneitisko atslēgu izmantojot tuvākā mīlestības principu.

Dievišķās atklāsmes atbrīvošanās koncepcija un farizeju skatījuma konfliktu veido divas atšķirīgas un pretējas vērtību struktūras, kas bāzētas uz “pretējām un nesamierināmām ontoloģiskām un epistemioloģiskām premisām.”¹⁰⁵ Jēzus ir mācījis mācekļus skaidri saskatīt

102 Mt 5:17

103 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, 132-33.

104 Lambino, 253.

105 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, 138.

šo atšķirību, izveidot savu kritisko mentalitāti, kas palīdzētu pasargāt sevi no apspiedošā pasaules skatījuma ideoloģijas ietekmes un sadarboties reliģiski-politiskajā jomā šīs ideoloģijas atmakošanai un noārdīšanai.

Lambino izdara secinājumu¹⁰⁶, ka ar šādu rakstu lasījumu Segundo skaidro enerģijas ekonomijas principu Jēzus darbībā. Viņš sludināja Valstības atnākšanu, atmakoja un iestājās pret apspiedošo ideoloģisko sistēmu, kas uzturēja neelastīgo un netaisnīgo sociālo struktūru Izraēlā, un aicināja uz rīcību tās nomaiņai. Nabadzīgajiem tika parādīts, ka Dievs nesankcionē viņu stāvokli un dod viņiem priekšroku, reliģiskās autoritātes tika aicinātas mainīties un mācekļi – mācīti kritiski izturēties pret sociālo vērtību struktūrām.

6. Vēsturiskais Jēzus un entropijas un negentropijas dialektiskais pāris

6.1. Jēzus un entropija

Lai gan Jēzus centrālā vēsts ir izteikti negentropiska, Lambino norāda uz Segundo apsvērumiem, ka Jēzus savā darbībā ir plaši izmantojis arī entropisku rīcību. Cilvēciskajās attiecībās ar to mēs saprotam *mazākās pretestības ceļu*, kad citi cilvēki tiek instrumentalizēti un reificēti¹⁰⁷, nevis pret viņiem izturas kā pret personībām. To viņš skaidro ar Jēzus rīcībā esošās enerģijas un laika ierobežotību, nespējot katram cilvēkam visu laiku veltīt maksimālās rūpes, kā arī ierobežojumiem, kas izriet no darbošanās vāji un nepilnīgi integrētās sociālās struktūrās. Tomēr tas ir noticis tikai kontekstā ar Valstības pasludināšanas efektivitātes apsvērumiem.

Viens no entropiskas rīcības piemēriem ir jūdu nacionālisma izmantošana, lai raisītu viņu interesi par nākamības Valstību. Tas ir secināms no Mt 15:24 “ Bet Viņš atbildēja un sacīja: Es esmu sūtīts vienīgi pie Izraēļa nama pazudušajām avīm.” lietotā vārda “vienīgi” un Mt 10:5-6 dotajiem norādījumiem. Segundo apgalvo, ka Jēzus ir atbildīgs par daļējo sajukumu izpratnēs starp Valstības apsolījumu kā jūdu laicīgās varas projektu un jaunu sociālo kārtību, taču tas ir bijis nepieciešams, ņemot vērā cilvēku ierobežotību pilnībā apjaust nākotnes ieceres.

Citā epizodē – Mr 7:27 Jēzus dialogā ar sirofeniķiešu sievieti, Segundo Jēzus darbībā saredz kulturālos aizspriedumus, saistībā ar entropiju ar tiem saprotot: “sliktu integrāciju ar

106 Lambino, 254.

107 Angliski – *reification*, vāciski – *Verdinglichung*, burtiski – *padarīt par lietu*. Marksisma jēdziens, kas apzīmē sociālo attiecību priekšmetiskošanu jeb vienkāršotu uztveršanu kā tirgojamu lietu.

svēšo, it kā tas būtu *mazvērtīgāks*, taču tas būtu labāk integrēts, kad šis šķietamais mazvērtīgums būtu atzīts vai atpazīts.”¹⁰⁸

Entropiska rīcība ir arī Jēzus izturēšanās pret saviem ienaidniekiem – īpaši rakstu pratējiem un farizejiem, kuru autoritāti viņš tiecās diskreditēt. Tādējādi Viņš tos apzināti padarīja par saviem pretiniekiem (Mt 10:34-36; 10:21), liedzot tiem iespēju integrēties ar tādu pat intensitāti kā nabagiem. Segundo saredz, ka Jēzus ir apjautis šī konflikta nenovēršamību un izšķīries par labu nabagajiem: “Jēzus vēsts par Dieva valstības nākšanu, lai darītu nabadzīgos laimīgus, nav tik nevainīga, kā varētu šķist [...] Struktūrā, kuru Jēzus centās nodibināt izraēliešu sabiedrībā, [...] bagātos nevarēja integrēt tāpat kā nabadzīgos – noteikti ne ar tādu pašu kompleksumu un intensitāti.”¹⁰⁹

Segundo aizrāda, ka veids, kādā Jēzus ir sludinājis saviem ienaidniekiem Valstības nākšanu ir ļoti paradoksāls. No vienas puses – tiek pieprasīta viņu konversija, taču no otras – tas tiek darīts tādā konfrontējošā un aizvainojošā tonī, ka to ir grūti sagaidīt. Tieši pretēji savai mācībai par izturēšanos pret saviem ienaidniekiem “Jēzus integrēja savus ienaidniekus [Valstības] struktūrās tā, ka viņi un viņu naidīgā enerģija tieši veicināja Valstības izveidi, par spīti sev pašiem. Jēzus viņus *izmanto* šādi, veidojot vardarbību pret viņu personām un reducējot viņu funkcijas uz kaismīgu, necilvēcīgu opozīciju.”¹¹⁰

Ir redzams, ka Jēzus ir izvēlējis taupīt laiku un enerģiju savu pretinieku pārliecināšanai, lai koncentrētos uz saviem mācekļiem un līdzstrādniekiem. Segundo to formulē šādi: “mēs atrodam divus vai trīs elementus, kas skaidri norāda uz ierobežotību vai nabadzību sintēzē, kas pazīstama kā “Dieva valstība”. Mēs atrodam pārmērīgu vienkāršošanu no katra indivīda sagaidāmajā ieguldījumā, personu instrumentalizācijā, daudzu cilvēku dažādības samazināšanā līdz noteiktām grupas iezīmēm. Vārdu sakot, mēs atrodam vardarbības spriedzi, kas ir neatņemama sastāvdaļa mīlestībai, kas izpaužas ierobežotā pasaulē.”¹¹¹

Lambino norāda¹¹², ka Segundo ir paplašinājis entropijas iespaida uz Jēzus darbību analīzi, aizgūstot no Pāvila ideju par cilvēku instinktu ietekmi uz cilvēku brīvību. Cilvēku galīgums un ierobežotība rada cilvēku iekšējā humānisma orientiera un iecerēto projektu aktualizācijas atšķirtību. Jēzus arī bija ierobežots laikā un tas radīja plaisu starp vērtībām, ko Viņš sludināja, un to aktualizācijas iespējām. Nāve apstādināja Jēzus valstības projektu, taču,

108 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 88.

109 *Ibid* 89.

110 *Ibid* 90.

111 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 91.

112 Lambino, 259.

raugoties no entropijas un negentropijas dialektiskās komplementaritātes skatījuma, Jēzus nāve ir augšāmcelšanās jeb negentropiskā notikuma ēnas puse. Jēzus nāve bija galējā Viņa zemes dzīves enerģijas deaktivācija fizikālajā plānā, kas, savukārt, radīja iespēju jaunām nākotnes enerģijas sintēzēm. Augšāmcelšanās tās atbrīvoja jaunām jēgas un efektivitātes dimensijām valstības veidošanas projektā. “Šajā nāves un atjaunošanās ciklā nāve kalpo, lai panāktu šķietamo pārtrauktību negentropijas pieauguma dziļajā, pamatā esošajā nepārtrauktībā, kurai ir kosmiskas implikācijas.

6.2. Vēsturiskais Jēzus un negentropija

Evolucionārajā procesā negentropija tiek saistīta ar savstarpējo sistēmas elementu savienojumu sarežģītības pieaugumu. Sekojot Šardēna un Gregorija Batesona idejām, Segundo uzskata, ka sociālajā plānā tā ir cilvēciskā stāvokļa un sabiedrības locekļu savstarpējo saišu kvalitātes uzlabošanās process. Tas ļauj realizēt katra indivīda cilvēcisko potenciālu un aktualizē sabiedrības radošo enerģiju. Lambino izceļ¹¹³ Segundo ideju, ka, Jēzus, sludinot Valstības atnākšanu un rīkojoties šī mērķa vārdā, manifestē augstāko mērķi, kas piešķir kārtību evolucionārajam procesam.

Jēzus negentropiskā rīcība jeb augstākā līmeņa enerģijas sintēze ir Viņa pamatpostulāts mīlestībai uz Dievu un savu tuvāko. Negentropija ir mīlestības pirmatnējā¹¹⁴ forma un tā virza dažādo personu integrētību, izturoties vienam pret otru kā apziņas centriem, tādējādi, kvalitatīvi uzlabojot sociālās saites, kas rezultējas kompleksākās sociālās konstrukcijās. Marginalizētie sabiedrības locekļi vairs netiek reificēti jeb uztverti kā lietas, tādējādi radot viņiem apstākļus pašrealizācijai.

Lai gan, kā to aplūkojam iepriekš, Jēzus savu apsvērumu vadīts ne vienmēr izvairījās no entropiskas rīcības, Viņa Kalna sprediķis satur pamata vēstījumu attiecībā uz izturēšanos pret saviem ienaidniekiem. Segundo to uzskata par augstāko negentropijas izpausmi cilvēciskajās attiecībās, kas nekoptas tiecas uz iziršanu. Sekojot *mazākās piepūles ceļam*, tiek pieļautas vai īstenotas mehāniskas un reducējošas reakcijas pret ienaidniekiem. No otras puses – sekojot sprediķa uzstādījumam (Lk 6:35, Mt. 5:45,48), tiek panākta ienaidnieku integrācija bagātinošākās attiecībās. Šādi cilvēki rīkojas kā līdzradoši Dieva bērni, kas iekļauj gan labo, gan ļauno jaunu labdabīgāku struktūru radīšanā.

113 Lambino, 260.

114 Angliski -- *primordial*

Lambino izceļ Segundo domu, ka Valstības nākšanas pasludināšana nav tikai vēlmju domāšana vai cerības dots mierinājums. Šis uzstādījums pieprasa cilvēku līdzdarbību evolucionārajos mehānismos, kas tiek iedarbināti Dieva valstības realizācijai. Mācekļu pilnīgā sevis veltīšana sludināšanas darbam, veidojot attiecības Jēzus sludinātajā veidā, izraisīja augstāka līmeņa enerģijas sintēzes, kas nelielā, taču kauzālā veidā bija saistītas ar Valstības nākšanu jeb negentropijas pieaugumu.

6.3. Vēsturiskais Jēzus un evolūcijas procesa virziens

Lambino norāda¹¹⁵ uz Segundo postulēto Jēzus centrālo vietu evolūcijas procesos. Visuma kārtība un mērķis ir savstarpēji saistīti un Jēzus ir augstākais jeb gala mērķis, kas ir piešķīris kārtību evolucionārajiem procesiem kopš to sākuma. Evolūcijas līmenī, kurā cilvēce spēj apzināti vadīt enerģijas ekonomiju pretī maksimālai efektivitātei un kārtībai, Jēzus un Dieva Valstība nozīmē augstāko eksistences nolūku.

Oponējot darvinismam, viņš norāda, ka Jēzus un viņa sludinātā Valstība atklāja, ka izaugsme un dzīve Visumā nav indivīdu *piemērotākā izdzīvošanas* jautājums, bet drīzāk rodas no visu struktūru integrācijas attiecībās, kur indivīdi un mazākas struktūras pakāpeniski tiek integrētas bagātākā un sarežģītākā attiecību struktūrā. Cilvēku sabiedrībā individuālisma egocentriskais ideāls ir sevi pārdzīvojis un pretrunā Valstības vērtību un jēgas struktūrai. Kā to aplūkosim Neša līdzsvara analīzē, *katrs pats par sevi* noved pie entropijas, turpretī visu integrācija bagātākā un sarežģītākā attiecību slēgumā noved pie negentropijas.

Segundo saredz, ka cilvēces evolucionāro progresu vada mīlestība. Tas ir atkarīgs no tā, kā caur mīlestību tiks izveidotas bagātākas, iekļaujošākas un līdz ar to – atbrīvojošākas cilvēciskās attiecības. Lambino izceļ Segundo domu, ka *priekšroka nabagajiem* attiecas uz visām sabiedrībām visos laikos, jo tās visas izmanto līdzīgus marginalizācijas un ekspluatācijas mehānismus. Globalizācijas laikmetā, kad cilvēce spēj apzināties savu nāciju un sabiedrību savstarpējās saites, uzstādījums pēc labāk integrētām, taisnīgākām un humanizējošākām attiecībām ir planetārā līmeņa jautājums. Segundo skaidro:

Lieki piebilst, ka tas pats, kas ir teikts par Dieva valstību Izraēlā, būtu jāsaka arī par citām sabiedrībām ar līdzīgām vai līdzvērtīgām marginalizējošām struktūrām. Protams, pastāvētu specifiskas atšķirības, jo šīs struktūras var izpausties gan kā likumīgi atzīta verdzība, gan sociāli stratificētas klases. Un, protams, tas pats būtu jāsaka arī par ekspluatatīvo marginalizāciju, kuru mēs šodien redzam savstarpēji saistītās cilvēces līmenī, kas ir struktūru struktūra vai sabiedrību sabiedrība.¹¹⁶

¹¹⁵ Lambino, 263.

¹¹⁶ Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 5, 63.

7. Ticības Kristus interpretācija evolucionārajā teoloģijā

Segundo veiktā augšāmcelšanās mācības integrācija ar evolucionārās teoloģijas konceptiem tiek uzskatīta par vienu no lielākajiem Segundo teoloģiskajiem pienesumiem¹¹⁷. Iepriekšējā nodaļā mēs aplūkojām Jēzus, kā vēsturiskas personas, vēsti par Dieva valstību un tās saistību ar negenetropijas vektoriem sabiedrības un sabiedrību dzīvēs. Ticības Kristus saistība ar evolucionārajiem konceptiem tiek iztirzāta, galvenokārt, analizējot Lieldienu vēsts nozīmi evolūcijas progresa kontekstā. Segundo parāda Augšāmcelšanās nozīmīgumu sociālās eksistences kopumam un cilvēkiem, kas apzināti uzņemas līdztatbildību par evolūcijas virzību nepilnīgā un attīstībā esošā pasaulē.

Segundo norāda¹¹⁸, ka Jēzus augšāmcelšanās kā metavēsturisks notikums nevar tik zinātniski verificēts un pieņemt to nozīmē uzlikt augstāko likmi uz to, ka mīlestība, kā to iemiesoja Jēzus, ir jēgpilna. Pieņemt Jēzus augšāmcelšanos kā uzvaru pār nāvi nozīmē ne tikai svinēt indivīda uzvaru, bet arī paļauties, ka jēgpilns ir pats radīšanas akts, visa evolūcijas gaita un cilvēces projekts. Augšāmcelšanās notikums rāda, ka Visumam, kas ir pakļauts entropijai, ir mērķis, jēga un *prāts*¹¹⁹.

Tādējādi, augšāmcelšanās nav individuāls, tikai ar Jēzu saistīts notikums, bet gan ļauj visiem cilvēkiem saskatīt mīlestības kalpošanas vietu vispārīgajā Valstības pasludināšanas lietu kārtībā. Jēzus mācekļu un sekotāju izvēle ieguldīt savu dzīvju enerģiju mīlestības kalpošanā ir piedalīšanās Valstības veidošanā, tas ir – sociālās eksistences, kurā, pateicoties lielākai kārtībai un bagātīgākai attiecību kompleksitātei, tiek atbrīvots katra cilvēka cilvēciskais potenciāls, radīšanā.

Lambino norāda¹²⁰ uz Segundo lietoto jēdzienu *humanizācija*, ar to saprotot Dieva nodomu veicināt cilvēku briedumu, lai viņi kā atbildīgi līdzstrādnieki, realizējot savu radošo brīvību, piedalītos dievišķajā Valstības projektā. Viņš atzīmē, ka Segundo šeit izmanto Paulīnistiskās teoloģijas piegājieni un izceļ Elizabetes Lordas formulēto Segundo, un atbrīvošanās teologu kopumā, pretnostatījumu Eiropas politiskajiem teologiem, kas, spriežot par laicīgo (politisko) realitāti un absolūto eshatoloģisko kārtību, runā par *gaidām, analogiju* un *skici*. Tas izriet no Segundo atrašanās Latīnamerikas situācijā, kur strukturālā grēka žņaugi plašām apspiesto un marginalizēto masām liedz izmantot normālus politiskos līdzekļus sociālo pārmaiņu panākšanai, prasot radikālu iejaukšanos notiekošajā.

117 Lambino p.267.

118 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 2, 167, 171-72.

119 Lambino, 268.

120 Lambino, 268-269.

Analizējot ticības Kristus nozīmi evolucionārajā kontekstā, Segundo to nav aplūkojis klasiskās kristoloģijas garā, piemēram – koncentrējoties uz Kristus identitāti, bet gan uz augšāmceltā Jēzus nozīmi mācekļībai un sociālajai eksistencei. Tādējādi Segundo ir uzsvēris vēstures nozīmi eshatoloģijā. Ja, runājot par vēsturisko Jēzu, Segundo ir akcentējis Valstības pasludināšanas izpratni, tad, analizējot ticības Kristu kontekstā ar pashālo pieredzi un uzstādījumu sociālās un globālās eksistences pārveidošanai, viņš ir pievērsies humanizācijas jēdzienam.

7.1. Ticības Kristus un enerģijas ekonomija

7.1.1. Ticības Kristus un homeostatiskie mehānismi

Kā jau iepriekš aplūkojām, homeostatiskie mehānismi ir kopējā evolūcijas algoritma *soft* jeb programmatūras daļa (iepretim iedzimtības jeb hereditārajiem mehānismiem, kas ir analogi *hardware* jeb materiālajā vidē *iešūtajai* algoritma daļai), kas operatīvi un radoši atbild jauniem izaicinājumiem. Segundo runā par evolūcijas procesos nolasāmo intelekta jeb *Prāta* darbību, savukārt cilvēku līmenī prāts var radīt lielāku kārtību un nozīmi.

Lambino norāda¹²¹ uz Segundo izpratni, ka Jēzus augšāmcelšanos cilvēka prāts var saprast kā Dieva nolūku un apsolījumu cilvēku humanizācijai – cilvēciskā brieduma sasniegšanai radošās brīvības sasniegšanai kopdarbībā ar Dievu Viņa valstības veidošanā. Augšāmceltā Jēzus gars atbrīvo cilvēkus no legālistiskās pieejas viņu darbības vadlīnijās un iesaista vēstures praksē¹²², kuru iedvesmo mīlestības kalpošana saviem brāļiem un māsām. Augšāmcelšanās dod cilvēkiem pieeju realitātes redzējumam, kas ir atbrīvots no laika un šķietamās nolemtības sabrukšanai jeb dezintegrācijai entropijas dēļ. Galīgās realitātes sliekšnis tiek pārsniegts, un tas prasa jaunas kognitīvās pieejas un jaunu uzvedības veidu.

Ticība pēc augšāmcelšanās tiek saprasta kā dzīvesveids, nevis legālistisks akts. Ticības dāvana, ko Dievs cilvēkiem dod Jēzū Kristū, ir iespēja sasniegt briedumu un rast pilnīgu cilvēcisko piepildījumu. Svētā gara vadībā šī iespēja piedzīvo konfrontāciju ar jauno un formulē atbildes – tas veido cilvēku apziņas homeostatisko mehānismu. Segundo uzsver, ka cilvēku sadarbība ar Dievu Viņa dievišķajā humanizācijas projektā pieprasa mīlestības kalpošanu dažādās vēsturiskās situācijās. Tai ir jābūt gatavai tapt konfrontētai ar jaunām vēsturiskām un politiskām situācijām un, tā kā globālās kopienas radīšana notiek vēsturē, katrai ticīgo paaudzei ir jābūt gatavai meklēt un aktualizēt jaunas līdzdarbības iespējas dievišķajā projektā visu cilvēku brieduma sasniegšanai.

121 Lambino, 270.

122 Angliski – *praxis*

Vēstures gaitas sociāli-politiskās situācijas ir atšķirīgas, līdz ar ko efektīvākās pielietojamās ideoloģijas katrā vēsturiskajā kontekstā var būt dažādas. Lambino norāda¹²³ uz diviem komplementāriem Segundo izvirzītiem ideoloģijas vērtēšanas kritērijiem – vērtības, kas tiek aktualizētas, un objektīvā patiesība par izmantojamo līdzekļu efektivitāti. Pēdējai ir nepieciešams apzināties konkrētās ideoloģijas ierobežojumus un radoši darboties to ietvaros.

Kristus līdzstrādniekiem ir jāizvērtē ontoloģiskās un epistemoloģiskās premisas, kuras viņi lieto vēsturiskās realitātes novērtējumam un sapratnei. Lambino izceļ¹²⁴, ka šim nolūkam ir ļoti svarīgi novērtēt ideju kategorijas, kas izmantotas esošo kristoloģiju veidošanai, un nākt klajā ar kategorijām, kas tiks izmantotas, veidojot atbilstošās kristoloģijas citā vēsturiskā kontekstā. Tas panākams caur refleksijām, izdarot praktiskus secinājumus no iegūtajām mācībām un Jēzus vēsturiskās darbības.

Tā kā cilvēka prāts darbojas ap kaut ko jaunu un nezināmu, apziņas refleksijas nevar izslēgt kļūdu rašanos, taču tas nedrīkst kļūt par iemeslu izvairīties no politiskajās aktivitātēm, kas ir integrāla sastāvdaļa cilvēku līdzdarbībā dievišķajā procesā. Nenoteiktības līmenis pastāvēs vienmēr, taču augšāmcelšanās vēsts dod pašlātvību bezbailīgiem ticības darbiem.

7.1.2. Ticības Kristus un evolucionārā elastība

Lambino¹²⁵ norāda uz Segundo uzskatu atšķirību no Šardēna jautājumā par negentropijas progresu uz evolūcijas Omega punktu. Segundo uzskata, ka evolūcijas mērķis nav uzvara pār entropiju jeb tās pilnīga aizstāšana ar negentropiju, bet gan to abu integrācija efektīvos sistēmiskos savienojumos. Lineārā loģika paredz taisnu līniju no ideāla līdz tā realizācijai un pilnībā identificē Jēzu ar negentropiju; savukārt, sistēmiskā loģika atzīst entropijas un negentropijas dialektisko komplementaritāti un saredz tās darbību Jēzus dzīvē un misijas darbā. Šāda pieeja atstāj vietu evolucionārajai elastībai. Kristus sekotājiem Valstības vērtību aktualizācijā vēsturē, sekojot sistēmiskajai loģikai, ir jāparedz entropijas integrācija.¹²⁶

Pārnesot šo principu sabiedriski-politiskajā jomā, Segundo aicina kristiešus izmantot vēsturiskajai situācijai piemērotas ideoloģijas, taču neaprobežoties ar “kristīgo ideoloģiju”, kas derētu visiem laikiem un situācijām, jo tādējādi tiktu limitēta evolucionārā elastība.

Lambino atzīmē¹²⁷ to, ka Segundo šo elastības faktoru rod cilvēka radošās brīvības

123 Lambino, 271.

124 Lambino, 272.

125 Lambino, 272.

126 Tas sasaucas ar Kena Vilbēra *transcend and include* principu.

127 Lambino, 274.

īstenošanā, ko augšāmcelšanās atbrīvoja no grēka verdzības un reliģisko līdzekļu absolutizācijas. Elastība ļauj veidot eksistenciālās vērtības saskaņā ar cilvēces ideālu, kas atklāts Jēzū Kristū, proti, mantinieku un līdzradītāju kopienai. Attiecībā uz enerģijas deaktivēšanu, kas galu galā beidzas ar nāvi, elastība prasa atzīt un novērtēt nāves nepieciešamo lomu evolūcijā un cilvēku sadarbībā ar Dievu globālas kopienas veidošanā. Nāves nepieciešamība ir augšāmcelšanās ēnas puse. Valstības vēsturiskajam projektam, ar ko saprotam enerģijas sintēzi vai bagātīgāku sistēmisko integrāciju, nācās iziet cauri nāvei, lai atbrīvotu visas tā iespējas.

Segundo, atsaucoties uz fizikas un bioloģijas (ģenētikas) atziņām, runā par enerģijas aktivācijas un deaktivācijas cikliem. No sistēmas efektivitātes aspekta raugoties, var pieņemt, ka deaktivācija samazina vai izslēdz enerģijas patēriņu, bet aktivācija – iesaista enerģiju jaunās sintēzēs. Šādi mēs varam nonākt pie dziļākas Jēzus nāves un nāves kopumā izpratnes. Līdzīgi kā organisma daļas vai tā kopums pēc maksimālās aktivācijas ir jādeaktivē, lai nodrošinātu tā produktīvu darbību sistēmā kopumā, tā arī Valstības vēsturiskajā projektā daži tās aspekti varētu būt jāatslēdz, lai notiktu vispārējais evolūcijas process.

Kristiešu kopienai, izprotot aktivācijas – deaktivācijas ciklu jēgu procesa elastības nodrošināšanā, tas ir jāņem vērā, izvēloties līdzekļus un metodes Valstības vērtību iedzīvināšanā sociālajā realitātē. Sastopoties ar globalizācijas fenomenu, *priekšroka nabaqajiem* ir jāaktualizē arī globālajā dimensijā.

7.1.3. Ticības Kristus un procesu mērķtiecība

Lambino atzīmē,¹²⁸ ka pēc Segundo domām Jēzus augšāmcelšanās ir Dieva apzināta iejaukšanās evolūcijas procesā nolūkā to pasteidzināt un vēstīt par Valstības projekta uzvaru pār nāvi. Tā ir iespēja cilvēkiem caur savu brīvību līdzdarboties Dieva darbā, vēsturiskos notikumus padarot par eshatoloģijas daļu. Lambino norāda¹²⁹ uz šāda evolucionārā skatījuma atšķirību no statiskā pasaules redzējuma – pasaule nav pabeigts produkts, kas sākotnēji bija labs, bet kuru sabojāja katastrofiska nepaklausība cilvēka brīvības izmantošanā, tā vietā – pasaule ir nepabeigts radīšanas process, kurā ik brīdi ir nepieciešama labā radīšana, cilvēkiem brīvi sadarbojoties ar Dievu.

128 Lambino, 275.

129 Lambino, 276.

Šeit Lambino norāda uz Segundo vispārinājumu par *grēka likumu locekļos*¹³⁰: “Bet citu likumu es redzu savos locekļos. Tas karo pret mana prāta likumu un pakļauj mani grēka likumam, kas ir manos locekļos.”¹³¹ Tas ir *vieglākā ceļa* jeb *mazākās pretestības* mehānisms, kas ir iebūvēts gan cilvēka psihē, gan kultūrā. Tas ir vilinājums atkārtot pierastos paternus, kas neprasa piepūli, tādējādi liedzot sev klātbūtni Valstības līdzradīšanas projektā. Kultūras laukā tie izpaužas kā skaitliskā vairākumā esošie tradīciju, ideoloģiju un aizspriedumu iedzimtie jeb hereditārie mehānismi.

Apkopojot mērķtiecības iztirzājumu, Lambino uzsver¹³² to, ka augšāmcelšanās satur līdzradošās cilvēku darbības atpestīšanas apsolījumu. Mācekļi var darboties ar vislielāko apņemšanos un nemeklēt vieglu aizbēgšanu no nāves un bezjēdzības problēmas. Līdz ar to Kristus mācekļi var paļauties, ka viņu centieni veidot sekotāju un līdzradītāju kopienu tiks iekļauti galīgajā realitātē, kas galu galā izpaudīsies pilnībā. Lai gan enerģija, kas ieguldīta šajos centienos, var degradēties, tomēr tas, kas tiek veidots no šiem centieniem, būs daļa no galīgās realitātes.

7.2. Ticības Kristus un entropijas-negentropijas dialektiskā komplementaritāte

Lambino norāda¹³³ uz paulīnistiskās domas ietekmi (īpaši: Rom 2:1-28 un 5:1-20) attiecībā uz Segundo spriedumiem par entropijas un negentropijas izpausmēm cilvēku un sociālajās dzīvēs. Entropiskie mehānismi tiek saistīti ar grēka, bauslības un nāves kategorijām, to rezultāts ir netaisnība un dehumanizācija, bet negentropiskie – ar žēlastību, garu un dzīvību, kuru darbība ir vērsta uz humanizāciju jeb cilvēcisko briedumu līdzradīšanā Dievišķās valstības projektā. Darbojoties sistēmiskā vienotībā, šie dialektiskie spēki ir pamats transformācijai gan personiskās, gan kosmiskās eksistences līmenī.

Lai gan grēks, bauslība un nāve kvantitatīvi šķietami ir pārāki un ved cilvēku eksistenci pretī degradācijai un korupcijai, Jēzus augšāmcelšanās rezultātā žēlastība, gars un dzīvība veic kvalitatīvu darbu cilvēku un globālās eksistences humanizācijā. Šīs norises var paslīdēt garām empīriskajai vēsturiskajai verifikācijai, taču tās pilnībā manifestēsies Eshatonā. Pretēji duālistiskai pieejai, kas tiecas jebkuru cilvēka rīcību klasificēt kā grēcīgu vai žēlsirdīgu, Segundo pastāv uz dialektisku pieeju, kas katrā cilvēka darbībā saredz gan grēka, gan žēlastības jeb egotisma un mīlestības klātbūtni.

130 Angliski – *the law of the members*

131 Rom 7:23

132 Lambino, 277-278.

133 Lambino, 278.

7.2.1. Ticības Kristus un entropija

Lambino izceļ¹³⁴ Segundo domu, ka, saprotot grēku kā entropiju, tas ir jāsaprot nevis kā atsevišķs apzināts likuma pārkāpums, bet gan kā mehānisms, kas paverdzina visas cilvēciskās būtnes. Neraugoties uz augšāmcelšanās triumfu, grēks nav pilnībā izskausts un turpina uzturēt plaisu starp dievišķi–cilvēciskā humanizācijas projekta iecerī un tā realizāciju.

Cilvēka miesa jeb Segundo izpratnē – cilvēka persona, ir pakļauta *grēka likumam locekļos*. Tas izpaužas kā šīs *personas* tendētība ideoloģiski izmantot dievišķo, lai uzturētu netaisnību cilvēciskajās attiecībās. Iespraucoties starp personisko labo gribu un kultūru, starp cilvēka nodomu un faktisko darbību, grēks deformē cilvēku un dehumanizē sociālo esamību. Grēkam atbalsojoties miesā, tiek iedarbināts pašapmāna un netaisnības process, kas rada plaisu starp personas iecerēm un to faktisko realizāciju. Šo mehānismu darbību cilvēka apziņā un sociālajās struktūrās sīkāk aplūkosim diskusiju daļā.

Izvēršot domu par bauslības entropisko dabu, Lambino aizrāda¹³⁵, ka grēks izmanto bauslību, lai iegūtu lielāku varu pār cilvēku, liekot cilvēkam sapīties savos pamatojumos, lai attaisnotu savas tieksmes, kas ir pretrunā gara pamudinājumiem. Bauslība piedāvā iepriekš formulētu atbilžu un vienkāršotas pieejas drošību (hereditārais mehānisms), tādējādi pasliktinot miesai raksturīgo tieksmi nonākt grēka verdzībā, ciktāl cilvēkam trūkst uzdrīkstēšanās rīkoties nesavtīgi un viņš nespēj uzņemties atbildības smagumu, kas saistīta ar brīvu un atklātu rīcību. Var runāt par sava veida sazvērētību¹³⁶ starp likuma burtu un miesas tieksmi, kas dehumanizē cilvēku un izraisa paš-atsvešināšanos, verdzību grēkam un pakļautību nāvei. Kaut arī augšāmcēltā Jēzus universālais spēks ir pārvarējis grēka, bauslības un nāves mehānismus, šie spēki turpina ietekmēt cilvēku eksistenci un izraisīt nesakārtotību sociālajā un globālajā eksistencē.

Segundo izpratnē netaisnība ir cilvēku savstarpējo attiecību dehumanizācija. To uztur cilvēki, kas savu vēlmju un kaislību attaisnošanai izmanto dievišķo. To Segundo sauc par elkdievību, ar kuru cilvēki apmāna sevi, sapinoties paštaisnos attaisnojumos un atmetot domu par ideālo cilvēci, kas manifestēta augšāmcelšanās notikumā. Elkdievji izveido Absolūtu pēc sava ģīmja un līdzības un pieraksta tam prasības, kas pamatotas ar viņu pašu vēlmēm un kaislībām, un tādējādi saņem privilēģijas, kas attaisno viņu netaisnīgās un dehumanizejošās sociālās attiecības. Segundo raksta:

134 Lambino, 279.

135 Lambino, 280.

136 Angliski -- *connivance*

Miesai piemītošais melu elements pārņem kontroli pār visām reliģiskajām atklāsmēm, sistematizē tās un liek tām kalpot cilvēku interesēm. Reliģiskā atklāsme, kas pārvērsta par “svēto” ideoloģiju, tiktāl sagroza cilvēku spriedumus, ka cilvēki neapzināti un dabiski izmanto reliģiju, lai attaisnotu savas netaisnīgās attiecības ar citiem cilvēkiem.¹³⁷

No *grēka likuma locekļos* jeb cilvēkiem piemītošas tendences izmantot reliģisko dimensiju, lai nodrošinātu sev izkalkulējamu atalgojumu, izriet bailēs balstītas attiecības ar Dievu. Derība ar Viņu tiek saprasta kā pielīgto sodu un balvu kopums. Būtībā tā ir reliģijas pakļaušana grēka ietekmei. Šāda reliģiska izpratne un rīcība ir entropiska un ved uz netaisnīgām un dehumanizējošām cilvēciskajām attiecībām. To var pastiprināt ideologizēts bauslības pielietojums, kad uzskatu sistēmas, prakses un morāles normas tiek absolutizētas un paceltas pāri cilvēkiem. Nonākot grēka kalpībā, bauslība vēl vairāk sapin cilvēku pašapmānā un liedz saredzēt cilvēces ideālu, kas manifestēts Jēzū Kristū.

Lambino izceļ¹³⁸, ka reliģisko līdzekļu, piemēram — ticības apliecību formulu, reliģiskās autoritātes, morāles normu, rituālu un sakramentu, absolutizācija rada īssavienojumu eksistenciālo vērtību veidošanas saskaņā ar atklāto cilvēces ideālu procesā.

Iepriekš aplūkoto plaisu starp dievišķā projekta ieceri un realizāciju var pamanīt arī atšķirībā starp infantīlu un nobriedušu cilvēcisko brīvību. Pirmās rīcības motīvs ir bailes no bauslības pārkāpuma un tā koncentrēties uz savas rīcības likumības aspektu, iepretī nobriedušajai, kuras brīvība balstās uz paļaušanos Dievam un kura savā rīcībā meklēs to, kas ir noderīgs Jēzus brāļu un māsu kopienas veidošanai.

7.2.2. Ticības Kristus un negentropija

Lambino norāda¹³⁹ uz Segundo izpratni, ka Kristus augšāmcelšanās ir negentropijas progresa zīme un transcendentais dotais¹⁴⁰, ka jēga un kārtība ir pārspējuši nāvi, kas ir simbols galējai nepiepildītībai un bezjēdzībai. Augšāmcelšanās ir saprotama, kā cilvēku atbrīvošana no bauslības burta sniegtās entropiskās drošības un iedvesmošana uzņemties riskus darbībai, kas Valstību pārvērš pieaugošā vēsturiskā realitātē.

Negentropijas progress cilvēciskajā dimensijā ir stadijā, kurā parādās vajadzība pēc noteiktas jēgas, kas izpaužas cilvēku vēlmē pēc mūžīgām vērtībām. Tās reprezentē Valstības

137 Juan Luis Segundo, *Jesus of Nazareth, The Humanist Christology of Paul* vol. 3 (Maryknoll, NY: Orbis Books, 1986), 58.

138 Lambino, 281-282.

139 Lambino, 282.

140 *datum*

vērtības, kas, inkorporētas realitātē, nozīmē, ka morāles jēga nepazudīs līdz ar nāvi, bet kļūs par galīgās realitātes sastāvdaļu. No augšāmcelšanās notikuma var ekstrapolēt, ka vēsturiskajā Valstības projektā aktualizējamās vērtības dominēs galīgajā realitātē. Taču Segundo¹⁴¹, nepiekrītot Šardēna taisnvirziena progresa idejai, ir uzsvēris, ka Valstība nevar augt kumulatīvi vai mehāniski, jo, lai gan cēloniski cilvēku radošā darbība ir saistīta ar Eshatonu, to var realizēt tikai Dievs, darbojoties caur cilvēku brīvībām.

Paturot prātā, ka ierobežotas enerģijas pasaulē enerģijas aktivācijas un deaktivācijas ciklu kontekstā nāve ir entropijas un negentropijas komplementāro procesu daļa, augšāmcelšanās dod iespēju saredzēt nāves jēgu plašākā kontekstā. Balstoties uz ģenētikā formulēto *Veismaņa barjeras*¹⁴² ideju, Segundo saredz, ka augšāmcelšanās dod cilvēkiem iespēju pārvirzīt uzmanību no indivīda interesēm uz kopienas jeb sugas interesēm. Evolūcija nav katru indivīdu apveltījusi ar nepastarpinātu ieinteresētību visas sugas vajadzībās. Individuālo brīvību centriem ir jāmacās, kā visas sugas intereses integrēt savos individuālajos dzīves projektos. Augšāmcelšanās piešķir jēgu šai integrēšanai, jo dod kopsaucēju cilvēces un indivīda dzīves projektiem.

Lambino raksta¹⁴³, ka indivīda vēlmi pēc jēgas apmierina priekšstats, ka pastāv kongruence starp cilvēka darbības nozīmi, kas tiek veikta cilvēku sugas labā, un šīs pašas darbības nozīmi individuālam piepildījumam. Šī saskaņa indivīdam apliecina, ka tā dzīves projekti turpinās pastāvēt kā galējās jēgpilnības izpausme un tie nav lemti nelietderībai, neskatoties uz nāves neizbēgamību. Tā ir līdzdarbošanās negentropijas vektorā, kurš ir atkarīgs no tā radošuma, kas cenšas pārvarēt atkārtotu paternu vilinājumu. Evolūcijas process virzās uz priekšu ikreiz, kad cilvēki sadarbojas ar Dievu, lai kopīgi izveidotu sociālās attiecības, kas kopj nobriedušu un radošu cilvēku brīvību.

Lambino turpina, norādot, ka vispārējās augšāmcelšanas apsolījums nozīmē, ka ir iespējama dzīve visā tās pilnībā, un augšāmceltais Jēzus ir neatgriezeniski transformējis sociālo eksistenci.

7.2.3. Ticības Kristus un evolūcijas procesa virziens

Lambino norāda¹⁴⁴ uz Segundo uzskatu, ka pashālā pieredze dod pamatu apgalvot, ka evolūcijas virziens ir universālā augšāmcelšanās, kurā pilnībā manifestēsies cilvēku kā Jēzus

141 Lambino, 283.

142 Augusta Veismaņa (*August Weismann*) formulēta ideja par Iedzimtības teoriju: <https://encyclopedia.pub/7597> (skatīts 16.05.2021)

143 Lambino, 284-285.

144 Lambino, 286.

sekotāju un līdzradītāju brīvība. Cilvēku ieguldījumi mīlestības kalpošanā būs kļuvuši par galīgās realitātes sastāvdaļu un vērtības, kuras cilvēki būs ierakstījuši sociālajā un kosmiskajā eksistencē, tiks atbrīvotas no entropijas kvantitatīvās dominances. Cilvēku vērtības būs vienādas ar Valstības vērtībām visā pilnībā un vēsturē ierakstītā jēga kļūs absolūta.

Segundo izpratnē¹⁴⁵ augšāmcelšanās attiecas ne tikai uz indivīdiem, bet arī uz kosmosu un humanizācijā ieguldītajiem sociālajiem projektiem. Cilvēku līdzradītais būs daļa no nākotnē piepildītās eshatoloģiskās realitātes. Jēzus Kristus apvienos visu bagātīgākajos un kompleksākajos savstarpējos savienojumos un piešķirs jēgu šai kulminācijai vienotībā.

Lambino uzsver¹⁴⁶, ka pēc augšāmcelšanās cilvēki atklās patiesās cēloņsakarības saites, kas tika radītas jēgas kārtības struktūrās, bet tagad nav redzamas entropijas un negentropijas dialektiskajā sistēmā notiekošo deaktivāciju dēļ.

Vēsturei ir eshatoloģiska vērtība un tā ir svarīga kā lauks, kurā cilvēki sadarbojas ar Dievu Viņa sekotāju un līdzradītāju kopienas veidošanā. Tāpat kā Jēzus laika mācekļi un sekotāji, mūsdienu ticīgie ir atbildīgi par šīs kopienas līdzradīšanu, tādējādi kalpojot visu cilvēku iekļaušanai evolūcijas progresa norisēs. Atbrīvošanas teoloģijas garā Segundo uzsver, ka tas īpaši attiecas uz marginalizēto cilvēces daļu, kuru iekļaušana savstarpējo attiecību sistēmās, ne tikai atsauksies uz viņu cilvēcisko cieņu, bet arī piederēsies viņiem kā Dieva pieņemtajiem bērniem, kā brāļiem un māsām Jēzū Kristū un kā Dieva mantiniekiem un līdzstrādniekiem vēsturē.

145 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 3, 74.

146 Lambino, 287.

IV. Segundo strukturālā grēka izpratnes elementu izklāsts

No Segundo interpretatīvās shēmas izriet, ka grēks ir viss tas, kas pretojas humanizācijai. Grēks valda gan cilvēku iekšējās struktūrās, gan viņu radītajās sistēmās un institūcijās. Kā savā doktora disertācijā norāda Rozmarija Gorman (*Rosemarie E. Gorman*)¹⁴⁷, Segundo ir izcēlis, ka strukturālais grēks ir saredzams *žņaugos*, kas pastāv pār sociālpolitiskajiem un ekonomiskajiem mehānismiem. Gorman raksta¹⁴⁸: “Uz to norāda plaša, kas vienmēr pastāv starp cilvēka mērķiem un šo mērķu sasniegšanai pieejamajiem līdzekļiem, kuri vienmēr saturēs sevī pretestību šo mērķu sasniegšanai.”

Segundo skaidro strukturālo grēku, saistot to ar iepriekš aprakstītajiem entropijas un negentropijas jēdzieniem, kā arī izmantojot analogiju ar iedzimtā grēka un nekārtnās iekāres¹⁴⁹ interpretācijām Paulīnistiskajā teoloģijā (Rom 1-8). Viņa strukturālā grēka izpratne ir saistīta ar cilvēciskās eksistences struktūrām. Entropijas un negentropijas komplementārā pāra klātbūtni cilvēku dzīvēs var izteikt dažādi. Tas ir ļaunprātības¹⁵⁰ un žēlastības dialektiskais pāris, kurā žēlastība pakāpeniski pārspēj *mehānisma* ietekmi. Vai arī – freidiskās psiholoģijas aplūkotais Erosa un Agapes pāris, kurā caur cilvēciskajiem instinktiem notiek sociālo saišu veidošanās. Cilvēkiem individuālā līmenī atpazīstot *grēka likumu locekļos*, ir iespējams izsekot tā ietekmei uz viņu sociālo darbību un tādējādi saredzēt šo mehānismu arī sociālajās struktūrās. Globālā līmenī strukturālais grēks ir caurvijis sociāli-ekonomiskās attiecības, kuru rezultātā vardarbībai tiek pakļautas lielas ļaužu grupas un veselas tautas.

Gorman norāda¹⁵¹, ka Segundo savas grāmatas “Pāvila humānistiskā kristoloģija¹⁵²” pielikumā vēsta, ka tās teksts ir radies divdesmit gadus ilgās diskusijās refleksiju grupā, kuru laikā tās dalībnieki ir atskārtuši strukturālā grēka ietekmi pār viņiem pašiem un Latīņamerikas sabiedrībām, kā arī tā ietekmes mazināšanai agrāk pieejamo politisko instrumentu izzušanu.

Segundo, kā to uzsver Gorman,¹⁵³ ir nonācis pie izšķirošas hermeneitiskās hipotēzes, ka strukturālais grēks eksistē ne tikai ārpus cilvēka. Neraugoties uz nevainīguma priekšstatiem, šis grēks ir klātesošs cilvēkos un cilvēki ir tā sabiedrotie. Segundo raksta: “No otras puses, egotisms pastāv nevis kā mērķis, kas izvēlēts kā tāds, bet gan kā spēks, kas *mājo*

147 Rosemarie E. Gorman, “The Contributions of Gustavo Gutierrez and Juan Luis Segundo to a Theology of Social Sin”, 447.

148 *ibid*

149 Angliski – *concupiscence*, latīniski – *concupiscentia*. Viens no galvenajiem Rietumu iedzimtā grēka doktrīnas konceptiem.

150 Angliski -- *malice*

151 Gorman, 395.

152 Segundo, *Jesus of Nazareth*, vol. 3, 173.

153 Gorman, 397.

visos tā līdzekļos, liekot cilvēkam atbrīvot sevi no mīlestības kalpošanas mehānismu radīšanas sevī un nodošanās tiem.”¹⁵⁴

Gormana norāda, ka Segundo uzrādītie koruptīvie un paverdzinošie mehānismi, kas ir piemītoši fiziskajai dabai un cilvēka garam, sakņojas Pāvila, Pīta Šonenberga (*Piet Schoonenberg*), Pjēra Teijāra de Šardēna un Berdjajeva uzskatos. Lai gan Segundo ir bijis kritisks pret Augustīna statisko¹⁵⁵ iedzimtā grēka izpratnes doktrīnu, viņš ir palicis tās rietumnieciskajā interpretācijas tradīcijā. Nošķirot ar cilvēka gribu saistīto morālo ļaunumu no dabas spēkos un mehānismos mītošā fiziskā ļaunuma, Segundo sliecas saprast iedzimto grēku kā to, kas dabas norisēs pretojas cilvēciskajai brīvībai.

Grāmatā “Kāda pasaule? Kāds cilvēks? Kāds Dievs?” Segundo raksta:

Tas nenozīmē, ka cilvēks, kas rīkojas, vienmēr grēko tādā nozīmē, ka viņa rīcība vienmēr būtu ļauna. Taču cilvēkam ir jādzīvo bezkaislīgā cerībā uz vēsturisko piepildījumu, zinot, ka mēs esam grēcinieki pat rīkojoties tā, kā saskaņā ar visām morālās teoloģijas rokasgrāmatām mūsu rīcība tiktu kvalificēta kā laba un godājama. Ne tāpēc, ka kvalitatīvi mīlestība, kuru kopjam, šajā rīcībā nepastāvētu, bet gan tāpēc, ka kvantitatīvi entropija vienmēr novedīs pie enerģijas deģenerācijas lielākajā daļā mūsu rīcības. Tādā veidā mēs varētu nosaukt šo *sākotnējo*¹⁵⁶ grēku, kas izriet no mūsu visnenākās sākotnes un biofizikālās satversmes.¹⁵⁷

Gormana¹⁵⁸ uzsver Segundo argumentāciju, ka, izprotot grēku kā vainu vai likuma pārkāpšanu, mēs sliecamies izlaist no redzesloka savu patieso verdzību Grēkam vai arī esam pārāk noraizējušies par atsevišķiem individuālajiem grēkiem un tāpēc nepilnīgi izprotam radošo uzdevumu, ko prasa cilvēka evolūcija. Identificējot cilvēka izcelsmi un biofizikālo uzbūvi ar “kvantitatīvu nolieguma spēku”, Segundo skaidro pretestības, kuras cilvēki piedzīvo, cenšoties mīlēt viens otru un pasauli, kas vienmēr atrodas radīšanas procesā. Saskatot šajā nolieguma spēkā noteiktus paternus, Segundo izvērš strukturālā grēka jēdzienu, attiecinot to uz savstarpēji saistītām dabas, cilvēka iekšējo norišu un sociālās dzīves struktūrām.

Tālāk aplūkosim sīkāk strukturālā grēka izpratnes aspektus, izmantojot Gormanas doktora disertācijā izvērsto Segundo uzskatu analīzi.

154 Šeit un turpmāk – Gormanas tulkojums no spāņu valodas: Juan Luis Segundo, *Teologia abierta III: Reflexiones criticas* (Madrid: Ediciones Cristiandad, 1984), 266.

155 Angliski -- *immobilist*

156 Angliski -- *original*.

157 Šeit un turpmāk – Gormanas tulkojums no spāņu valodas: Juan Luis Segundo, *¿Qué mundo? ¿Qué hombre? ¿Qué Dios?* 445-446.

158 Gorman, 400.

1. Masas un minoritātes

Masas un minoritātes ir viens no centrālajiem Segundo teoloģijas konceptiem. Attiecinot kvantitatīvi dominējošās entropijas un kvalitatīvi radošās negentropijas dialektiskā pāra koncepciju uz sabiedrības norisēm, Segundo iztīrā masu un minoritātes attiecības. Gormanā atzīmē¹⁵⁹, ka sākotnēji viņš masas identificē ar evaņģēlista Jāņa pasauli, kas nepazīna Jēzu (Jņ 1:10). Tā ir Izraēla tauta, kas noraida iekšējo likumu un cenšas savus panākumus laicīgajā dzīvē saistīt ar jeb kā iepriekš aplūkots – *likt likmi uz*, līgumiskām attiecībām ar Dievu.

Atgādinot, ka Segundo savu doktora disertāciju ir sarakstījis par Berdjajeva uzskatiem, Gormanā atzīmē, ka viņa uzskatu par iedzimto grēku, entropijas interpretāciju un cilvēku grēcīguma inerces mehānismiem saknes ir rodamas tieši Berdjajeva daiļradē. Līdzās tam, viņa norāda uz otru šo jēdzienu izpratnes ietekmi, kas nāk no P.Šonenberga, kas koriģē tradicionālo izpratni par cilvēku, postulējot dabas procesu *inerces* iedarbību uz cilvēku, kas savā eksistencē ir iesaistīts materiālajās norisēs. Segundo ir izmantojis Berdjajeva metaforisko līdzību par *svara* jeb *gravitācijas* pretējo ietekmi uz žēlastību, radošumu un iekšējo brīvību. Segundo izvērš Berdjajeva domu, sakot, ka masas ir tā daudzskaitlīgā cilvēces daļa, kas izdara izvēles, vadoties pēc virspusīgākajiem, ārējākiem un vienkāršākajiem spriedumiem.

Vienlaikus Segundo ir atzīmējis¹⁶⁰, ka enerģijas ekonomijas nolūkā, cilvēks savā darbībā un saskarsmē ar apkārtējiem piedzīvo zināmu “mehanizāciju” – viņa attiecības un rīcība vairāk vai mazāk kļūst rutinizēta. Tādēļ Segundo izdara būtisku secinājumu, ka masas un minoritātes ir ne tik daudz saprotamas kā ļaužu grupas, bet gan drīzāk kā tendences katrā cilvēkā. Tad cilvēkus kopumā var raksturot pēc tām tendencēm, kas viņos prevalē. Segundo uzsver, ka, vispārīgi runājot, masas un minoritātes nepastāv, bet pastāv tikai masu un minoritāšu izturēšanās katrā cilvēkā.¹⁶¹

Berdjajevs ir interpretējis grēku kā atteikšanos no pienākuma kļūt cilvēkam caur mīlestības un radošuma piepildītu rīcību. Viņa sākotnējie uzskati par cilvēces grēkā krišanu ir saistīti ar brīvās gribas aktu, kas ir korumpējis brīvības izmantošanu nākotnē un brīvības kā garīgā stāvokļa zaudēšanu. Segundo ir aizrādījis, ka vēlāk Berdjajevs ir atteicies no šīs izpratnes un nonācis pie iedzimtā grēka kā cilvēcisko struktūru sastāvdaļas uzskatiem:

159 Gorman, 407.

160 Gorman, 418.

161 Šeit un turpmāk – Gormanas tulkojums no spāņu valodas: Juan Luis Segundo, *Masas y minorías: en la dialéctica divina de la liberación* (La Aurora, 1976), 29

“...katrs grēks tādā mērā, kādā tas reproducē grēku, ko sauc par iedzimto, ir akts, ar kuru griba pievienojas struktūrai tādā veidā, ka struktūra aizstāj pašas gribas stāvokli.”¹⁶²

Kā raksta Gorman, Segundo masas izpratne rodas arī no socioloģijas darbu ietekmes, īpaši – Hose Ortegas Gasetā (*Jose Ortega y Gasset*) “Masu sacelšanās¹⁶³”. Masas var sevī ietvert gan neizglītotu proletariātu, gan zinātnieku – viņus vieno vēlme atrast vienkāršākos un tūlītējos kompleksu sociālo problēmu risinājumus. Piederības pazīme masai ir paļaušanās vieglākās pretestības principam un ātru un vienkāršu risinājumu meklēšana. Apzinoties laikmeta izaicinājumus, Segundo saista masu pasivitāti ar ignoranci attiecībā pret notiekošo procesu nozīmīguma izpratni. Šeit viņš saskata katoliskās baznīcas uzdevumu modināt cilvēku dziļākās vajadzības, tādējādi palīdzot viņiem izkļūt no šīs *inercēs* vai *gravitācijas* ietekmes. Pretstatot šo uzdevumu masu komunikācijas kampaņām, Segundo to salīdzina ar žēlastības pretdarbību *inerci*:

Žēlastība ir Dieva brīva saziņa, kas cilvēkā raisa tikpat brīvu atbildi, pamatojoties uz brīvību, kuras eksistence jau ir žēlastības auglis. Žēlastība un masa ir spēki, kas atrodas opozīcijā un darbojas pretējos virzienos. Ar dziļu Paulīnistiskās dialektikas intuīciju Simone Veija (*Simone Weil*) pretstatīja žēlastību gravitācijas spēkam: pirmais mēģina atbrīvot cilvēku, vedot viņu pie sarežģītā uzdevuma rast savu autentiskumu un brīvību, bet otrais patur viņu inercēs un determinismu spēka laukā.¹⁶⁴

Šajā kontekstā Segundo ir brīdinājis, ka arī katoliskā baznīca, kas evaņģelizācijā atbalsta pasivitāti, ir uzskatāma par vardarbīgu attiecībā cilvēka uzdevumu apzināties un piepildīt savu brīvību. Tāpat Segundo saskatīja, ka, masām nekritiski pieņemot tradicionālo sabiedrību kulturālās vērtības, tās top integrētas patērētāju sabiedrībās, tādējādi apdraudot jebkādu dziļāku vērtību sistēmu. Mēdiji šeit darbojas destruktīvā veidā, privatizējot un relativizējot vērtības un izvēles. Katoliskā baznīca, neiedrošinot dziļāku un radošāku morālo analīzi, pēc Segundo domām, ir sliktā pozīcijā, lai konfrontētu patērēšanas ideoloģijas nekritisku pieņemšanu:

Īpaši var pamanīt faktu, ka ticīgie, pat visizglītotākie, jautā priesteriem par viņu rīcības morālo vērtējumu vai, vēl labāk — par nelielu viņu rīcības daļu, kuru viņi paši uzskata par nozīmīgu, vērtējumu; un ka viņi saņem un pieprasa šo novērtējumu jau gatavu, tādējādi nododot morālo atbildību ārējai autoritātei.¹⁶⁵

¹⁶² Gorman, 409, 37.piezīme

¹⁶³ José Ortega y Gasset, *The Revolt of the Masses* (New York : W.W. Norton, 1994)

¹⁶⁴ Juan Luis Segundo, *Grace and the Human Condition* (Maryknoll, NY: Orbis Books, 1973), 53-54.

¹⁶⁵ Šeit un turpmāk – Gormanas tulkojums no spāņu valodas: Juan Luis Segundo, “Intelecto y Salvacion,” *Salvación v construcción del mundo*, by Gustavo Gutierrez, Segundo, Jose Croatto, Bernardo Catao, (Santiago: Dilapsa, 1968; Barcelona: Editorial Nova Terra, 1968), 50-51.

Gormana norāda¹⁶⁶, ka Segundo ir pastāvīgi aizrādījis uz baznīcas piekopto masu manipulēšanas tehniku izmantošanu patiesas cilvēku evaņģelizācijas vietā, uzsverot, ka šādi baznīca apzināti vai neapzināti ir piedalījusies grēcīgajā masu dehumanizācijā, veicinot viņu novēršanos no brīvības un radošuma. Saskatot Pāvila vēstulē romiešiem aicinājumu veidot mīlestības papildītas attiecības, Segundo norāda, ka “kristīgā morāle nav likumiskā vai nelikumiskā morāle, bet gan morāle, kas parāda, kas ir vai nav noderīgs mīlestības attiecību veidošanā.¹⁶⁷”

Segundo ir iestājies par tādu kristīgās ticības elementu deideoloģizēšanu, kas marginalizē masas, veicinot baznīcēnu pasivitāti caur minimālistisku sakramentu sistēmu. To viņš ir uzskatījis par pirmo elišu jeb minoritātes uzdevumu. Segundo ir bijis īpaši aizvainots ar prominenču, kas uzskatāmi par netaisnības pīlāriem, piedalīšanos euharistijas svinēšanā.

2. Masas un enerģijas ekonomija

Aplūkosim Segundo lietoto enerģijas ekonomijas principu Gormanas veiktajā masu jēdziena analīzē. Viņa norāda¹⁶⁸, ka Segundo masu raksturojumā: “tie, kurus vada mazākās piepūles likums, vai kuri sliecas uz ātriem risinājumiem” otrā daļa ir radusies socioloģijas ietekmē, savukārt pirmajā Segundo ir apvienojis Šardēna entropijas analīzi ar Zigmunda Freida uzskatiem par psihiskās enerģijas sadalījumu vai mazākās piepūles likumu. Sākotnēji Segundo strukturālā grēka izpratni ir balstījis entropijas jēdziena interpretācijā caur Jāņa evaņģēlijā minēto *pasaules grēku*, taču vēlāk šo izpratni nav izvērsis, daļēji tādēļ, ka saredzējis to kā teoloģiski maz attīstītu konceptu.

Analizējot ar entropijas jēdzienu trīs saistītās lietas: 1) enerģijas nezūdamību, konstantumu, 2) tās kvalitatīvi atšķirīgo sadalījumu – vienkārši procesi un sarežģītas sintēzes, un 3) enerģijas degradācijas tendenci, Segundo izdara secinājumu: “Sarežģītība un bagātīgums tiek ieviests ar grūtībām, to paveic minoritāte. Vienkāršību, tūlītēju risinājumu ar mazāko piepūli ievieš masas¹⁶⁹”.

Gormana uzsver, ka Segundo nolūks ir bijis attīstīt analogiju, kas ļautu teologiem pārvarēt *fiksēto*¹⁷⁰ grēka izpratni un rast kopsaucēju starp zinātnisko izpratni par cilvēka uzbūves struktūrām un mācību par personīgo vainu. “Tad mums būs jāmeklē negatīva strukturāla tendence zinātnēs, kas aplūko evolucionāros procesus. Faktiski tikai tad, ja mēs to

166 Gorman, 412-413.

167 Segundo, *Intelecto y Salvacion*, 80.

168 Gorman, 413.

169 Segundo, *Masas y minorías*, 25.

170 Angliski – *fixist*

atradīsim, mēs varēsim izveidot tiltu starp evolūciju un grēku struktūru izpratnē (un ne katrā atsevišķā gadījumā)¹⁷¹”.

Saredzot, ka Šardēns nav bijis konsekvents terminu lietojumā, Segundo izmanto viņa pielietoto analogijas metodi un vienu no centrālajiem viņa ideju formulējumiem: “Pasaulē nekas nevarētu vienā dienā eksplodēt pāri dažādiem sliekšņiem (lai cik kritiski tie būtu), kurus secīgi šķērso evolūcija, ja vien tas jau nebūtu pastāvējis neskaidrā, pirmatnējā veidā”¹⁷², lai nonāktu pie savas analogiskās izpratnes par sakarību starp ļaunumu un vainu:

Citiem vārdiem sakot, ja evolūcija ir universāla, visām enerģijām vai to degradācijām, ar kurām mēs sastopamies cilvēka līmenī, vajadzētu būt ne tikai vienkāršai analogijai, bet arī *nepārtrauktības analogijai* ar enerģijām un degradācijām, kas ir acīmredzamas citos primitīvākajos stāvokļos. Ja pastāv tas, ko mēs saucam par vainu vai grēku cilvēka līmenī, kaut kam ne tikai līdzīgam, bet arī sagatavojošam vajadzētu parādīties zemākos vai agrākos līmeņos. Ir pilnīgi skaidrs, ka šajos līmeņos mēs neatrodam tā īpašo pazīmi: apzināti ļaunu darbību.¹⁷³

Tas, ko Segundo atrod, ir tendence pretoties evolūcijai, izmantot vienkāršotus un ātrus risinājumus, nerūpējoties par ietekmi uz kopējo ainu, svinēt kvantitatīvas uzvaras, taču tapt pārspētam kvalitatīvi un tapt izmantotam augstākos evolūcijas līmeņos.

Darbā “Evolūcija un vaina” Segundo sniedz nedaudz atšķirīgu skatījumu uz entropiju, saistot to ar *nekārtno iekāri*, kuru var saprast arī kā instinktus. Kā iedzimtā grēka sekas tā ir daļa no cilvēka iedzimtības. Koncentrējoties uz personības struktūrām, Segundo norāda:

Tā netiek iegūta brīvprātīgi, bet tiek saņemta ar cilvēka būtību. Pēc definīcijas tā ir negatīva grēku sagatavojoša tieksme, kaut kas uz to virzošs. Tā ir tas, ko mēs vienā terminoloģijā varētu nosaukt par nebrīvprātīgo strukturālu grēku, kas pastāv pirms cilvēka, ārpus tā un viņa *iekšienē*.¹⁷⁴

Tomēr, lai gan cilvēki ir strukturāli tendēti pretoties evolūciju veidojošām enerģiju sintēzēm, tā notiek, pateicoties pretējam procesam – negentropijai, kas virza struktūras uz kompleksākām un jaudīgākām enerģijas sintēzēm un koncentrācijām.

Gormana atzīmē, ka pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados Segundo strukturālā grēka interpretācijai ir sācis izmantot Zigmunda Freida pētījumus par instinktiem un īpaši viņa idejas par cilvēka psihiskās enerģijas jeb libido sadalījumu. Tas kopsakarībā ar Šardēna apcerējumiem par entropiju ir devis grūdienu Segundo formulēt *enerģijas ekonomijas principu*, kuru viņš pretstata *fiksētajai* eklezioloģijai un bībeliskajai hermeneitikai.

171 Juan Luis Segundo, *Evolution and Guilt* (Maryknoll, New York: Orbis, 1974), 21.

172 Pierre Teilhard De Chardin, *The Phenomenon of Man* (New York: Harper and Row, 1959), 71.

173 Segundo, *Evolution and Guilt*, 25.

174 Segundo, *Evolution and Guilt*, 25-26.

Freids darbā “Civilizācija un tās neapmierinātība”¹⁷⁵ raksta: “Tā kā cilvēka rīcībā nav neierobežota daudzuma psihiskās enerģijas, viņš atrod, ka ir spiests izpildīt savus uzdevumus, izmantojot izdevīgu libido sadalījumu.” To Segundo izvērš entropijas izpratnes kontekstā:

Evolūcijas virzības iespējas nesastāv no neizpildamā uzdevuma iegūt lielākus enerģijas daudzumus, bet gan spējas sadalīt šo enerģiju tā, lai labāk tiktu izmantota viena un vienīgā latentā enerģija. [...] Enerģijas *ekonomija* pastāv izpratnē, kādu enerģijas daudzumu var atvēlēt pārdomām un dāsnumam, un cik daudz vēl jāpatur instinktīvas dzīves uzturēšanai.

Būtiski ir tas, ka šī principa ievērošanai nav jānovēd pie egoisma. Segundo interpretē Freidu, aizrādot, ka sava tuvākā mīlestības princips var tikt īstenots gadījumā, ja izpildās noteikti priekšnosacījumi. Instinktu vadītie cilvēki vienmēr pastāvēs spriedzē starp resursu ietilpīgo izvēli mīlēt no savas būtības centra vai pievienoties *masifikācijai* – degradēt uz zemākām enerģijas formām. Šajā kontekstā ir būtiski izprast pestīšanas un žēlastības nozīmi enerģijas ekonomijas kontekstā.

Masas un minoritātes ir tikpat mūžīgas kā skaitliskā dzīvības niecība attiecībā pret neorganisko matēriju. Un tāda pati proporcija noteikti tiks atrasta arī attiecībā uz mīlestību, kas veido personīgo centru sintēzi – bagātīgu, bet dārgu enerģiju – iepretī ar instinktīvai, mehāniskai viendimensijas rīcībai. Lai taupītu enerģiju attieksmēm, kurām piešķiram lielāku vērtību, *mēs izvēlamies neizvēlēties* lielākajā daļā no mūsu pārējās rīcības. Brīvība prasa lielas enerģijas izmaksas, un šīs izmaksas liek mums būt solidāriem ar individuālajiem un grupas mehānismiem.¹⁷⁶

Arī Gormana uzsver¹⁷⁷ Segundo novērojumu, ka pat Jēzus ir bijis pakļauts šiem pašiem mehānismiem, izdarot izvēles vienus mīlēt, bet citus izslēgt no savas uzmanības, piemēram – ieslodzīto Jāni Kristītāju vai sirofeniķiešu sievieti, kam sākotnēji tika atteikta viņas bērna dziedināšana. Šeit Segundo ir veicis fenomenoloģisku refleksiju par vardarbību, konstatējot, ka tajā piedalās visi, kaut vai atsakot kādam savu uzmanību. Segundo turpina, norādot, ka izmantoto līdzekļu novērtējums ir piemērots kristīgajai morālei, kas būtībā, taču ne ekskluzīvi, ir mērķu morāle.

Attiecībā uz Jēzus pieredzi ar enerģijas ekonomiju, Segundo raksta: “Tikai ideālistiska Jēzus vienkāršošana var pasniegt viņu kā nodevušos mīlestībai bez robežām, bez pretestības, bez vardarbības.”¹⁷⁸

175 Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontents* (New York: W.W. Norton and Co., 1962), 50-51.

176 Segundo, *Liberation of Theology*, 224-225.

177 Gorman, 421.

178 Segundo, *Liberation of Theology*, 165.

3. Pasaules grēks un sociālie mehānismi

Kā esam aplūkojuši iepriekš, Gormana atzīmē, ka Segundo sākotnēji ir iecerējis savu izpratni par strukturālo grēku balstīt evaņģēlista Jāņa piesauktajā *pasaules grēka* jēdzienā, taču vēlāk ir izšķīries to saistīt ar iedzimtā grēka jēdzienu. Jebkurā gadījumā viņš ir raudzījies pēc kristīgās teoloģijas ekvivalenta pasaulīgajiem mehānismiem, kas paverdzina, kavē un attur cilvēku no viņa pašrealizācijas brīvības. Līdzās iepriekš aplūkotajām indivīda dzīves struktūrām, kuras padara brīvību un mīlestību par enerģētiski dārgām izvēlēm, Segundo ir aplūkojis determinisma un brīvības jautājumus arī sociāli-politiskajā dimensijā. Kā norāda Gormana¹⁷⁹, Segundo ar sabiedrību saprot kaut ko pamatīgāku par vienkāršu jau noformējušos indivīdu kopumu, viņa izpratnē tā ir cilvēcisko attiecību sistēma, kas formē gan indivīda lomu sabiedrībā, gan viņa cilvēcisko stāvokli.

Attiecīgi mēs nevaram runāt par divu veidu apziņu, vienu individuālo un otru sociālo, kas tiktu pievienota pirmajai, bet tikai par vienu *es* apziņu, kas nepieciešami tiek veidota mūsu pašu iekšienē tā, ka pat individuālistiskas attieksmes gadījumā, kad mēs sakām *es*, to jau apdzīvo citi (Fihte).¹⁸⁰

Cilvēku sabiedrības normas, vērtības un attieksmes vienlaikus izsaka gan to, kā cilvēki saprot savas attiecības, gan attaisno tās jeb, citiem vārdiem sakot – morālās struktūras pieņem ideoloģiskā attaisnojuma raksturu. Segundo ir bijusi divējāda attieksme pret ideoloģijas jēdzienu. Kā aplūkojam viņa interpretatīvās shēmas kontekstā, ideoloģijas ir daļa no sociālo mehānismu homeostatiskā regulējuma, tomēr Segundo ir attiecies pret ideoloģiju tradicionāli negatīvi, norādot, ka tā ne tikai iespēlē indivīdam jaunus determinisma avotus, bet arī attaisno un turpina dominances struktūras¹⁸¹.

Gormana norāda¹⁸², ka Segundo saredz ideoloģiju kā grēku Jāņa evaņģēlija *pasaules grēka* kontekstā. Mēģinot rast teoloģisku bāzi grēka, kas nav brīvās gribas akts, bet gan paverdzinošs apstāklis, evolucionārai interpretācijai, Segundo ir ielasījis šajā frāzē *pasauli*, kas darbinās mehāniski akli, kā pašpietiekams un noslēgts mehānisms. Kosmos, kas darbojas mehāniski, nav spējīgs saņemt Jēzu, jo to paverdzina meli, kurus viņš identificē ar ideoloģiju.

Pasaules grēks pastāv struktūrā, kuras dēļ cilvēka darbības patiesajā nozīmē tiek slēptas no paša cilvēka. Mēs varētu, nebaidoties kļūdīties, interpretēt, ka pasaules atsvešinošais grēks ir *ideoloģija*.¹⁸³

179 Gorman, 422.

180 Segundo, *Grace and the Human Condition*, 38.

181 Gorman, 423.

182 Gorman, 423.

183 Segundo, *Evolution and Guilt*, 52.

Šī kosmosa nespēja pieņemt patiesību sociālajā sfērā izpaužas kā konservatīvi sociālie mehānismi, kas darbojas noslēgtā sistēmā, un nevar atvērties jauninājumiem: “Citiem vārdiem sakot, konservatīvā ideoloģija maldina, izveidojot slēgtu loku, kurā viss ir fiksēts: vēlme, mīlestība, zināšanas.¹⁸⁴” Šo realitātes apslēpšanu jeb sociālos melus var uzvarēt vienīgi Jēzus Kristus gaisma, kas kā žēlastības jeb negentropijas kvalitatīvā darbība vienmēr pastāvēs spriedzē ar kvantitatīvo spēku šķietamo uzvaru. „Ir skaidrs, ka Jēzus aiziet, lai šai pasaulei dotu savu vēsti; bet nevis pakļaujoties tās mehānismam, bet ar savu gaismu izklīdzējot melus, kas to paralizē, tiesājot tās konservatīvo ideoloģiju ar savas patiesības atklāto spēku.¹⁸⁵” Jēzu šajā pasaulē ienāda¹⁸⁶ tie, kas atteicās šķirties no pierastā jeb, mūsdienu vārdiem sakot – iziet no komforta zonas. “Tad galvenais grēks, uz kuru atsaucas evaņģēlists, ir nevis atsevišķs likuma pārkāpums, bet gan vēstures politiska noliegšana.”¹⁸⁷

Gormanā secina¹⁸⁸, ka Segundo ir apzinājies, ka *pasaulē grēks* varētu kalpot par labu teoloģisko bāzi strukturālā grēka pamatošanai, īpaši, tādēļ, ka tas ir teoloģiski samērā neizvērstas bībeliskais dotais grēka un žēlastības kolektīvai interpretēšanai. Līdzās tam Segundo ir saskatījis, ka šāda analīze varētu sniegt atbalstu Šardēna idejai, ka “autentisks Visuma evolūcijas redzējums, infrahumāns un vēsturisks, neizslēdz, bet, gluži pretēji —tas paredz grēka izšķirošo nozīmi.¹⁸⁹” Tomēr Segundo ir izšķīries par labu iedzimtajam grēkam kā strukturālā grēka atvasināšanas pamatam divu apsvērumu dēļ: 1) tā statiskais¹⁹⁰ lasījums ir atsvešinājis un izolējis šo jēdzienu, un 2) tas kalpo par pamatu cilvēces solidārā likteņa izpratnei. Viņš raksta: “Tad mums šķiet, ka ir vērts censties izraut šo dogmu no postošās individuālisma ietekmes, lai atdotu tai tās autentisko atbrīvojošo saturu.”¹⁹¹

4. Iedzimtais grēks kā strukturālā grēka teoloģiskais pamats

Gormanā norāda¹⁹², ka teoloģisko diskusiju fons laikam, kurā Segundo ķērās pie iedzimtā grēka koncepcijas pārskatīšanas evolucionārās izpratnes gaismā, bija Latīņamerikas teologu neapmierinātība ar *Gaudium et Spes*¹⁹³ ignoranci attiecībā uz grēka strukturālajām

184 Segundo, *Masas y minorías*, 41

185 Segundo, *Masas y minorías*, 42.

186 Jņ 15 “18. Ja pasaule jūs ienīst, ziniet, ka tā pirms jums mani ienāda. 19. Ja jūs būtu no pasaules, pasaule savējos mīlētu. Bet tā kā jūs neesat no pasaules, bet es jūs no pasaules izredzēju, tad pasaule jūs ienīst.”

187 Segundo, *Masas y minorías*, 44.

188 Gorman, 424.

189 Segundo, *Evolution and Guilt*, 87.

190 Angliski – *immobilist*

191 Segundo, *Evolution and Guilt*, 88.

192 Gorman, 428.

193 *Gaudium et Spes*, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html (skatīts 16.05.2021)

dimensijām. Koncilu diskusijās nav tikusi pievērsta uzmanība vajadzībai pārformulēt iedzimtā grēka izpratni atbilstoši evolucionārajiem atklājumiem un diskutēt par sākotnējā grēka, kas ir bijis piedēvēts mītiskajiem pirmajiem vecākiem, pārnesi bioloģiskā veidā.

Līdzās tam, Segundo un viņa domubiedri bija dziļi neapmierināti ar politisko un ekonomisko atkarību no pasaules industrializētajām lielvarām un ilgstošo reģionā valdošo apspiešanas un represiju režīmu, kas bija graužoši ietekmējis reģiona sociālo ekoloģiju. Viņš lūkojās pēc skaidras vīzijas, kas mobilizētu ļaužu masas un saredzēja, ka “kristietība veido visaugstāko aicinājumu bagātākā, sarežģītākā, dialektiskā formā pārdomāt elementus, kas veido cilvēka esamību — gan individuālo, gan sociālo.”¹⁹⁴

Segundo apzinājās, ka statistiska un vienkāršota iedzimtā grēka izpratne ir barjera evolucionārai strukturālā grēka interpretācijai. Aiz garās argumentāciju ķēdes, kas aizstāvēja domu, ka pirms struktūru nomaiņas ir jānotiek personiskajām transformācijām, viņš saskatīja fundamentālu adekvātas grēka interpretācijas problēmu. Viņš raksta:

Bet, iespējams, pats interesantākais ir apstiprinājums, ka būtībā iedzimtais grēks ir galvenais faktors šai neveiksmei apjaust un novērtēt strukturālās izmaiņas. Un tajā ir paradokss. Iedzimtā grēka dogma ir cilvēku kopienas *strukturālās* solidaritātes dogma. Bet šeit tas tiek izmantots tieši, lai noliegtu šo strukturālo raksturu un piedāvātu *individuālu* izvairīšanos no grēka, kas esot vispārināms vairošanās ceļā – no indivīda uz indivīdu.¹⁹⁵

Gormanā norāda¹⁹⁶, ka Segundo ir uzskatījis, ka iedzimtā grēka statistiskais interpretācijas veids ir veicinājis teologu uzskatus, ka strukturālais grēks ir individuālo grēku akumulācija. Secīgi, pirms strukturālajām transformācijām ir jānotiek virknei personisko konversiju. Pretēji tam, Segundo ir vēlējis parādīt, ka cilvēka dzīves struktūras, tādas kā instinkti, sabiedriskās struktūras – institūcijas un ideoloģiskie mehānismi, atstāj *ļauuma* iespaidu uz cilvēka instrumentalitāti. Iedzimtā grēka interpretācijai evolucionārajā tvērumā viņš izmanto *nekārtnās iekāres* doktrinālo koncepciju, kas tajā laikā ir tikusi diskutēta *dabiskā grēka*¹⁹⁷ kontekstā.

Laikā, kad Segundo formulēja savas idejas, tika apspriesti pāvesta Pija XII enciklikā *Humani Generis*¹⁹⁸ sniegtie formulējumi, tai skaitā – pievienošanās viedoklim, ka Raksti nav lasāmi tikai vēsturiski un atstātā iespēja kaut kad nākotnē savienot evolūcijas un iedzimtā grēka koncepcijas. Gormanā norāda¹⁹⁹ uz Segundo analīzi par šiem *Humani Generis*

194 Segundo, *Teologia abierta III*, 334.

195 Segundo, *Evolution and Guilt*. 68 .

196 Gorman, 427.

197 Latīniski – *peccatum naturae*

198 *Humani Generis*, http://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_12081950_humani-generis.html (skatīts 16.05.2021)

199 Gorman, 428.

jautājumiem – viņš ir uzskatījis, ka pāvests ir vēlējis izvairīties no sadursmes ar zinātniekiem, kā tas ir bijis Galileja gadījumā, vēstot, ka viņš neredz, kā doktrīna var tikt saskaņota ar evolūciju, kā galvenās problēmas norādot iedzimtā grēka nodošanu “caur vairošanos nevis atdarināšanu” un kristīšanas jautājumu.

Balstoties uz Šardēna evolucionāro skatījumu, Segundo ir apzinājies viņa pieejas problemātiskās vietas, proti – iedzimtais grēks ir ne tikai iedzimis no sākotnējiem²⁰⁰ vecākiem un visiem pēctečiem ticis nodots bioloģiskā ceļā, bet arī to, ka ir grūti aptverams tas, ka pirmais pāris pašā cilvēces rītausmā ir bijis apveltīts ar tādu apziņas kompleksitāti, lai pastrādātu šādu pasaules mēroga grēku. Lai gan Šardēnam ir pārmests, ka viņš nav piešķīris pienācīgu svaru morālajam ļaunumam vai grēkam, kas ir iedzimtā grēka rezultāts, tā vietā dažkārt vienādojot fizikālo ļaunumu jeb galīgumu ar vainu, viņš ir norādījis, ka, neskatoties uz pastāvīgo noārdīšanās tendenci, matērija, pateicoties Inkarnācijai, aicina cilvēci sadarboties pretī *augstākai esamībai*. Gormanā norāda²⁰¹ uz Šardēna ideju sekotāja Emīla Rido (Émile Rideau) domām, ar kurām ir bijis pazīstams arī Segundo.

Ļaunuma izcelsme nerada tādas pašas grūtības un neprasa tos pašus skaidrojumus Visumā, kura struktūra ir evolucionāra, salīdzinot ar sākotnēji pilnīgi statisku Visumu. Vairs nav nepieciešams meklēt “vainīgo”. Fiziski un morāli traucējumi pašorganizējošā sistēmā rodas spontāni, kamēr vien šī sistēma nav pilnībā sakārtota. *Necesse est ut eveniant scandala.*²⁰² No šī viedokļa iedzimtais grēks — domājot par tā kosmisko pamatu, ja ne vēsturisko parādību starp pirmajiem cilvēkiem, tiecas saplūst ar faktisko radīšanas mehānismu, kurā tas parādās kā negatīvā pretdarbība jeb kontr-evolūcija.²⁰³

Segundo no Šardēna darbiem paņem uzskatu par dialektiku starp entropiju jeb determinismu un brīvību jeb starp iedzimto grēku un Pestīšanu. Šardēns ir uzskatījis, ka Inkarnācija ir avots un virziens matērijas transformācijai caur mīlestību – Kristus ir nācis, lai virzītu kosmosu uz tā pabeigtību nākotnē, aicinot cilvēkus uz radošu sadarbību ar matēriju. Segundo, savukārt, ir uzskatījis, ka pestīšana ietver atbrīvošanu no entropijas, brīvi izvēloties sadarboties ar Pestītāju mīlestības darbā. Cilvēka evolūcija notiek starp entropijas un mīlestības poliemi, dialektiski papildinot vienu otru.

Kristus asinis no radīšanas līdz Visuma piepildījumam pilda savu izpiršanas funkciju (Kol. 1:14, 20), proti, tās cīnās ar sākotnējo kvantitatīvo entropiju, visu esošā dezintegrējošo un deģenerējošo; šī entropija, kas, ciktāl brīvība pamazām rodas pie apvēršņa, arvien vairāk izpaužas kā grēks, un kā grēks, kas nāk no pagātnes, tas ir

200 Angliski – *original*

201 Gorman, 429.

202 No latīņu valodas – *Tam jānotiek, lai radītu šķēršļus.*

203 Emile Rideau, *The Thought of Teilhard de Chardin* (New York: Harper & Row, 1967), 539.

patiesi mūsu, un tajā pašā laikā tas pieder arī cilvēku kopienai, kurā mēs esam dzimuši.²⁰⁴

Kā to apskatījām Segundo interpretatīvās shēmas sakarā, viņš entropijas un mīlestības dialektiskajā pāri redz vietu arī gadījumam jeb varbūtīgam notikumam, atzīmējot, ka entropijas iedarbības rezultātā radusies nenoteiktība paver iespēju gadījumam, kas kļūst par dīgstu, kurā var attīstīties brīvība un mīlestība.

5. Nekārtnā iekāre un instinktīvā dzīve

Gormana aprāda, ka Segundo ir aprakstījis fiksēto jeb klasisko izpratni par cilvēka rīcību kā ainu, kurā cilvēki liek uz svaru kausiem labo un ļauno un brīvi izvēlas vienu no tiem. Ja ainu papildina nekārtnā iekāre, var pamanīt, ka cilvēka virzība no instinktiem uz brīvību ir zināmā veidā determinēta. Segundo to apraksta šādi: “Dieva skatiens uz šo cilvēku, kurš iznāk no viņa paša determinismiem kopā ar mīlestības dievišķo potenciālu, ņem vērā būtisko atšķirību starp šo mīlestību un egoismu, ko infantīlāks redzējums pielīdzina pretējiem svaru kausiem.”²⁰⁵

Gormana savā analīzē piemin, ka Segundo Pāvila vēstījumu lasa kontekstā ar Šardēna un Karla Rānera idejām. Rāners savā darbā “Nekārtnās iekāres teoloģiskais koncepts” ir rakstījis:

Patiesībā, protams, visa *daba*, kas ir piešķirta pirms brīvības, dod pretestību *personas* brīvai un pilnīgai sevis dispozīcijai. [...] Tā kā spontāna darbība notiek pirms katra cilvēka personīgās darbības, neatkarīgi no tā, vai tā ir vērsta uz labu vai ļaunu, un tāpēc, ka katrā no šīm izvēlēm cilvēks nekad pilnībā neabsorbē un personīgi neuzņemas to, kas tas ir, pamatojoties uz tā spontānajām darbībām un to, kas tiek dots pirms tām, izriet, ka dabas un cilvēka duālisms it īpaši tā cilvēka formā, ko mēs saucam par nekārtno iekāri (konkupiscenci), ir kaut kas, kas darbojas gan gadījumā, ja cilvēks savā brīvībā pieņem labu lēmumu pret dabas spontāno vēlmi pēc morāli negatīva labuma, gan arī slikta lēmuma gadījumā pret dabisku tieksmi uz kaut ko morāli labu. Gan labais, gan sliktais morālais lēmums sastopas ar dabas pretestību, stingrību un necaurejamību.²⁰⁶

Segundo konstatē, ka daba ne tikai ignorē cilvēka brīvību, bet arī *uzskata*, ka cilvēks ir daļa no šī mehānisma. Daba darbojas gan cilvēkā, gan ar un ap viņu. Viņš saskata, ka tas

204 Segundo, *Evolution and Guilt*, 83-84.

205 Segundo, *Grace and the Human Condition*, 149.

206 Karl Rahner, *The Theological Concept of Concupiscentia*, in *Theological Investigations I*, trans. Cornelius Ernst, O.P. (Baltimore: Helicon Press, 1961), 364-365.

notiek enerģijas ekonomijas principa ietvaros: “Mūsos un ārpus mums, kā saka Pāvils, dzīvo likums, lietu likums, kas liek mums ar minimālu piepūli pārveidot sevi par vēl vienu lietu.²⁰⁷”

Segundo atzīmē, ka, salīdzinot ar statisko teoloģisko skatījumu, šāda sistēmiska teoloģiskā skatījuma ietvaros, kurā tiek atzīts, ka cilvēka stāvokli nosaka nekārtnās iekāres apstākļi, samazinās arī viņa iespējas pastrādāt īpaši smagus grēkus. Visas cilvēka darbības notiek nepārtrauktā grēka klātesamībā²⁰⁸, kas, no otras puses, ir unikāls radišanas apstāklis. Visi cilvēki ir *līdzzinātāji* grēka strukturām un tādēļ Segundo ir uzskatījis par svarīgu pārceļt diskusiju no individuālajiem grēkiem uz iespējām efektīvi realizēt mīlestības uzstādījumu sabiedrības norisēs. Kā norāda Gormana, Segundo šādi ir izmantojis Rānera izpratni par grēka strukturālo dabu un sasaistījis nekārtno iekāri kā nepārtraukto grēka klātbūtni ar entropijas ideju. Attiecībā uz cilvēka integritāti Rāners ir salīdzinājis Ādama stāvokli, kurā viņam bija pilna integritāte, t.i. pilnīga iespēja darīt labu vai ļaunu, ar vēlāku cilvēku integritātes zaudēšanu:

Jo pat tad, kad mēs neaplūkojam pretošanos spontānajai rīcībai vērstai uz morāli labu lēmumu, nekārtnās iekāres būtība, kā mēs to iedomājamies, ir tāda, ka tā neļauj cilvēka personīgajam lēmumam sasniegt pilnīgu un galīgu pārvaldību pār viņa dabu, ņemot vērā tam pretēji vērsto dabas inerci.²⁰⁹

Gormana norāda²¹⁰ uz Segundo aizrādījumu, ka tradicionālā teoloģija ar nekārtno iekāri jeb tendētību uz ļaunumu saprot to, ko pašlaik saprot ar instinktiem. Tādējādi, tradicionālā teoloģija ir netieši un negribēti izmantojusi evolucionāru pieeju, mēģinot raksturot pāreju no instinktīvas uz racionālu cilvēka darbību jeb evolucionārajos terminos – no vienkāršas mehāniskas darbības uz sarežģītām enerģijas sintēzēm.

Pārceļot diskusiju par instinktiem Freida pietiktajās kategorijās, cilvēkiem ar brīvās gribas aktiem iesaistoties savu instinktīvo dabu pārveidē, Freida aprakstītā Erosa un Agapes saistība iegūst evolucionāru perspektīvu.

Ja saskaņā ar Freida domām tas ir tas pats Eross, kurš virza indivīda instinktīvās īpašības pretī grupai un sabiedrībai, vai nevajadzētu secināt, ka Agape ir cilvēciskots Eross, brīvi pieņemts no tā, kurš ir ne tikai objekts, bet arī subjekts un evolūcijas autors savā līmenī? [...] Tāpat mums jāsaprot, ka grēks – un tā ir būtiska sakritība ar Pāvila domu – instinkta līmenī tiek pasniegts kā *Thanatos*, kas nozīmē kā nāve, kā pašsaglabāšanās un regresija uz stāvokli bez ciešanām, kā neparedzēto iespēju, ko sniedz realitāte, noraidīšana.²¹¹

207 Segundo, *Grace and the Human Condition*, 24.

208 Angliski – *occasion*

209 Rahner, *Theological Concept of Concupiscentia*, 372.

210 Gorman, 433.

211 Segundo, *Evolution and Guilt*, 34.

Gormana atzīmē²¹² Segundo izpratni, ka, cilvēkam attīstoties, tīra un brīva mīlestība var izaugt tikai uz egoisma pamata. Instinktīvais bērns bez pestīšanas kļūst par vainu pieaugušajā. Šajā transformācijā papildus grūtības rada iekšējā iedzimtā tendence instrumentalizēt citus savai baudai.

6. Grēka paulīnistiskā interpretācija

Analizējot Segundo centienus balstīt strukturālā grēka izvērsumu iedzimtā grēka jēdzienā, Gormana apskata²¹³ viņa uzskatus par Augustīna pieļauto kļūdu, kas ir rezultējusies nepareizā pieņēmumā, ka cilvēku grēcīgums ir iedzimts no vēsturiskā Ādama. Segundo aizrāda, ka Augustīns ir nepareizi interpretējis Pāvila tekstu: "... tāpat kā grēks ienāca pasaulē *tikai* caur vienu cilvēku un caur grēku nāve, un līdz ar to nāve sasniedza visus cilvēkus, *jo* visi grēkoja "(Rom 5:12): viņš tekstu lasīja šādi: "... nāve sasniedza visus cilvēkus, *kurā* visi grēkoja." ²¹⁴

Segundo atsaucas uz labi zināmu apstākli, ka Augustīns ir izmantojis neprecīzu šo Rakstu vietu tulkojumu, īpaši Rom 5:12, līdz ar ko piešķīris pirmajam Ādama grēkam jeb iedzimtajam grēkam kvazi-maģisku nozīmi. Segundo pievienojas uzskatam, ka Pāvila patiesā vēsts ir ne līdz galam skaidra, un ierosina, ka Ādamu var uzskatīt par figūru, kas ir pieteicis Grēka valdīšanu pasaulē, kas turpinās, visiem cilvēkiem pievienojot savus grēkus. "Ādama grēks nevar būt par *cēloni* tam, ka Pāvils visus uzskata par grēciniekiem."²¹⁵ Gormana norāda²¹⁶, ka šāda izpratne starp Bībeles pētniekiem ir pastāvējusi jau no pagājušā gadsimta piecdesmitajiem gadiem, citējot Andrē-Mariju Dubarli²¹⁷, kurš aizrāda, ka tad, kad Pāvils saka: "nāve izplatījās uz visiem cilvēkiem, jo visi cilvēki grēkoja"²¹⁸, Pāvils, iespējams, tikpat labi runā par ļauniem darbiem, kurus visi cilvēki faktiski ir izdarījuši iedzimtā grēka neizbēgamo seku un izpausmju ietekmē.

212 Gorman, 434.

213 Gorman, 444.

214 Segundo, *Humanist Christology of Paul*, 76.

Angliski – "... just as sin entered the world through one human being *alone*, and through sin death, and thus death reached all human beings *because* all sinned" (Romans 5:12): he read the text as "... death reached all human beings *in whom* all sinned."

215 Segundo, *Humanist Christology of Paul*, 82.

216 Gorman, 444.

217 André-Marie Dubarle, *The Biblical Doctrine of Original Sin*, trans., E.M. Stewart (New York: Herder and Herder, 1964; Paris: Editions du CERF, 1958), 154.

218 Rom. 5:12

Līdzās tam, Segundo pat lielāku uzmanību ir piešķīris Romiešiem 5 Pāvila formulētajam pretnostatījumam starp Ādama pieteikto Grēka valdīšanu un Jēzus pieteikto Žēlastības valstību – kamēr nekārtā iekāre un ļaunums rada ciešanas pretojoties cilvēku brīvībai, Kristus žēlastība dialektiski darbojas pret šo tendenci.

Gormana pievērš uzmanību Segundo nošķīrumam starp Grēku kā sistēmisku parādību vai mehānismu, kas mājā cilvēka miesā un veido cilvēcisko nosacītību, no grēkiem (uzsverot daudzskaitli!), kas veido tā redzamos fragmentus. Šeit Segundo izdara pārsteidzošu indukciju, ierosinot domu, ka grēki varētu būt dievišķā plāna sastāvdaļa, lai izgaismotu sistēmisko Grēku: “Vai *grēkiem* varētu piemist funkcija, kas ir pat antagoniska *Grēkam*? Citiem vārdiem sakot, vai grēki varētu veidot daļu no Dieva žēlastības plāna?”²¹⁹ Šādi viņš ir izaicinājis atbrīvošanās teologus nesekot klasiskajam iedalījumam, kas uzlūko grēku un žēlastību kā pilnīgus pretstatus, bet veidot jaunu evolucionāru epistemoloģiju, kas izmanto sistēmisko loģiku.

Gormana izceļ²²⁰, ka Segundo nolūks ir bijis palīdzēt katoļiem izkāpt no lineārās mentalitātes, kas atstāj paralizējošu baiļu ietekmi no grēkam sekojošā soda. Bailes no sevis pašā grēcīguma atņem psihisko enerģiju, kas ir nepieciešama evolucionārajā līdzdarbībā ar Radītāju. Pāvila formulētais *grēka likums locekļos* darbojas cilvēka fiziskajā un sociālajā miesā, vedot uz pašapmānu pa mazākās pretestības ceļu, taču Segundo lasījumā Augšāmcelšanās apsolījums jeb negentropijas uzvara pārvar Grēka valdījumu. Segundo strukturālā grēka teoloģijas pamatā ir optimisms par cilvēcisko pūļu jēgpilnumu.

²¹⁹ Segundo, *Teologia abierta III*, 272.

²²⁰ Gorman, 446.

V. Diskusija, piemēri un secinājumi

Šajā nodaļā iztirzāsim un izdarīsim secinājumus par Segundo evolucionārās teoloģijas un tajā ietvertā sistēmiskā skatījuma uz grēku piemērotību aktuālu gadījumu sociālajās un bioloģiskajās norisēs analīzei.

1. Diskusija: strukturālā grēka izpausmes sociālajā jomā

Segundo formulētā izpratne par strukturālo grēku raisa praktiskas implikācijas. Ja cilvēks ar savām bioloģiskajām struktūrām iedzimst konkrētā vēsturiskā mirkļa sociālajās struktūrās, kas kopā ar citiem dabas procesiem kā gigantiski sarežģīti mehānismi masīvi ietekmē viņa iespējas paust savu brīvo gribu, kādas ir iespējas izbeigt vai mazināt šī strukturālā grēka iespaidu? Grēka izpratne indivīda brīvās gribas izpausmes līmenī paredz izeju caur sirdsapziņas izmeklēšanu, nožēlu un absolūciju. Vai un kādas iespējas pastāv mainīt grēka mehānismus struktūrās, kas ir cilvēku pašu radītas – sociālajās struktūrās?

Pirms meklējam atbildes caur konkrētu piemēru analīzi aplūkosim kanādiešu teoloģijas profesora, kas tiek uzskatīts par ietekmīgu Vatikāna II koncila laika teologu – Gregorija Bauma²²¹ (*Gregory Baum*) pārdomas par sociālā grēka iedabu un izpausmēm. Viņa darbi ir piemērs tam, ka idejas par grēka strukturālo dabu nav ekskluzīva atbrīvošanās teoloģijas vai trešās pasaules valstu teologu problemātika. Bauma *kritiskās teoloģijas* uzskati cieši sasaucas ar Segundo *teoloģijas atbrīvošanas* idejām un veido bagātinošu diskusiju ar tām. To abu uzmanības lokā ir kritiska reliģiskās apziņas struktūru izvērtēšana, kas aicināta uzrādīt ideoloģiskas vai patoloģiskas tendences reliģiskajās tradīcijās²²², kuras traucē un kavē kristīgās vēsts adekvātu izplatīšanu. Bauma veiktais teoloģiskais izvērsums ekoloģijas un sociāli-politisko norišu ideju jomā pārstāv atbrīvošanās teoloģijas pieteikto virzienu gan Ziemeļamerikā, gan dialogā ar Vatikānu.

Baums izšķir četrus sociālā grēka līmeņus²²³. Pirmajā līmenī sociālais grēks ir praktiski nemanāms. Tas sastāv no netaisnībām un dehumanizējošām tendencēm, kas ir iebūvētas – apzināti, bet biežāk aiz nevēlēšanās, cilvēku kolektīvās dzīves institūcijās – sociālajās, politiskajās, ekonomiskajās, reliģiskajās un citās. To cilvēku dzīvju

221 G.Bauma dzīves gājums: <https://www.ncronline.org/news/people/gregory-baum-influential-theologian-vatican-ii-era-dies-94> (skatīts 16.05.2021)

222 Michael W. Higgins, *The Journalist as Theologian: A Tribute to Gregory Baum* (Commonweal, December 2, 2011), 16. <https://core.ac.uk/download/pdf/231041553.pdf> (skatīts 23.05.2021)

223 Gregory Baum, *Religion and Alienation: A Theological Reading of Sociology* (New York, Paulist Press, 1975), 201-202.

dehumanizējošās sekas parādās ilgākā laika posmā un var paiet vēl ilgāks laiks līdz tiek izprasta institūciju ietekme uz cilvēku grupu likteņiem.

Otrajā līmenī sociālo grēku veido kultūras un reliģiskie simboli, kurus sabiedrība veicina un kopj, tādējādi leģitimizējot un pastiprinot netaisnīgās institūcijas un intensificējot to kaitējumu plašam cilvēku lokam. Segundo analizē tas atbilst ideoloģiju definīcijai. Caur indoktrinācijas procesu tās var kļūt par praktiski nepamanāmiem apziņas mehānismiem. Tāds ideoloģiskas struktūras elements var būt, piemēram – iepriekš aplūkotais *privatizētā grēka* jēdziens, kas pārliecina cilvēkus, ka tikai indivīdi var būt grēka avoti un aizsedz skatu uz institucionalizētajām destruktīvajām tendencēm.

Trešajā līmenī sociālais grēks izpaužas jau kā maldīga indivīdu apziņa, kas šo institūciju un ideoloģiju iespaidā iesaista cilvēkus kolektīvās destruktīvās darbībās, vienlaikus radot šķietamu pārliecību par šo darbību pareizību. Šī maldīgā apziņa pastiprina ļaunuma iedarbību, maskējot to ar viltus mērķiem un jēgu. Šeit starp piemēriem var minēt orientāciju uz panākumiem, individuālisma un konkurences glorificēšanu. Tas sasaucas ar Segundo pārdomām par grēku, kas saviem mērķiem ir pakļāvis bauslību un rituālās prakses, kuras tiek izpildītas automātiski jeb pa *mazākās pretestības ceļu*. Baums norāda, ka šajā apziņas līmenī var sākties individuāla atskārsme par sociālā grēka ietekmi, kas Gara vadībā var aizvest uz distancēšanos un norobežošanos no sabiedrības funkcionēšanā iebūvētajām netaisnībām.

Sociālā grēka izpausme ceturtajā līmenī ir kolektīvie lēmumi, kurus pieņem cilvēki ar maldīgajām apziņām. Lai gan formāli šādi lēmumi, kas tiek pieņemti dažādos kolektīvos forumos – padomēs vai parlamentos, var šķist daudzpusīgi apspriesti un brīvo gribu izpausmes, faktiski tie atražo greizumu, kas ir iebūvēts institūcijās un sevi neizmeklējošās apziņās. Baums atzīmē, ka šajā līmenī personīgais grēks vistiešāk iesaistās sociālā grēka radīšanā un paplašināšanā. Šajā vietā persona vai personu grupa ar apzināti ļauniem nodomiem var būtiski pavairot institūciju nodarīto ļaunumu jeb Segundo kategorijās runājot – dehumanizēt cilvēku savstarpējo attiecību struktūras.

Baums, kā piemēru šim iedalījumam, analizē 1974.gada Kanādas bīskapu rakstīto pastorālo vēstuli par badu atsevišķos pasaules rajonos “Daloties dienišķajā maizē”. Tajā bīskapi norāda uz problēmas sakni – brīvā tirgus ekonomikas principiem. Situāciju nav iespējams pēc būtības mainīt ar individuālās vai kolektīvās žēlsirdības aktiem – ziedojumu kampaņām, bet ir jāaktualizē saruna par brīvās tirgus ideoloģiju kā tādu un cilvēku spēju, darbojoties šajā ideoloģijā, adekvāti nodrošināt līdzcivīļu eksistenciālās vajadzības. Pārtikas sadalījumu pasaulē nosaka nevis vajadzības, bet gan maksātspējā balstīts pieprasījums, kuru,

savukārt, stimulē peļņas maksimizācijas uzstādījums. Vēl vairāk – pārtikas krājumi tiek apzināti kontrolēti un manipulēti veidos, kas palielina to cenu. Kā norāda bīskapi – pretrunas ir iebūvētas pašā sistēmā, kuras mērķis ir nevis visu cilvēku vajadzību ievērošana, bet gan peļņas princips.

Saskaņā ar Bauma četrpakāpju izvērsumu pirmā līmeņa sociālā grēka izpratne uzrāda, ka brīvā tirgus mehānismos ir iebūvēta netaisnība, kuru nespēj labot nekāds individuālās žēlsirdības un labdarības apjoms. Brīvais tirgus mūsu sabiedrībā ir legītimizēts kulturālo un reliģisko simbolu jeb sociālā grēka otrajā līmenī. Tātad, atsaucoties uz Segundo interpretatīvās shēmas vietu, kurā ir runa par iedzimtības un homeostatiskajiem mehānismiem – situācijas izmaiņai ir jāmodificē vērtību sistēma. Tomēr, sacelties un argumentēt pret tirgus ekonomiku nozīmētu iet pret plašu masu – atceramies, ka Segundo ar šo terminu apzīmē ļaudis, kas nekritiski iet *mazākās pretestības ceļu*, nerūpējoties par negentropiju savos uzskatos, apziņās indoktrinēto un akceptēto “sociālo patiesību” pastāvēšanu. Tas ir Bauma sociālā grēka trešais izpratnes līmenis. Bīskapu vēstules mērķis ir aktualizēt Kristus sekotāju sirdsapziņas izmeklēšanas mehānismu, iekļaujot tajā arī individuālo atbildību par lēmumiem, kurus personas pieņem kolektīvajos forumos, uz kuriem Baums, runājot par sociālā grēka ceturto līmeni, norāda kā uz vietām, kurās individuālie grēki, piemēram – alkatība un varaskāre, var multiplicēt strukturālā grēka ietekmi un daudzkāršot grēka algu – nāvi, caur dehumanizāciju neļaujot realizēties marginalizēto cilvēku potenciālam.

Baums runā arī par sociālā grēka meta-ietekmi – atsvešināšanos²²⁴, ar to saprotot indivīda darbības jēgas un mērķa zudumu, kas rodas, savā dzīvē saredzot tikai sociālā grēka mehānismu entropisko ietekmi, vai arī pieņemot ideoloģiju, kuras vadlīnijas ir teleoloģiski limitētas. Tā faktiski ir neklātesamība Segundo aprakstītajā Dieva valstības veidošanas projektā. Reliģija šādā situācijā labākajā gadījumā tiek uztverta kā aizmukšana jeb *eskeipisms* – vieta, kur patverties no apkārtējās pasaules nepanesamā spiediena.

Baums uzstāj²²⁵, ka kristīgo teologu pienākums ir neiestrēgt morālteoloģijas vienpusējā izpratnē par grēka privāto raksturu un raudzīties uz individuālo grēku un sociālā grēka dialektisko sakarību. Protams, cilvēkiem ir jānorāda uz viņu brīvās gribas potenciālu un tās radīto atbildību par viņu darbībām vai bezdarbību. Taču, no otras puses, teologiem ir skaidri jāsaprot, jāatklāj un jāiestājas pret sociālajiem mehānismiem un institūtiem, kas maldina, sagroza vai apslēpj cilvēka sūtību būt par līdzradītāju un līdzstrādnieku Dieva valstības projektā.

224 Baum, *Religion and Alienation*, 203.

225 Ibid., 204-205.

2. Piemēri

Aplūkosim dažus aktuālus piemērus strukturālā grēka klātesamībai cilvēku dzīvēs.

2.1. Žēlastības struktūras

Vieglas brokastis skaistā vasaras svētdienas rītā pirms došanās uz Svēto Misi – uz galda, kas pārklāts ar sniegbaltu galdautu ir kafijas tase, grauzdiņš ar avokado šķēli un vāze ar sulīgi sārtām rozēm (kas diemžēl nesmaržo). Kur te ir grēks? Ja vien neesam piederīgi pie Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus Baznīcas, kas savam praktiskās bauslības sarakstam ir pievienojusi atteikšanos no kofeīnu saturošu dzērienu lietošanas, tradicionālās morāloteoloģijas kontekstā mēs varam nesaredzēt neko nosodāmu vai grēcīgu. Aina ir citāda, ja aplūkojam šo situāciju sistēmiski jeb caur strukturālā grēka prizmu.

Kafijas pupiņas var būt audzētas milzu plantācijās, plaši pielietojot pesticīdus, uz zemēm, kas ir atspiestas (cinisks biznesa žargons, kas apzīmē visu darbību, tai skaitā vardarbīgu un kvazi-leģitīmu, spektru, lai iegūtu iekāroto aktīvu) vispirms no lietusmežiem un tad no to agrākajiem īpašniekiem, bet viņi paši padarīti par algādžiem ar atalgojumu, kas nedod cerības ne viņiem, ne viņu bērniem izkļūt no šī sociālā slāņa.

Ļoti iespējams, ka galdauta sniegbaltais mirdzums ir panākts, mazgājot to ar fosfātus saturošiem savienojumiem, kas tālāk ir nokļuvuši ūdenstilpnēs, veicinot to eitrofikāciju²²⁶.

Situācija avokado industrijā ir vēl dramatiskāka nekā kafijas audzēšanā. Līdzās tipiskām milzu apjoma plaša patēriņa lauksaimniecības kultūras ražošanai piemītošajām netaisnībām un greizumiem – plaša mežu izciršana, ievērojama oglekļa dioksīda pēda preces starpkontinentālai nogādāšanai tirgū, ūdens un lauksaimniecības zemju atņemšana vietējiem iedzīvotājiem, spēju tradicionālās saimniekošanas izmaiņu ietekmēta sociālās situācijas pasliktināšanās un noziedzības pieaugums²²⁷, situāciju dramtizē avokado pozicionēšana tirgū. Sekojot mārketinga “veiksmes formulai” – jaunu noieta tirgu radīšanai precēm, vajadzību pēc kurām patērētāji iepriekš pat nenojauta, dažu desmitu gadu laikā avokado industrija ir radīta kā “veselīga dzīvesveida” kampaņas “sasniegums”. Notiekošā īpašais cinisms ir apstākļi, ka avokado tiek ieteikts kā veselīga alternatīva tiem, kas vēlas pasargāt planētu no gaļas un piena lopkopības degradējošajām sekām, izvēloties veģetārieša vai vegāna dzīvesveidu. Vēl vairāk – cīņā par patērētāju tiek formētas jaunas cilvēku identitātes –

226 <https://www.motherearthnews.com/nature-and-environment/effect-of-pollution-zmaz70ndzgoe> (skatīts 16.05.2021)

227 <https://www.veganfoodandliving.com/features/is-our-avocado-obsession-destroying-the-planet/> (skatīts 16.05.2021)

“vegāns”, glutēna vai laktozes nelietotājs (gadījumos, kad lietošanai nepastāv medicīniskas kontrindikācijas), kas var ierobežot citu, nozīmīgāku identitāšu veidošanu.

Rožu stāsts ir līdzīgs. Eiropu ir pārpludinājušas Kenijā audzētas rozes²²⁸. “Mīlestības simbola” izaudzēšanai ir nepieciešams daudz ūdens un daudz pesticīdu, bet to nogādāšanai vāzē uz galda – starpkontinentāli pārlidojumi un kravas automašīnas – refrīžeratori, kas kursē pa visu Eiropu. Tas viss – lai uzturētu “vērtīguma signalizēšanu²²⁹” – kognitīvās reliģijas zinātnes definēto sociālo attiecību parametru, kas uzrāda iesaistīšanās nolūka nopietnības līmeni.

Vadoties pēc Segundo interpretatīvās shēmas, redzam, ka sistēmiska pieeja apstākļu un norišu analīzei uzrāda grēka struktūru iedarbību situācijās, kas vispār nenonāktu lineārās grēka izpratnes jeb morālteoloģijas uzmanības lokā. Cilvēkiem, tai skaitā kristiešiem, pirmās pasaules valstīs tiecoties pēc skaistas un it kā pareizas dzīves, trešās pasaules valstīs tiek noplicināti dabas resursi un cilvēki tiek dzīti nabadzībā. Ievērojot Segundo formulēto cilvēces atbildību, nonākot pie cilvēces evolūcijas stūres, kristiešiem ir jāreflektē par norišu, kurā viņi ir līdzdalībnieki, ietekmi uz globālajiem procesiem – gan ekoloģijas, gan sociālo procesu aspektā. Apzinoties atbildību un saprotot mehānismu iedarbību, ir iespējams formulēt atbildes rīcības.

Pirmkārt, apzināšanās veicināšana, skaidrojot gan sekas, ko aprakstītās darbības atstāj uz citiem cilvēkiem, gan ideoloģiskos mehānismus, kas uz cilvēku un cilvēkā darbojas katrā epizodē. Tas palīdzētu sirdsapziņas izmeklēšanā un veicinātu iespējamu atteikšanos no noteiktiem paradumiem.

Otrkārt, sabiedrības norišu līmenī līdzās diskusijai par noteiktu ideoloģisko uzstādījumu maiņu iespējams veidot atsevišķās grēka struktūrām pretējas *žēlastības struktūras*. Sekulārajās norisēs tā ir dažādu negatīvo ietekmju mazināšanas vai izskaušanas mehānismu veidošana. Tās ir visa veida godīgās tirdzniecības (*fair trade*) organizācijas, piemēram – Kimberlijas process²³⁰, kas vērsts uz *asins dimantu* tirdzniecības izskaušanu, vai *Forest Stewardship Council*²³¹ sertifikācijas sistēma, kas vērsta uz ilgtspējīgas mežu apsaimniekošanas sistēmas uzturēšanu. Tāda ir arī Eiropas Savienības Zaļā kursa taksonomijas iniciatīva²³², kas vērsta uz finanšu aprites pārformatizēšanu, ņemot vērā ekoloģijas un ilgtspējas apsvērumus.

228 <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/eiropas-rozu-tirgu-domine-ziedi-no-afrikas-milestibas-simbola--daudz-pesticidu.a308752/> (skatīts 16.05.2021)

229 *Costly signaling* no raksta: Barrett, Justin L. “Cognitive Science of Religion: Looking Back, Looking Forward.” *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 50, no. 2, 2011, pp. 229–239. JSTOR, www.jstor.org/stable/41307072. (skatīts 16.05.2021)

230 <https://www.kimberleyprocess.com/en/what-kp> (skatīts 16.05.2021)

231 <https://info.fsc.org/> (skatīts 16.05.2021)

Lielāko baznīcu piensums pretdarbībai strukturālajam grēkam ir to veidotās sociālās mācības. Piemēram, Romas katoļu baznīcas Sociālās mācības kompendijs²³³ aptver plašu sociālo attiecību, dabas aizsardzības un politiskās kultūras jautājumu loku.

2.2. Individuālās transformācijas un grēka struktūras

Pasaules bankas 2002.gada pētījumā²³⁴ tiek konstatēts, ka Latvijā ir notikusi valsts sagrābšana (*State Capture*²³⁵). Tā tiek saprasta kā “personu, grupu vai uzņēmumu rīcība gan publiskajā, gan privātajā sektorā, kas ietekmē likumu, noteikumu un citas valdības politiku veidošanu par labu sev, nelikumīgi un nepārredzami nododot valsts amatpersonām privātus labumus.”²³⁶

Tas ir uzskatāms strukturālā grēka piemērs sociālajā jomā, kad individuālo grēku – alkātības, varaskāres, rezultātā ir izveidojusies sociālā grēka struktūra, kas gan caur sabiedrības institūcijām, gan nobīdēm vērtību sistēmās, simbolos un cilvēku apziņās, atražo pati sevi. Līdzīgi, kā to ir novērojis Segundo Latīņamerikā, šī sociālā greizuma autori un izpildītāji tiek ne tikai izcelti iedibināto struktūru apkalpojošos medijos, bet arī tiek aicināti goda vietās gan tradicionālo baznīcu, gan jaunizveidojušos reliģisku kustību sakrālajos notikumos. Oficiālo baznīcu pārstāvji paši ne visai kautrējas piedalīties sagrābtās valsts iedibinātajos rituālos, iestājoties par savām organizācijām materiāli labvēlīgām likumu izmaiņām vai finansējuma piešķirumiem.

Viens no redzamākajiem piemēriem sociālā grēka struktūrām Latvijas norisēs ir “nolādētais aplis”, kuru veido valsts sagrābšanas ceļā izveidotās koruptīvi iegūtās naudas plūsmas uz, iespējams, politisko partiju “melnajām kasēm”, šo līdzekļu izvietošana ātro patēriņa kredītu kompānijās un plašs, valsti visaptverošs azartspēļu industrijas tīkls. No šī “apļa” pēc viņu pilnīgas izmantošanas tiek izmesti cilvēki ar salauztām dzīvēm, kuri nereti nonāk pastorālās aprūpes un žēlsirdības organizāciju rūpju lokā. Protams, viņiem ir

232 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en (skatīts 16.05.2021)

233 Baznīcas sociālās mācības kompendijs (Rīga: Vox Ecclesiae, 2019),
https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_lv.pdf (skatīts 16.05.2021)

234 World Bank, 2002. *Latvia - Country assistance strategy (English)* (Washington, DC: World Bank)
<http://documents.worldbank.org/curated/en/890551468757190897/pdf/multi0page.pdf> (skatīts 16.05.2021)

235 Šķirkļis *State Capture*: <https://www.britannica.com/topic/state-capture> (skatīts 16.05.2021)

236 World Bank, 2.

nepieciešama žēlastība un palīdzība, taču cīnīties tikai ar sekām, bet nesaredzēt un neuzrunāt grēka struktūras, kas ražīgi, sistēmiski un sistemātiski “piegādā klientus”, ir ļoti tuvredzīgi.

No tradicionālās morāloteoloģijas viedokļa greizas sabiedrības organizācijas taisnošanai ir jānotiek caur individuālo transformāciju virknēm, kas jau tālāk caur pestīto personu turpmākiem darbiem izmainīs netaisnīgās sociālās struktūras. Tomēr, pat ja pieņemam, ka iesaistīto personu kritiskā masa apzinās, atsakās un saņem piedošanu, vai tas automātiski novedīs pie to struktūru maiņas, kas ne tikai turpina dzīvot savu dzīvi, bet arī ir formējušas tajā iesaistīto cilvēku likteņus un apziņas?

Sistēmiskais skatījums uz grēku, līdzās individuālajai transformācijai, pagēr nepieciešamību atsevišķi pievērsties vērtību sistēmām, simboliem, apziņas kategorijām un citiem to veidojošiem elementiem. Baznīcu un citu reliģisko organizāciju pienākums ir paplašināt savu dienaskārtību, lai tajā tiktu iekļauta ne tikai grēka seku novēršana individuālajās dzīvēs, bet arī norādīti un analizēti sociālie mehānismi un struktūras, kas veicina grēku vairošanu. Tās rezultāts, Segundo vārdiem runājot – būs bagātāku un kompleksāku sociālo struktūru savstarpējo saistību tīklojums.

2.3. Grēks un somatika

Esam aplūkojuši strukturālā grēka izpausmes sociālajā sfērā, taču jāatceras, ka Segundo izpratnē grēks kā entropiskais vektors ir klātesošs visās norisēs. Aplūkosim situācijas, kurās cilvēka grēcīgums ir saistīts ar viņa ķermeņa bioloģiskajām norisēm.

Ārsts un teologs Hanss Madume (*Hans Madume*²³⁷) savā teoloģijas doktora disertācijā²³⁸ izvirza mērķi pārinterpretēt grēka doktrīnu, ņemot vērā modernās bioloģijas atklājumus. Viņš norāda²³⁹, ka pēdējās desmitgadēs ir notikusi ievērojama virzība cilvēka bioloģisko struktūru izpētē. Pagājušā gadsimta deviņdesmitie gadi tiek dēvēti par Smadzeņu dekādi – to laikā ir veikti apjomīgi un nozīmīgi pētījumi smadzeņu uzbūves un funkciju izziņāšanā. Tajā pat laikā (1990-2003) ir norisinājies Cilvēka genoma projekts, kura rezultātā ir izveidota apjomīga cilvēku gēnu datu bāze un veikti nozīmīgi pētījumi ģenētikā. Madume uzdod jautājumu – vai šo un daudzu citu zinātnisko atklājumu gaismā ir nepieciešams

237 Hansa Madume dzīves apraksts, <https://www.covenant.edu/academics/undergrad/bible/faculty/madume> (skatīts 16.05.2021)

238 Hans Madume, “The Evolution Of Sin: Sin, Theistic Evolution, And The Biological Question—A Theological Account” (Doctoral Dissertation, Deerfield, Illinois, August 2012)

239 Madume, 2.

pārskatīt mūsu sapratni par grēku, vai tieši otrādi – kristīgajiem teologiem ir cieši jāsargā teoloģiskās antropoloģijas un hamartoloģijas teritorijas no jebkuriem ārpus- un starpdisciplināriem tīkojumiem.

Madume aplūko populāru piemēru no psihoterapeita Pītera Krāmēra grāmatas “Teklausoties Prozacā: Robežgrāmata par antidepresantiem un sevis pārveidošanu²⁴⁰”, kurā tiek iztirzāta kāda pacienta, Sema, depresīvais stāvoklis un atkarība no pornogrāfijas. Tuvu cilvēku nāve un biznesa neveiksmes ir novedušas pie mierinājuma meklēšanas ātrā seksuālā baudā un secīgi – pie nopietniem sarežģījumiem ģimenes dzīvē. Krāmērs apraksta diagnosticēto uzmācīgo kompulsīvo traucējumu farmakoloģiski–psihiatrisko ārstēšanu, nozīmējot antidepresantu *Prozac*²⁴¹, kas uzrāda labus rezultātus. Pacients tiek izārstēts – ar to saprotot, ka psihiatriskās saslimšanas simptomi tiek novērsti un viņš var atgriezties normālā ģimenes dzīvē un iesaistīties sabiedrībā.

Cits piemērs – populārais amerikāņu psihoterapeits Daniels Eimens (*Daniel Amen*²⁴²) stāsta²⁴³ par savu pacientu – 15 gadus vecu pusaudzi ar smagu noslieci uz vardarbību, kas jau ir izgājis cauri vairākiem farmakoloģiskiem un biheivoriāliem terapijas kursiem, kuri viņa situāciju nav uzlabojuši. Eimens izmeklē viņa smadzenes un konstatē, ka trīs gadu vecumā piedzīvotā smadzeņu trauma, nokrītot pa trepēm, ir progresējusi, skarot smadzeņu apgabalus, kas “atbild” par vardarbības regulāciju. Pēc piemērotās ārstēšanas pacients izveseļojas un zaudē vardarbīgos uzvedības impulsus.

Kā šādus gadījumus vērtēt hamartoloģiski? No klasiskās teoloģijas viedokļa – laulības pārkāpšana un varmācība ir neapšaubāmi grēki. Taču tradicionālā izpratne, ka grēcīgums ir garīga problēma, tiek izaicināta, norādot uz šo un citu grēku bioloģisko pamatu. Vai farmācija, terapija, ķirurģija, gēnu inženierija un citas manipulācijas ar cilvēka ķermeni var aizstāt absolūciju un pestīšanu? Tā ir daļa no plašākas diskusijas par teoloģiskā diskursa nosargāšanu tradicionālajās robežās vai tā integrēšanu ar citu zinātņu – fizikas, bioloģijas, socioloģijas, politoloģijas skatījumiem.

Norādi uz to, ka cilvēka ciešanu stāvoklis var nebūt saistīts ar viņa brīvās gribas izvēļu sekām, mēs varam izlasīt Jāņa evaņģēlija 9.nodaļā par aklā vīra dziedināšanu. Uz mācekļu jautājumiem par viņa slimības cēlonisko saistību ar slimā vai viņa vecāku grēkiem –

240 Peter D. Kramer, *Listening to Prozac: The Landmark Book About Antidepressants and the Remaking of the Self* (rev. ed.; New York: Penguin Books, 1997), ix.

241 <https://www.nhs.uk/medicines/fluoxetine-prozac/> (skatīts 16.05.2021)

242 <https://danielamenmd.com/> (skatīts 16.05.2021)

243 TedX uzstāšanās: <https://www.youtube.com/watch?v=esPRsT-lmw8> (skatīts 16.05.2021)

garīguma jeb brīvās gribas nepareiza izlietojuma nozīmē, “Jēzus atbildēja: “Nedz šis ir grēkojis, nedz viņa vecāki, bet tas ir tādēļ, lai viņā atklātos Dieva darbi.””²⁴⁴ Šī epizode precīzi iekļaujas Segundo interpretatīvajā shematikā, tieši akcentējot, ka līdzās cilvēku pašu *darbībām, kas netrāpa mērķī*²⁴⁵, ārpus viņa pastāv procesi un mehānismi, kas ir tieši pieejami žēlastībai jeb negentropijai.

Segundo izvērstais dialektiskais evolūcijas progresa redzējums, visa pamatā saskatot entropijas un negentropijas komplementaritāti, uz iepriekš formulētajiem jautājumiem ļauj atbildēt viennozīmīgi. Cilvēks piedalās Valstības līdzradīšanā, negentropiski iejaucoties evolūcijas norisēs. Strukturālais grēks ir klātesošs visos procesos – gan fizikālajos, gan bioloģiskajos, gan sociālajos. Līdzīgi kā cilvēks ar savu “tēla un līdzības”²⁴⁶ mandātu var piedalīties iepriekš aplūkotajā sociālā grēka taisnošanā, tāpat viņš ir pilnvarots negentropiski iejaukties arī bioloģiskajās un citās norisēs. Šāds apgalvojums nenozīmē personiskās atbildības par brīvās gribas izlietojumu atmešanu; tas papildina grēka dabas izpratni, norādot uz citiem mehānismiem, kas ir klātesoši cilvēka dzīvē un Visuma norisēs.

2.4. Upuris kā Neša līdzsvara risinājums

Termodinamikas otrajā likumā tiek postulēta virzība uz entropijas pieaugumu, kas savā maksimumā nozīmē Visuma termodinamisko kolapsu jeb siltuma nāvi. Šādā stāvoklī visa enerģija ir pārvērtusies siltumā un nekādas turpmākas enerģijas transformācijas nav iespējamās, līdz ar ko visa sistēma atrodas līdzsvara stāvoklī. Tas faktiski ir evolūcijas strupceļš. Izmantojot Segundo iecienīto analogijas principu, aplūkosim šādu stāvokli sociālajās norisēs un piedāvāsim tēzi, ka upuris ir šāda stāvokļa risinājums jeb izeja no tā.

Viena no Spēļu teorijas, kas nodarbojas ar cilvēku ekonomiskās uzvedības modelēšanu, pamata koncepcijām ir Neša līdzsvars (*Nash Equilibrium*²⁴⁷). Dažkārt saukta arī par Cietumnieka dilemmu (kas ir gana trāpīga sakritība hamartoloģijas kontekstā), tā apraksta situāciju, kurā individuālie savstarpēji konkurējoši situācijas dalībnieki, rūpējoties par savām izredzēm, taču, baidoties no citu dalībnieku individuālajiem tīkojumiem jeb konkurences, ir

244 Jņ 9:3

245 Grieķiski – *Hamartia, ἀμαρτία*

246 1.Mozus 1:26

247 Šķirkļis *Game Theory* no resursa *Economics Online*:

https://www.economicsonline.co.uk/Business_economics/Prisoners_dilemma.html (skatīts 16.05.2021)

*izvēlējušies*²⁴⁸ stratēģiju, kas ir suboptimāla attiecībā pret tādu, kas varētu tikt sasniegta, visiem rīkojoties saskaņoti. Ja indivīds viens pats pāries uz labāku stratēģiju, viņš riskē kļūt par zaudētāju, ja citi viņam nesekos. Tā, piemēram – ir situācija, kurā neviens nemaksā nodokļus, kaut gan visi saprot, ka labāk būtu visiem to darīt, taču, ja kāds to darīs individuāli, viņš nonāks sliktākā stāvoklī. Indivīdu lomās, protams, var būt arī ļaužu grupas (komersanti, politiskās partijas utmldz.) ar savām stratēģijām jeb ideoloģijām.

Aprakstītā iestrēgšana egocentriskās un miopiskās stratēģijās ir parciāls evolūcijas strupceļš. Līdzīgi kā Otrā termodinamikas likuma postulētajā termodinamiskajā līdzsvarā, šādā sistēmā (parciālā, jo tā ir kā elements attiecībā pret citu – hierarhiski augstāku sistēmu) entropija ir sasniegusi savu maksimumu un turpmākas transformācijas nenotiek. Sociālajās norisēs konkurence, kas kādā evolūcijas posmā ir bijusi nepieciešama indivīda autonomas funkcionēšanas stiprināšanai – tātad negentropiska parādība, dialektiskajā saspēlē ir kļuvusi par evolūciju bremzējošu – entropisku parādību. Ja situācijas dalībnieki paši vai caur ārpus sistēmas žēlastības iejaukšanos nepāries uz labāku stratēģiju jeb neieviesīs savās stratēģijās negentropiskas korekcijas, evolūcija kavēsies.

Šādā nozīmē mēs Jēzus upurī varam saskatīt modeli ceļam ārā no evolucionārajiem strupceļiem. Indivīds, kas pirmais pāriet uz labāku stratēģiju, var būt arī uztverts kā zaudētājs individuālajā dzīves “spēlē”, taču kopumā sabiedrība un evolūcijas process būs ieguvēji. Vēsture pazīst daudzus “pārmaiņu aģentus”, kas caur saviem personiskajiem upuriem ir veicinājuši negentropiskas pārmaiņas. To loks ir plašs – no cilvēkiem, kas savas dzīves, uz personiskā piepildījuma rēķina, ir veltījuši sabiedrības mērķiem, līdz disidentiem, kas ir nesuši lielus personīgos upurus, iestājoties pret dažādām sociālā grēka izpausmēm.

3. Secinājumi

Ņemot vērā izklāstīto un analizēto, varam izdarīt vairākus secinājumus:

1. Teoloģijai, pastāvot intelektuālajā telpā, kurā notiek ideju attīstība visās zinātņu jomās, nav jānorobežojas kā atsevišķai un savā vidē mītošai mācībai, bet aktīvi jāiesaistās un jāintegrējas ar citu zinātņu jomu atziņām, ņemot vērā tās “pēdējās naglas” funkciju – būt par nozīmes un jēgas aktualizētāju un uzturētāju. Segundo,

248 Iepriekšējās analīzes kontekstā mēs apzināties šādas *izvēles* entropisko nosacītību.

ņemot vērā cilvēces jauno lomu – būt par evolūcijas procesa līdzstrādniekiem, uzsver, ka teologu pienākums ir saprast procesus to sistēmiskumā, savienojot to ar kristīgo vēsti un atbildību par evolūcijas gaitu.

2. Sistēmiska pieeja hamartoloģijā sniedz plašākas iespējas saprast grēka mehānismus, salīdzinot ar, Segundo vārdiem sakot – lineāro grēka izpratni. Lietota vienlaikus ar entropijas un negentropijas jeb grēka un žēlastības dialektiskā un komplementārā pāra konceptu, tā dod pamatu evolūcijas procesu izpratnei un cilvēkiem uzticētajai lomai tajos.

Turpmākie pētījumu virzieni varētu būt pastāvošo teoloģisko ideju aplūkošana no entropijas jēdziena lietojuma perspektīvas. Piemēram, pirmšķietami, tas varētu dot jaunas un interesantas šķautnes teodicejas mācībā. Vienlaikus, aizraujošs varētu būt pētījums Sinhronizācijas teorijas kontekstā, aplūkojot spontānās negentropiskās norises procesos bez cilvēku apziņas klātbūtnes.

Nobeigumā – tikai no pašiem tradīcijas nesējiem ir un būs atkarīga reliģijas loma sabiedrībā. Latvijā pēdējās desmitgadēs baznīcu pārstāvju iesaiste sabiedriskajā diskursā, galvenokārt, ir bijusi par cilvēka seksualitātes un dzīvības jautājumiem²⁴⁹. Lai gan šie jautājumi ir neapšaubāmi svarīgi, tie ne tuvu nav vienīgie, kam pienāktos mūsdienu Kristus sekotāju uzmanība. Emeritētais profesors Noams Čomskis²⁵⁰ aicina rūpīgi pievērst uzmanību tēmu lokam, kuru apspriešanā baznīcu pārstāvji tiek iesaistīti vai kuras viņi paši piesaka. Atbrīvošanās teoloģija jau vairāk nekā pusgadsimtu iestājas par kristiešu pienākumu piedalīties visās vēstures norisēs – no ekoloģijas līdz sociāli-politiskajai darbībai. Kristus sekotājiem Latvijā ir laiks paplašināt savas iesaistes dienaskārtību.

Mūsu pašu rokās ir tas, kas Kristus mācība būs nākotnē – rituālie pakalpojumi, opijs masām, panikas istaba, vieta, kur aizmukt no esamības nepanesamā viegluma, vai protests pret cilvēka entropisko nosacītību. Es izvēlos pēdējo!

249 Piemēram - šie jautājumi kā galvenie, kas kristīgam balsotājam būtu jāizvērtē politisko partiju programmās, ir formulēti Katoļu baznīcas Bīskapu konferences 2019.gada 26.aprīļa aicinājumā *Par līdzdalību Eiropas Parlamenta vēlēšanās* <https://katolis.lv/2019/04/par-lidzdalibu-eiropas-parlamenta-velesanas/> (skatīts 17.05.2021.)

250 Noam Chomsky, *On Religion and Politics*, interviewed by Amina Chaudary, (Islamica Magazine, Issue 19, April-May, 2007) <https://chomsky.info/200704/> / (skatīts 16.05.2021)

Izmantotā literatūra un avoti

Grāmatas un disertācijas:

Bārts, Karls “Dieva vārds kā teoloģijas uzdevums”. // *Evanģēliskās teoloģijas teksti*, sast. Vilfrīds Kerle. Rīga: Klints, 2012.

Baum, Gregory. *Religion and Alienation: A Theological Reading of Sociology*. New York: Paulist Press, 1975.

Baznīcas sociālās mācības kompendijs. Rīga: Vox Ecclesiae, 2019.

https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_lv.pdf (skatīts 16.05.2021)

Boff L. and Boff C. *Introducing Liberation Theology*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 1989.

De Chardin, Pierre Teilhard. *The Phenomenon of Man*. New York: Harper and Row, 1959.

Fisher, Matthew Zaro. *Theology and the Entropic Condition: A Systems Theory approach to Philosophy of Religion*. Doctoral Dissertation, Claremont Graduate University, 2015.

Freud, Sigmund. *Civilization and Its Discontents*. New York: W.W. Norton and Co., 1962.

Gaudium et Spes,

https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html (skatīts 16.05.2021)

Gorman, Rosemarie E. *The Contributions of Gustavo Gutierrez and Juan Luis Segundo to a Theology of Social Sin*. Doctoral Dissertation, Faculty of the Department of Theology School of Religious Studies Of The Catholic University of America, 1996.

Humani Generis, http://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_12081950_humani-generis.html (skatīts 16.05.2021)

Кайтез, Никола. *Философия энтропии. Негэнтропийная перспектива*. Спб.: Издательство «Алетейя», 2019.

Kramer, Peter D. *Listening to Prozac: The Landmark Book About Antidepressants and the Remaking of the Self*. New York: Penguin Books, 1997.

- Lambino, Miguel B. S J. *The Influence of the Liberationist Perspective on Juan Luis Segundo's Evolutionary Christology*. Doctoral Dissertation, The Department Of Theology At Fordham University, New York December, 2000.
- Madueme, Hans. *The Evolution Of Sin: Sin, Theistic Evolution, And The Biological Question —A Theological Account*. Doctoral Dissertation, Deerfield, Illinois, August 2012.
- Rahner, Karl. *The Theological Concept of Concupiscentia*,"in *Theological Investigations I*, trans. Cornelius Ernst, O.P. Baltimore: Helicon Press, 1961.
- Rideau, Emile. *The Thought of Teilhard de Chardin*. New York : Harper & Row, 1967.
- Segundo, Juan Luis. *Evolution and Guilt*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1974.
- Segundo, Juan Luis. *Grace and the Human Condition*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1973.
- Segundo, Juan Luis. *Jesus of Nazareth Yesterday and Today: An Evolutionary Approach to Jesus of Nazareth* vol. 5. Maryknoll, NY Orbis Books, 1984.
- Segundo, Juan Luis. *Jesus of Nazareth Yesterday and Today: Faith and Ideologies*, vol. 1. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1984.
- Segundo, Juan Luis. *Jesus of Nazareth Yesterday and Today: The Historical Jesus of the Synoptics* vol. 2. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1985.
- Segundo, Juan Luis *Jesus of Nazareth, The humanist christology of Paul* vol. 3. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1986.
- Segundo, Juan Luis *The Liberation of Theology*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1976.
- Stone, Bryan P. *Effective Faith: A Critical Study of the Christology of Juan Luis Segundo*. Lanham, Maryland: University Press of America, 1994.
- Tēraudkalns, Valdis. *Kristus un Cēzars*. Rīga: Zinātne, 2010.
- Toffler, Alvin. *The Third Wave*. US and Canada: Bantam Books, 1980.
- Wiener, Norbert. *God and Golem, Inc., A Comment on Certain Points where Cybernetics Impinges on Religion*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1964.

Publikācijas:

Aliyeva, Tamella. *Энтропия как элемент глобальной трансформации культурных кодов* (Karadeniz, 2015; (25)) 11-19. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155496> (skatīts 16.05.2021.)

Barrett, Justin L. *Cognitive Science of Religion: Looking Back, Looking Forward*. Journal for the Scientific Study of Religion, vol. 50, no. 2, 2011

Chomsky, Noam. *On Religion and Politics*, interviewed by Amina Chaudary. Islamica Magazine, Issue 19, April-May, 2007. <https://chomsky.info/200704/> (skatīts 16.05.2021)

Higgins, Michael W. *The Journalist as Theologian: A Tribute to Gregory Baum*. Commonweal, December 2, 2011. <https://core.ac.uk/download/pdf/231041553.pdf> (skatīts 23.05.2021)

Katoļu baznīcas Bīskapu konferences 2019.gada 26.aprīļa aicinājums *Par līdzdalību Eiropas Parlamenta vēlēšanās* <https://katolis.lv/2019/04/par-lidzdalibu-eiropas-parlamenta-velesanas/> (skatīts 17.05.2021.)

Turing, Alan. *On computable numbers, with an application to the Entscheidungsproblem*, (Proc. London Maths. Soc. (Series 2), 42: 230–265, 1936) <https://www.abelard.org/turpap2/tp2-ie.asp> (skatīts 16.05.2021)

World Bank. 2002. *Latvia - Country Assistance Strategy (English)*. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/890551468757190897/pdf/multi0page.pdf> (skatīts 16.05.2021)

Бабосов, Е. М. *Антиэнтропийная направленность человеческого бытия и социальная энтропия*. («Социология» : научно-теоретический журнал 2011, №1), 15.

Elektroniskie resursi (visi skatīti 16.05.2021):

European Union Sustainable Finance Taxonomy: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

Forest Stewardship Council: <https://info.fsc.org/>

Kimberley Process: <https://www.kimberleyprocess.com/en/what-kp>

Prisoner's Dilemma:

https://www.economicsonline.co.uk/Business_economics/Prisoners_dilemma.html

Šķirkļis *A Mathematical Theory of Communication*, *Encyclopedia Britannica*,

<https://www.britannica.com/topic/A-Mathematical-Theory-of-Communication>

Šķirkļis *Alan Turing*, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*,

<https://plato.stanford.edu/entries/turing/>

Šķirkļis *Benoit Mandelbrot*, *Encyclopedia Britannica*, [https://www.britannica.com/biography/](https://www.britannica.com/biography/Benoit-Mandelbrot)

[Benoit-Mandelbrot](https://www.britannica.com/biography/Benoit-Mandelbrot)

Šķirkļis *Chaos Theory*, *Encyclopedia Britannica*, [https://www.britannica.com/science/chaos-](https://www.britannica.com/science/chaos-theory)

[theory](https://www.britannica.com/science/chaos-theory)

Šķirkļis *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*,

Encyclopedia Britannica, [https://www.britannica.com/topic/Cybernetics-or-Control-and-](https://www.britannica.com/topic/Cybernetics-or-Control-and-Communication-in-the-Animal-and-the-Machine)

[Communication-in-the-Animal-and-the-Machine](https://www.britannica.com/topic/Cybernetics-or-Control-and-Communication-in-the-Animal-and-the-Machine)

Šķirkļis *Claude Shannon*, *Encyclopedia Britannica*,

<https://www.britannica.com/biography/Claude-Shannon>

Šķirkļis *Norbert Wiener*, *Encyclopedia Britannica*,

<https://www.britannica.com/biography/Norbert-Wiener>

Šķirkļis *Shannon* <https://www.informationphilosopher.com/solutions/scientists/shannon/>

Šķirkļis *The Fractal Geometry of Nature*, *Encyclopedia Britannica*,

<https://www.britannica.com/topic/The-Fractal-Geometry-of-Nature>

Maģistra darbs „Entropijas jēdziens kā strukturālā grēka izpratnes pamats
H.L.Segundo evolucionārajā teoloģijā” izstrādāts LU Teoloģijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba LUIS augšupielādētā elektroniskā kopija atbilst
iesniegtajai elektroniskajai versijai, kas paraksīta ar drošu elektronisko parakstu.

Autors: Ivars Golsts

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. Theol. Normunds Titāns

Recenzents: docents Dr.Theol. Juris Cālītis

Darbs iesniegts Teoloģijas fakultātē

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___06.2021. prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: